

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
«АҚПАРАТТЫҚ-ТАЛДАУ ОРТАЛЫҒЫ» АҚ

PIRLS-2016: ҚАЗАҚСТАН НӘТИЖЕЛЕРІ

ҰЛТТЫҚ ЕСЕП

IEA

TIMSS & PIRLS
International Study Center
Lynch School of Education

УДК 37.0

ББК 74.0

Р34

«PIRLS-2016: Қазақстан нәтижелері», 2018 жыл: Ұлттық есеп/ Е.Б. Нұрланов, А.Д. Байгулова, Б.А. Қартпаев, М. Аманғазы, Е. Сабырұлы, Г.А. Ноғайбаева – Астана: «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ, 2018 – 154 бет.

ISBN 978-601-7515-69-0

Бұл Ұлттық есепте PIRLS зерттеуіне қатысушы елдердің 15 жылдық мерзімдегі оқу сауаттылығы сапасының өзгеріс үрдістері туралы баяндалады.

Қазақстан нәтижелері халықаралық тұрғыдан да, өңірлік тұрғыдан да салыстырылады.

Ұлттық есеп басқарушылық шешімдер қабылдау үшін маңызды ақпарат ұсынады.

Зерттеу нәтижелері академиялық қауым мен ата-аналар арасында талқылану үшін де беріледі.

УДК 37.0

ББК 74.0

ISBN 978-601-7515-69-0

Қазақ тіліндегі редактор: Қ. Сағидолда

Дизайн: Г.А. Бағланова

© Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, 2018

© «Ақпараттық-талдау орталығы» АҚ, 2018

Алғыс білдіру

IEA Оқу жетістіктерін бағалау жөніндегі халықаралық қауымдастығына және оның атқарушы директоры Дорк Хастед мырзаға (*Dr. Dirk Hastedt*) PIRLS оқу сауаттылығы сапасының жаһандық мониторингіне қатысу мүмкіндігін бергені үшін алғыс білдіреміз.

Сонымен қатар, TIMSS және PIRLS Халықаралық оқу орталығының атқарушы директорлары Айна Мюллис ханымға (*Dr. Ina V.S. Mullis*) және Майкл Мартин мырзаға (*Dr. Michael O. Martin*) қолдау білдіріп, көңіл бөлгені үшін және пайда болған мәселелерді жедел шешуге көмектескені үшін алғыс білдіреміз.

Өңірлік білім басқармаларының өкілдеріне, сондай-ақ, мектеп әкімшіліктеріне жергілікті зерттеу жүргізуді ұйымдастыруға зор үлес қосқандары үшін рахмет айтамыз. Әсіресе, мұғалімдер мен ата-аналардың сауалнамаға қатысуы зерттеуге көп көмегін тигізді, сондықтан оларға шынайы алғыс білдіреміз.

4-сынып оқушыларына PIRLS-2016 халықаралық тестін жақсы орындағаны үшін алғыс білдіреміз.

Қазақстанның оқу сауаттылығының сапасын тәуелсіз, халықаралық бағалауға қатысуын қамтамасыз етуге тікелей немесе жанама қолдау көрсеткен баршаңызға алғыс білдіреміз.

Мазмұны

Кестелер тізімі	5
Суреттер тізімі	6
Кіріспе.....	7
1-тарау. PIRLS халықаралық зерттеуі: 15 жылдық тарих	9
1.1. Зерттеудің бірегейлігі	12
1.2. Зерттеу қатысушылары	13
1.3. Зерттеу трендтері	14
1.4. Тест құрылымы	16
1.5. Тапсырмалардың күрделілігі бойынша зерттеу нәтижелері	18
1.6. Зерттеудің гендерлік тұрғыдағы нәтижесі	19
2-тарау. Қазақстанның PIRLS-2016 зерттеуіне қатысу нәтижелері	21
2.1. Оқу сауаттылығы деңгейінің нәтижелерін салыстырмалы талдау	23
2.2. Жеке тапсырмаларды орындау нәтижелерін талдау	32
3-тарау. Қазақстанның PIRLS-2016 нәтижелері мәнмәтіндік талдауы	51
3.1. Қазақстан өңірлерін таңдау	54
3.2. Қазақстан өңірлерінің нәтижелері	55
3.3. Мәтіннің күрделілігі бойынша Қазақстан өңірлерінің нәтижелері.....	57
3.4. Қазақстан өңірлерінің тапсырма үлгілеріне сай көрсеткіштері	59
3.5. Оқыту тілі бойынша Қазақстан өңірлерінің нәтижелері	64
4-тарау. Оқу жетістіктерін анықтайтын факторлар	69
4.1. Отбасының білім беру ресурстары	71
4.2. Мектептің білім беру ресурстары	76
4.3. Оқушылардың оқуға деген көзқарастары	87
5-тарау. PIRLS-2016 көшбасшы елдерінің оқу сауаттылығын дамыту тәсілдері	93
5.1. PIRLS-2016 көшбасшы елдерінің білім беру құрылымы	97
5.2. Оқу жөніндегі оқу бағдарламалары	102
5.3. Мұғалімдерді даярлау және кәсіби дамыту	110
Қорытынды	116
Библиография	119
Қосымша	120

Кестелер тізімі

1.4.1-кесте. Оқу дағдыларының топтары	16
1.4.2-кесте. Әдеби тәжірибе жинау мақсатымен оқу	17
1.4.3-кесте. Ақпаратты меңгеру және пайдалану мақсатымен оқу	17
1.5.1-кесте. Күрделілік деңгейіне жеткен оқушылардың үлесі/%	19
2.1.1-кесте. PIRLS-2016 халықаралық зерттеуінің нәтижелері	24
2.1.2-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері (жеке өңірлер)	24
2.2.1-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/орташа деңгей	33
2.2.2-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/орташа деңгей.....	34
2.2.3-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/орташа деңгей	35
2.2.4-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/жоғары деңгей.....	36
2.2.5-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/жоғары деңгей	37
2.2.6-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/жоғары деңгей	38
2.2.7-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/жоғары деңгей	39
2.2.8-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей	40
2.2.9-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей	42
2.2.10-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/орташа деңгей.....	43
2.2.11-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/жоғары деңгей	44
2.2.12-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей	46
2.2.13-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей	47
2.2.14-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей	48
2.2.15-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей	49
3.1.1-кесте. PIRLS-2016-ға өңірлердің қатысуы	54
3.4.1-кесте. R41HO2M тапсырма үлгісі/әдеби мәтін/өңір	59
3.4.2-кесте. Нәтижелер/R41HO2M тапсырмасы/әдеби мәтін/орташа деңгей	60
3.4.3-кесте. R41TO7C тапсырма үлгісі/ақпараттық мәтін/ең жоғары деңгей	61
3.4.4-кесте. R41T11C мен R41H13C тапсырмаларының нәтижелері	63
3.5.1-кесте. Оқу сауаттылығы/гендерлік ерекшелік/орташа балл	68
4.2.1-кесте. Оқу және оқуға үйрету жиілігі бойынша нәтижелердің байланысы	82
4.2.2-кесте. Мұғалімдер мамандығының екпініне қатысты оқушылар нәтижелері	84
4.2.3-кесте. Ана тілін үйретуге бөлінетін сағаттар саны	85
4.2.4-кесте. Шаршау және ашығу сезімдеріне қатысты оқу нәтижелері	87

Суреттер тізімі

1.3.1-сурет. PIRLS тұрақты қатысушыларының нәтижелері	15
1.3.2-сурет. Тайбэй, Англия мен Норвегияның нәтижелері	15
1.3.3-сурет. Литва мен Швецияның нәтижелері	16
1.6.1-сурет. Португалияның нәтижелері	20
2.1.1-сурет. Қатысушы елдердің әдеби және ақпараттық мәтіндер арасындағы балдарының айырмашылығы	25
2.1.2-сурет. 2001 және 2016 жылдардағы әдеби мәтіндер бойынша көрсеткіштердің арасындағы айырмашылық	27
2.1.3-сурет. 2001 және 2016 жылдардағы ақпараттық мәтіндер бойынша көрсеткіштердің арасындағы айырмашылық	27
2.1.4-сурет. Мәтінді түсіндіре алу мен тұжырымдар жасай алу арасындағы балдардың айырмашылығы	29
2.1.5-сурет. Тұжырымдар жасай алу бойынша 2001 мен 2016 жыл балдарындағы айырмашылық	30
2.1.6-сурет. Мәтіндерді түсіндіре алу бойынша 2001 мен 2016 жыл балдарындағы айырмашылық	31
3.2.1-сурет. Қазақстан өңірлерінің орташа балы	55
3.2.2-сурет. Өңірлердің мәтін түрлері бойынша орташа балы	57
3.3.1-сурет. Оқу сауаттылығы/өңір/мәтіннің түрлері/орташа балл	58
3.3.2-сурет. Оқу сауаттылығы/Қазақстан/күрделілік деңгейі/ оқушылар пайызы	59
3.4.1-сурет. Нәтижелер/R41T07C тапсырмасы/өңірлер	62
3.4.2-сурет. R41T11C тапсырмасы/ақпараттық мәтін/ең жоғары деңгей	62
3.4.3-сурет. R41H13C тапсырмасы/әдеби мәтін/ең жоғары деңгей	63
3.5.1-сурет. Оқу сауаттылығы/өңір/оқу тілі/орташа балл	65
3.5.2-сурет. Оқу тілі бөлінісіндегі әдеби мәтін бойынша нәтижелердің өңірлік айырмашылығы	66
3.5.3-сурет. Оқу тілі бөлінісіндегі ақпараттық мәтін бойынша нәтижелердің өңірлік айырмашылығы	67
4.1.1-сурет. Отбасы ресурстарының деңгейі бойынша оқу нәтижелері	73
4.1.2-сурет. Ата-аналардың оқуға деген қарым-қатынастары бойынша оқу нәтижелері	74
4.2.1-сурет. Мектеп кітапханасындағы кітап санына байланысты оқу нәтижелері	77
4.2.2-сурет. Мектептің экономикалық дәрежесіне байланысты оқу нәтижелері	80
4.2.3-сурет. Мектепалды даярлық сапасына қатысты балдардың айырмашылығы	81
4.2.4-сурет. Мұғалімнің кәсіби дамуына байланысты оқушылардың нәтижелері	83
4.2.5-сурет. Сабақтан қалу жиілігіне байланысты оқу нәтижелері	84
4.3.1-сурет. Оқушылардың оқуға тартылуы мен олардың нәтижелері арасындағы корреляция	89
4.3.2-сурет. Оқушылардың оқуға деген қарым-қатынасы мен нәтижелері арасындағы корреляция	91
4.3.3-сурет. Оқушылардың білімдеріне сенімділігіне байланысты оқу нәтижелері	92

Кіріспе

Қазақстанның білім беру саласын тиімді жаңарту үшін, оның сапасын жақсартып, қолжетімділігін арттыру үшін өңірлік, республикалық және халықаралық деңгейдегі түрлі мониторингтік зерттеулер жүргізілуде. Білім беру саласының жай-күйі туралы, оның даму үдерісі мен мәселелері жайлы осындай зерттеулердің нәтижесінде жасалып жатқан реформаларға өзгертулер мен түзетулер енгізу үшін басқарушылық шешімдер қабылданады.

Қазақстанның халықаралық салыстырмалы зерттеулерге (PISA, TIMSS, PIRLS, ICILS және т.б.) белсенді қатысуы стратегиялық тұрғыдан маңызды болып табылады. 2016 жылы Қазақстан тұңғыш рет PIRLS зерттеуіне қатысты.

PIRLS – 4-сынып оқушыларының оқу сауаттылығын тәуелсіз халықаралық бағалау. Зерттеуді IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) білім беру жетістіктерін бағалау жөніндегі Халықаралық қауымдастығы өткізеді.

IEA білім беру саласында ауқымды салыстырмалы зерттеулер өткізеді. Мақсаты – білім беру жүйелерінде және олардың арасында саясат пен тәжірибенің әсері қандай екенін білу. Негізі қаланған 1958 жылдан бері IEA қауымдастыққа мүше елдерді (60-тан астам ел) көбірек қызықтыратын салаларға арналған 30-дан астам халықаралық зерттеу өткізді. Солардың ішінде математика, жаратылыстану, оқу, азаматтық білім, компьютерлік және ақпараттық сауаттылық, сондай-ақ мұғалімдерді даярлау бар.

2016 жылы зерттеуге Қазақстан тұңғыш рет қатысты. Қазақстанның атынан 172 мектептің 4925 төртінші сынып оқушысы, бастауыш сыныптардың 234 мұғалімі, 4325 ата-ана және 172 мектеп директоры қатысты.

2017 жылғы 5 желтоқсанда IEA PIRLS-2016 мәтінді оқу және түсіну сапасын халықаралық зерттеуінің нәтижелерін жариялады. Бұл – зерттеу жұмыс жасап келе жатқан 15 жылдағы 4-кезең.

Қазақстандық оқушылардың нәтижелері PIRLS халықаралық көрсеткішінің ортасынан жоғары болды. Оқушыларымыз Португалия, Испания, Бельгия, Жаңа Зеландия, Франция, Грузия, Әзірбайжан және басқа елдердегі қатарластарынан озды. Олар - қарапайым мектептеріміздің қарапайым оқушылары.

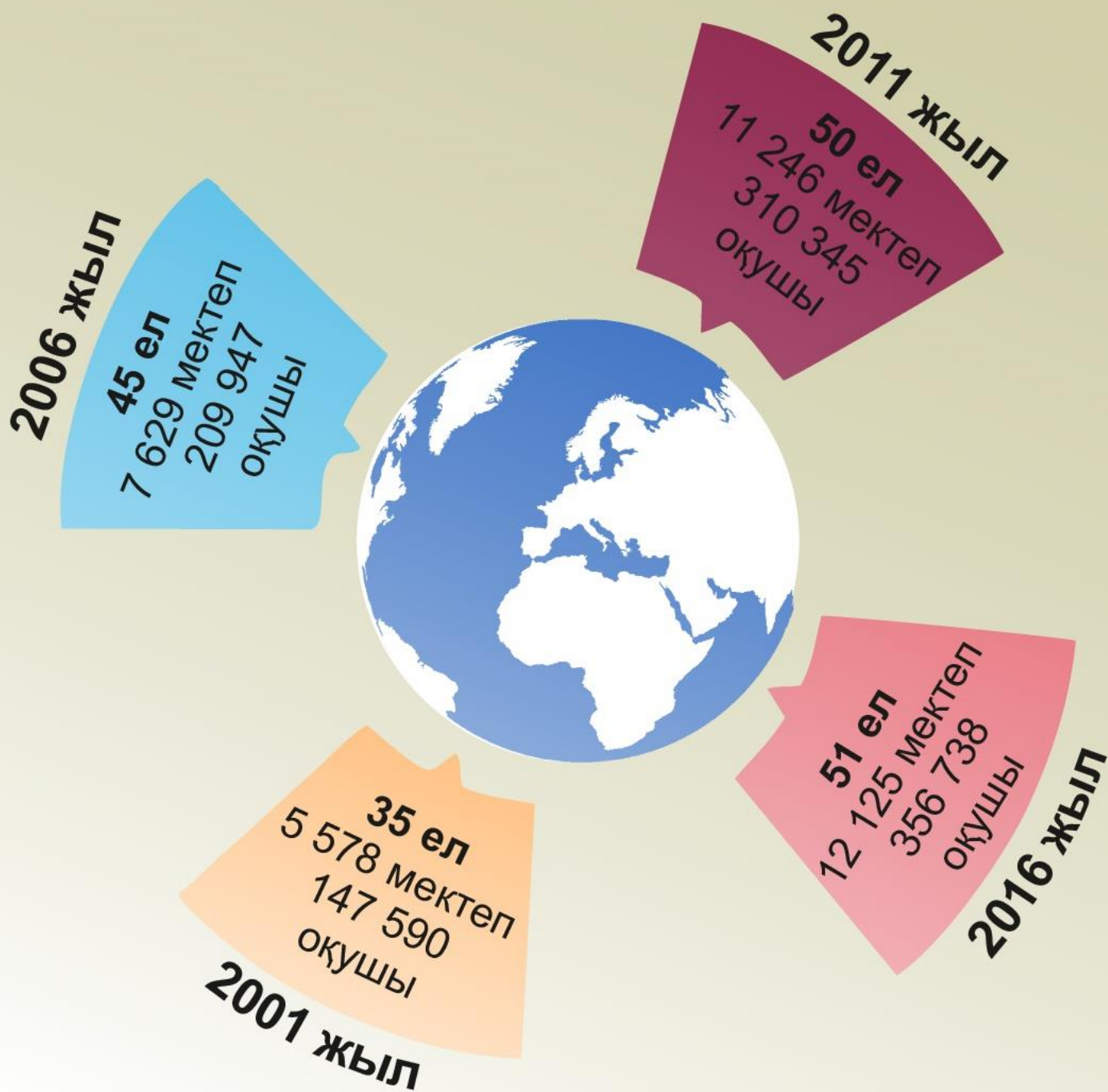
Зерттеу нәтижелері көптеген қызықты қорытындылар жасауға мүмкіндік берді, олар Сіздердің назарларыңызға ұсынылған есепте баяндалған. Бірақ, ең басты қорытынды: оқушыларымыздың дарынды екеніне көзіміз жетті, енді біз оларға сенім білдіріп, ары қарай дамуларына қолдау көрсетуіміз керек.

Халықаралық сарапшылар қауымы PIRLS нәтижелерін кең талқылап жатыр, өйткені бұл зерттеу қатысушы елдердің білім беру жүйелерінің мықты және осал тұстарын анықтайды және тиісті басқарушылық шешімдер қабылдауға негіз болады. Оқу сауаттылығына көп мән берілуі жай емес. Басқа білім көрсеткіштеріне қарағанда оқу сауаттылығының көрсеткіштері ел экономикасының өсімін жақсырақ айқындайды. Оқу сауаттылығының жоғары деңгейі оқушының мектепті жақсы аяқтап, ары қарай оқуын жалғастырып кету мүмкіндігін арттырады.

PIRLS-2016 Қазақстандық білім беру жүйесінің оң жетістіктерімен қатар, қала мен ауыл арасында, оқу тілі және отбасының әлеуметтік жағдайына байланысты білім сапасының бірдей емес екендігін, яғни әлі де сақталып келе жатқан дифференциация мәселесін анықтады.

Жалпы айтқанда, IEA-ның беделі мен зерттеу жүргізудегі мол тәжірибесінің және оның серіктестерінің арқасында PIRLS нәтижелері әділ әрі сенімді болып саналады және оны әлемдік академиялық қауымдастық пен білім беру саласындағы басқарушылар жиі қолданады.

1 ТАРАУ. PIRLS ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУІ: 15-ЖЫЛДЫҚ ТАРИХЫ

Қысқаша түйіндеме

- PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) оқу сауаттылығын зерттеу жөніндегі халықаралық зерттеу алғаш рет 2001 жылы өткізілді.
- PIRLS бастауыш мектеп жасындағы оқушылардың білім сапасын бағалауға, атап айтқанда, төртінші сынып оқушыларының жаратылыстану-математика пәндерінен дайындығын зерттейтін TIMSS және PISA зерттеулеріне толықтыру болды.
- 15 жыл ішінде IEA 2001, 2006, 2011 және 2016 жылдары PIRLS-тің төрт зерттеуін өткізді. Зерттеуге қатысушы елдердің саны әрбір кезең сайын артып келеді.
- PIRLS-2016 зерттеуіне әлемнің 50 елі және 11 жеке провинция қатысты. Зерттеуге барлығы 12 000 мектептен 340 000 астам төртінші сынып оқушысы, ата-аналары және 16 000 мұғалім қатысты.
- 18 ел PIRLS халықаралық зерттеуінің барлық төрт кезеңінің тұрақты қатысушылары болып табылады. Олар: Сингапур, Гонконг, Ресей Федерациясы, Литва, Германия, Англия, Франция, Болгария, Венгрия, Иран, Италия, Нидерланды, Жаңа Зеландия, Норвегия, Словакия Республикасы, Словения, Швеция және АҚШ, сондай-ақ Канаданың екі өңірі (Онтарио және Квебек).
- 15 жыл ішінде оқушылардың оқу сауаттылығы жетістіктерінде едәуір оң үрдіс байқалды.
- Ресей Федерациясы, Сингапур, Словакия Республикасы және Словения мемлекеттерінің бастауыш сынып оқушылары 15 жыл ішінде мәтінді оқу мен түсіну сапасы жағынан өз жетістіктерінің ілгерілегенін көрсетіп келді.
- Әр кезең сайын мәтін қиындығының әр төрт деңгейінен сүрінбей өткен оқушылар саны артып келеді.
- PIRLS-2016-да 50 қатысушы елдің 48-де қыз балалардың нәтижесі ұл балалардан жоғары (орта есеппен 19 балға).

«Адамдар оқуды тоқтатқан
кезде ойлауды да тоқтатады»
Дени Дидро

Білім беру жүйесінде оқуға үйрету мәселесіне ерекше көңіл бөлінеді. Білім беру саласындағы мемлекеттік саясат сауаттылықтың негізгі түрлерінің көрсеткіштерін едәуір жақсартуға күш салуда. Бүгінгі таңда оқу сауаттылығы заманауи қоғамда өмір сүруге дайын болудың ең маңызды параметрлерінің бірі.

Адамның кітаппен қарым-қатынасы бастауыш мектеп жасында қалыптасатыны сөзсіз. Баланың мектептегі бірінші күнінен бастап, олардың кітапқа, оқуға деген қызығушылығын оятуға мақсатты түрде бағытталған, тер төгуді талап ететін жұмыс басталады. Сол арқылы баланың оқу сауаттылығы қалыптасады. Бала кітапты жақсы оқуды үйренбей, мектеп бағдарламасының кез келген пәні бойынша тапсырманы жылдам әрі сапалы орындай алмайды, ауызекі тілі жеткілікті дәрежеде дамымайды, сауаттылығын арттыру керек болады. Сондықтан баланың бастауыш мектепте де, жоғары сыныптарда да кітапқа деген қызығушылығын жоғалтуына жол бермеген дұрыс.

Оқу сауаттылығы бұл – шығармашылық тұрғыдан оқуға қабілеттілік, «автор-оқырман» диалогына түсе білу, кейіпкерлердің жағдайына ену, көркем шығарманың тілдік ерекшелігін түсіну. Бастауыш мектеп жасындағы оқушылардың оқу сауаттылығын меңгеру деңгейін тек ұлттық емтихандар ғана емес, сонымен қатар, мемлекеттен тәуелсіз PIRLS және PISA сияқты халықаралық зерттеулер де анықтайды.

1. PIRLS халықаралық зерттеуі: 15-жылдық тарихы

1.1. Зерттеудің бірегейлігі

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) оқу сауаттылығын зерттеу жөніндегі халықаралық зерттеу алғаш рет 2001 жылы өткізілді. Содан бері PIRLS бес жылда бір рет өткізіледі және 4-сынып оқушыларының мәтінді оқу және түсіну сапасы мен деңгейін бағалайды. Оқытудың аталған кезеңі балалардың оқу дағдыларын дамытудағы маңызды өтпелі кезең болып саналады. Әдетте, бұл жаста (9-9,5 жас) балалар оқуды олардың ары қарай оқып-үйренудегі құралы бола алатындай дәрежеде меңгеруі қажет. Дәл осы уақытта бала оқуды үйренуден үйрену үшін оқу кезеңіне қадам басады. Сондықтан да, орта мектеп оқушыларының оқудағы жетістіктері олардың бастауыш мектептегі оқу сауаттылығының қаншалықты дамығанына байланысты.

PIRLS бастауыш мектептің білім сапасын бағалайтын, атап айтқанда, төртінші сынып оқушыларының жаратылыстану-математика пәндерінен дайындығын зерттейтін TIMSS зерттеуіне толықтыру болып табылады. PIRLS бастауыш мектептің оқу сауаттылығын бағалай отырып, қолданыстағы халықаралық зерттеулердің кемшіліктерін толықтырады. PIRLS нәтижелері PISA нәтижелеріне де толықтыру бола алады, әсіресе, оқу сауаттылығын дамытудағы бастауыш мектеп пен орта мектептің сабақтастығы мәселесінде. Алайда, мұндай салыстыруларды қарастырғанда PIRLS пен PISA оқудың әртүрлі аспектілерін бағалайтынын ескеру керек. Егер PIRLS балалардың академиялық білімін өлшесе, PISA оқушылардың функционалды сауаттылығын, яғни, академиялық білімдерін әртүрлі өмірлік жағдайларда қолдануын өлшейді. Осылайша, екі зерттеу нәтижелері арқылы, бастауыш мектептегі балалардың оқу сауаттылығының даму деңгейін және жоғары сыныптарда осы деңгейдің қалай өзгеретінін білуге болады.

PIRLS зерттеуін IEA өткізеді. Бұл – әлемдік педагогикалық қауымдастық мойындаған беделді халықаралық ұйым. 1958 жылы негізі қаланған кезден бастап IEA оқушылардың оқу, жаратылыстану-ғылыми, математикалық, компьютерлік және ақпараттық сауаттылығына қатысты отыздан астам салыстырмалы зерттеу өткізді. IEA зерттеулеріне әлемнің 60-тан астам елі қатысады. Бұл - әлемдік педагогикалық қауымдастықтың IEA-ға жоғары сенім білдіруінің белгісі.

IEA PIRLS зерттеуін Бостон колледжінің Халықаралық оқу орталығы (ISC - International Study Center, Boston College), Білім саласындағы тестілеу қызметі (ETS - Educational Testing Service, АҚШ), Деректерді өңдеу орталығы (DPC IEA - Data Processing Center IEA, Германия) және Канада статистика орталығы (Statistics Canada) секілді танымал ғылыми-зерттеу орталықтарымен бірлесіп өткізеді.

2016 жылы PIRLS халықаралық зерттеуінің кезекті кезеңі өзінің 15 жылдығын атап өтті. Осы кезең ішінде, яғни 2001, 2006, 2011 және 2016 жылдары IEA төрт PIRLS зерттеуін өткізді. Қатысушы елдер саны зерттеудің әрбір кезеңі сайын артып отыр. 2001 жылғы бірінші кезеңге 35 ел қатысса, 2016 жылы әлемнің 50 елі қатысты. Бұдан басқа, зерттеуге қатысушы елдердің жекелеген шет аймақтарына да қатысуға мүмкіндік берілген.

1.2.Зерттеу қатысушылары

18 ел PIRLS халықаралық зерттеуінің барлық төрт кезеңінің тұрақты қатысушылары болып табылады, олардың қатарында Сингапур, Гонконг, Ресей Федерациясы, Литва, Германия, Англия, Франция, Болгария, Венгрия, Иран, Италия, Нидерланды, Жаңа Зеландия, Норвегия, Словакия Республикасы, Словения, Швеция және АҚШ, сондай-ақ Канаданың екі өңірі (Онтарио және Квебек) бар. Кейбір елдер зерттеу кезеңдерінің бірінде тайм-аут (үзіліс) алды. Мәселен, 2006 жылы Чех Республикасы, ал 2011 жылы Латвия зерттеуге қатыспады, дегенмен, олар келесі кезеңдерде өздерінің көрсеткіштерін жақсартты. Алдыңғы кезеңдерге қатысқан 17 ел, соның ішінде жеке провинциялар 2016 жылғы зерттеуге қатыспады (Шотландия, Молдавия, Түркия, Румыния және басқалары).

PIRLS-2016 зерттеуіне әлемнің 50 елі және 11 жекелеген өңір қатысты. Оған барлығы 12 000 мектептің 340 000-нан астам төртінші сынып оқушылары, 330 000 ата-ана және 16 000 мұғалім қатысты. Қазақстан, Чили, Бахрейн және Египет

оқушылары бұл зерттеуге алғаш рет қатысты. Қазақстанның атынан 172 мектептің 4925 төртінші сынып оқушысы, бастауыш сыныптардың 234 мұғалімі, 4325 ата-ана және 172 мектеп директоры қатысты. PIRLS-2016-да Ресейдің Мәскеу, Аргентинаның Буэнос-Айрос, Испанияның Андалузия және Мадрид, БАӘ-нің Абу-Даби және Дубай қалалары және ОАР (5) таңдалған аймақтардың оқушыларының нәтижелерін сол елдердің орташа балына қоспай бағалады (қосымша, 1-кесте).

1.3.Зерттеу трендтері

2001 жылдан және одан кейінгі жылдарда мәтінді оқу және түсіну сапасын бағалауға қатысқан елдер үшін PIRLS-2016 нәтижелері төрт жыл және одан аз уақыт аралығындағы (2001, 2006, 2011 және 2016 жылдар) оқу жетістіктерінің ілгерлеуін бағалауға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда әлемде оқу сауаттылығы жақсы дамыған оқушылар 2001 жылғыдан қарағанда көп екендігі халықаралық есепте айтылған. 11 ел өз көрсеткіштерін 2001 жылдың нәтижелерінен асырды, 7-еуі өзгертпеді, ал 2 елде (Франция және Нидерланды) балл төмендеді. Ресейлік оқушылар нәтижелерін 53 балға, сингапурлік оқушылар 47 балға, Гонконг және Словения оқушылары 41 балға жақсартты. Ал Франция мен Нидерландыда көрсеткіш сәйкесінше (-14) және (-9) балға төмендеді. 2016 жылы нәтижелері бұрынғы деңгейде қалған елдер қатарына Болгария, Англия, Германия, Литва, Жаңа Зеландия, Швеция және АҚШ кірді (қосымша, 4-кесте).

2011 жылы да, 2016 жылы да зерттеуге 41 ел қатысты. 18 елдің оқушылары оқу сауаттылығы бойынша көрсеткіштердің анық өсімін көрсетті. Норвегия (+10) және БАӘ (+11), Австрия, Словения (+12), Ресей және Швеция (+13), Венгрия, Италия және Испания (+15), Австралия және Катар (+17), Болгария (+20), Литва (+22) сияқты елдердің нәтижелері 10 және одан да жоғары балға ұлғайды. Марокко (+48 балл) және Оман (+27 балл) оқушылары айтарлықтай жетістіктерге қол жеткізді. Англия және Италия өз көрсеткіштерін 7 балға, Тайбэй 6 балға арттырды.

Бұл кезекте, 10 елдің оқушылары, керісінше, өздерінің бұрынғы нәтижелерін 5-тен 29 балға дейін төмендетті. Олардың қатарына Канада (-7), Дания (-6), Франция (-9), Португалия (-13), АҚШ (-7) кірді. Едәуір төмен көрсеткіш (-29 балл) Иран мектеп оқушыларында байқалды. Ал Әзірбайжан, Грузия, Финляндия,

Германия, Гонконг, Сингапур сияқты мемлекеттерде және тағы 7 елде нәтижелер PIRLS-2011 деңгейінде сақталды.

15 жыл ішінде мәтінді оқу мен түсіну сапасы бойынша өз нәтижелерінің белгілі бір дәрежеде ілгерілеуін Ресей Федерациясы, Сингапур, Словакия Республикасы мен Словенияның оқушылары көрсетіп келеді (1.3.1-сурет).

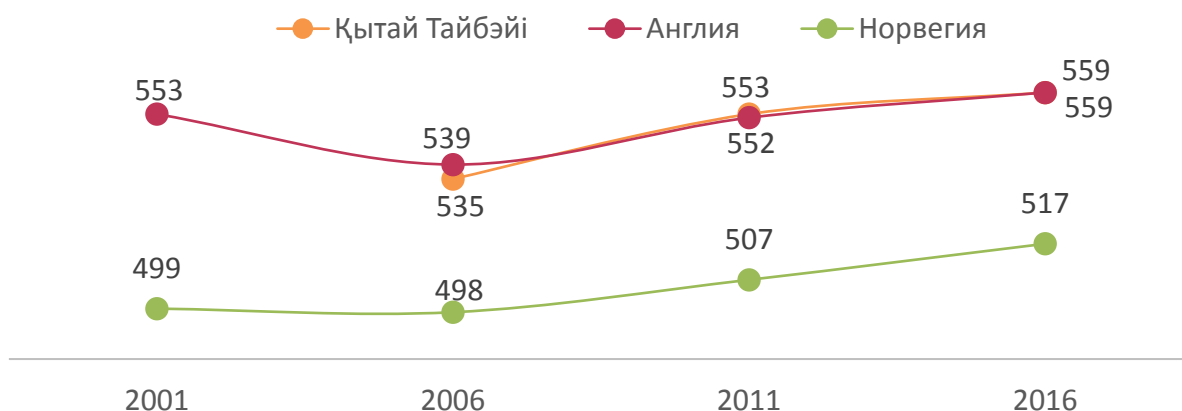
1.3.1-сурет. PIRLS тұрақты қатысушыларының нәтижелері

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Тайбэй, Англия және Норвегия оқушылары 2006 жылдан бері нәтижелердің кезең сайын артуын көрсетіп келе жатыр. Бұл ретте, Англияда 2001 жылмен салыстырғанда 2006 жылы нәтижелер 14 балға, ал Норвегияда 1 балға төмендеді. Бұдан кейін осы елдерде көрсеткіштердің 9-дан 20 балға дейін артуы байқалады. 2001 жылы Тайбэй зерттеуге қатыспады (1.3.2-сурет).

1.3.2-сурет. Тайбэй, Англия мен Норвегияның қатысу нәтижелері

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Литва және Швеция секілді елдер бірінші кезеңмен (2001 ж.) салыстырғанда, зерттеудің келесі екі кезеңінде (2006 және 2011 жж.) төмен нәтижелер көрсетті, алайда, 2016 жылы олар көрсеткіштерін жақсартты. Литва оқушыларының орташа балы 550, Швеция - 555 балл болды. Бірақ, Швеция бірінші кезеңде

(2001 ж.) халықаралық рейтингтің бірінші, ал Литва жетінші орынында болғанын естен шығармаған жөн (1.3.3-сурет).

1.3.3-сурет. Литва мен Швецияның нәтижелері

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

1.4. Тест құрылымы

Зерттеуде оқу сауаттылығы 1000 балдық шкаламен бағаланады (негізінен, елдердің нәтижелері 300-ден 700 балға дейінгі аралықта болады). Халықаралық сарапшылар оқушылар сабақ кезінде және мектептен тыс уақытта басқаларынан қарағанда жиірек қолданатын оқудың екі түрін бағалайды:

- әдеби оқу тәжірибесін жинау мақсатында оқу;
- ақпаратты меңгеру және қолдану мақсатында оқу.

Демек, оқушылар мәтіннің екі түрімен жұмыс істейді – әдеби және ақпараттық. Зерттеудің тұжырымдамалық ережелеріне сәйкес оларға берілген мәтіндерді оқу барысында оқу қабілетінің төрт тобы: оқушының қажетті ақпаратты табуы мен көрсетуі, мәтіннің белгілі бір бөлігі бойынша қорытындылар жасауы, негізгі кейіпкерлердің әрекеттерін түсіндіріп беруі, мәтіннен мысалдар келтіріп дәлелдеу және мәтін құрылымының бастапқы талдауын жасауы бағаланады (1.4.1-кесте).

1.4.1-кесте. Оқу дағдыларының топтары

Оқу дағдылары	Тапсырмалар %
Анық түрде берілген ақпаратты табу	20
Тұжырымдар жасау	30
Ақпаратты түсіндіру және жинақтау	30
Мазмұнды, тілдік ерекшеліктерді және мәтіннің құрылымын талдау және бағалау	20

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

PIRLS-та оқушылардың нәтижесі халықаралық тесттің төрт деңгейіне бөлінеді. Аталған деңгейлер оқушылардың мәтінмен жұмыс істеудегі күрделілігі жағынан әртүрлі оқу әрекетін сипаттайды. Ең жоғары деңгей 625 балл және одан жоғары. Бұл ретте, жоғары деңгей 550 балдан, орташа деңгей 475 балдан және төменгі деңгей 400 балдан басталады (1.4.2 және 1.4.3-кестелер).

1.4.2-кесте. Әдеби тәжірибе жинау мақсатында оқу

Деңгей	Балдар	Қабілет сипаттамасы
Ең жоғары	625 және одан артық	<ul style="list-style-type: none"> - мәтіннің негізгі идеясын түсіну, оның ақпараттық мазмұнын жалпылау - кейіпкерлердің негізгі сипаттамаларына, олардың ниеттері мен сезімдеріне түсінік беру арқылы мәтінге қойылған сұрақтарға жауап беру
Жоғары	550-624	<ul style="list-style-type: none"> - кейіпкерлердің сезімдері мен әрекеттерін салыстыру және қарама-қарсы қою - олардың өзара байланысын түсіндіру - мәтінде қолданылған тілдік құралдардың ерекшеліктеріне бастапқы талдау жасау
Орташа	475 -549	<ul style="list-style-type: none"> - оқиғалар арасындағы өзара байланыстарды анықтау - мәтіннің жалпы идеясын анықтау - мәтін құрылымының элементтерін айқындау - кейіпкерлердің әрекеттеріне қарапайым түсінік беру
Төменгі	400-474	<ul style="list-style-type: none"> - мәтіннің белгілі бір бөліктерін айқындау - оларды қарапайым қорытынды жасау үшін қолдану

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

1.4.3-кесте. Ақпаратты меңгеру және пайдалану мақсатында оқу

Деңгей	Балдар	Қабілет сипаттамасы
Ең жоғары	625 және одан артық	<ul style="list-style-type: none"> - мәтіннің әртүрлі бөлігінен күрделі ақпаратты тану және негіздеу - мәтін хабарламаларын түсіну үшін визуалды және вербалды элементтердің мағынасын бағалау және түсіндіру - мәтіндер, карталар, иллюстрациялар, диаграмма мен суреттерді қамтитын материалдардың негізінде әртүрлі мәтіндердің ақпараттарын жинақтау
Жоғары	550-624	<ul style="list-style-type: none"> - анық берілмеген арнайы ақпаратты мәтіннен айқындау - мәтіндегі жеке сөйлемдер арасындағы мағыналық байланыстар негізінде тұжырымдар жасау - мәтінді түсіндіріп беру - әртүрлі мәтін түрлерінің жеке сипаттамаларын және қолдану мақсаттарын анықтау
Орташа	475 -549	<ul style="list-style-type: none"> - мәтінде анық берілген ақпаратқа сәйкес қорытындылар жасау. - мәтіннің әртүрлі бөліктеріне талдау жасау және қажетті ақпаратты айқындау

Төменгі	400-474	- мәтінде келтірілген факттерді айқындау және келтіру - қажетті ақпаратты қамтитын сөйлемді анықтау - тұжырымдар жасау үшін алынған ақпаратты қолдану
---------	---------	---

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

PIRLS зерттеулері мониторингтік болғандықтан және оның басты міндеттерінің бірі оқу сапасының үрдісін зерттеу болғандықтан әр кезеңде мәтіндер мен олардың тапсырмаларын қайта қолдану зерттеу жүргізудің қажетті шарты болып табылады.

1.5. Тапсырмалардың күрделілігі бойынша зерттеу нәтижелері

Қатысушы елдердің 15 жылдық нәтижелерін салыстырмалы талдау мынаны көрсетеді. Оқушыларды оқу сауаттылығы деңгейлері бойынша бөлуде едәуір өзгерістер болды. Сингапур және Ресей едәуір өсім көрсетіп отыр. PIRLS-2001 зерттеуінде ең жоғары және жоғары деңгейге жеткен Сингапурлық төртінші сынып оқушыларының үлесі 12% және 45% болса, Ресейде ең жоғары деңгейге жеткендер 5%-ды, жоғары деңгейге жеткендер 39%-ды құраған. 2016 жылы бұл көрсеткіштер әрбір деңгей бойынша артты (сәйкесінше Сингапур - 28% және 66%, Ресей - 26% және 70%). Зерттеудің барлық кезеңдерінде Сингапур, Ресей, Англия, Гонконг, Литва және Швеция оқушыларының барлығы дерлік төменгі деңгейдің тапсырмаларын орындаған болатын.

2001 жылы да, 2016 жылы да зерттеуге қатысқан 20 елдің ішінде ең жоғары деңгейлі тапсырмаларды орындаған 4-сынып оқушыларының үлесі 11 елде артқан, сол сияқты жоғары деңгейлі – 12 елде, орта деңгейлі – 10 елде және төмен деңгейлі тапсырмаларды орындаған оқушылар үлесі 8 елде артқан. Барлық деңгейлер бойынша нәтижелердің артуы байқалған елдердің қатарына Гонконг, Венгрия, Латвия, Литва, Словения, Словакия Республикасы кірді. Бұл кезекте, Жаңа Зеландия, Франция, Нидерланды, Швеция секілді елдер барлық төрт деңгей бойынша 2001 жылға қарағанда төмен нәтижелер көрсетті.

2011 жылғы нәтижелермен салыстырғанда 2016 жылы 19 ел ең жоғары деңгейдегі тесттерді орындау барысында өз көрсеткіштерін жақсартты және 2 ел керісінше төмендетті. Жоғары деңгейдегі тапсырмаларды 18 ел үздік орындап шықты, ал 5 ел төмен балл көрсетті. Жаңа Зеландия, Португалия, Франция, Иран және Оңтүстік Африка мектеп оқушылары жоғары деңгейдегі тапсырмаларды орындауда төмен көрсеткіштерге ие болды (қосымша, 2-кесте).

Жалпы жылдар үрдісінде бастауыш мектеп оқушыларының мәтінді оқу және түсіну сапасы артуының оң үрдісі байқалады. Салыстырмалы талдау күрделіліктің белгілі бір деңгейіне жеткен оқушылар үлесінің кезең сайын артып келе жатқанын көрсетті (1.5.1-кесте).

1.5.1-кесте. Күрделілік деңгейіне жеткен оқушылардың үлесі / %

Деңгейлер/жыл	Ең жоғары	Жоғары	Орташа	Төменгі
2001	9	25	52	77
2006	7	41	76	94
2011	8	44	80	95
2016	10	47	81	96

Дереккөз: PIRLS 2001, 2006, 2011, 2016 оқу жөніндегі халықаралық есептер

1.6.Зерттеудің гендерлік тұрғыдағы нәтижесі

PIRLS зерттеуінің бағыттарының бірі – нәтижелерді гендерлік аспектке салыстыру. Барлық дерлік қатысушы елдерде төрт кезең бойында ұл балалармен салыстырғанда қыз балалар жоғары нәтижелерге қол жеткізді. PIRLS-2016-да 50 қатысушы елдің 48-де қыз балалардың нәтижесі ұлдардыкінен жоғары (орта есеппен 19 балға). Қалған екі елде (Португалия мен Макао) нәтижелердің айырмашылығы жоқ. Демек, бірде-бір елде ұлдар оқу сауаттылығы бойынша қыздардан асып түсе алмаған. 2001 жылы Португалияда қыздар ұлдардан қарағанда 14 балл артық жинап, оқу сауаттылығы көрсеткіштерінің арасында айтарлықтай айырмашылық көрінген болатын. PIRLS-2016-да бұл айырмашылық небәрі 2 балл болды, бірақ, ұлдардың да, қыздардың да орта балдары 2001 жылмен салыстырғанда төмендеп кетті (1.6.1-сурет). 2011 жылы бірнеше ел (Франция, Израиль, Италия және Испания) гендерлік айырмашылықты азайтты, бірақ 2016 жылы тағы да қыз балалар ұлдардан қарағанда жақсы нәтиже көрсетті.

1.6.1-сурет. Португалияның қатысу нәтижелері

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Осылайша, жалпы алғанда зерттеудің 15 жылдық кезеңінде мектеп оқушылары оқу сауаттылығының жетістіктерінде едәуір оң үрдіс байқалады. Қатысушы елдер бұны PIRLS зерттеуіне қатысу бастауыш мектепте оқуды оқытуға ғана емес, сонымен бірге оқу сауаттылығын бағалауға да айтарлықтай ықпал еткендігінен дейді. Елдердің басым бөлігі оқуға үйретуде қолданылатын оқу жоспарларына және оқулықтарға тұжырымдамалық өзгерістер енгізді.

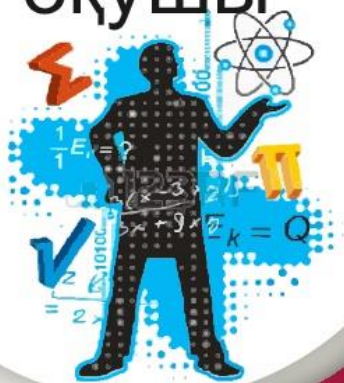
Осылайша, әртүрлі елдерде өткізілген PIRLS зерттеуінің қорытындыларын педагогикалық қауымдастық кеңінен талқылайды және басқарушылық шешімдер қабылдау үшін қолданады. Оқушылар жетістігі нәтижелерінің салдарын мониторингтеу механизмдері жүзеге асырылып, бастауыш мектеп жасындағы оқушылардың оқу жетістіктеріне қойылатын талаптар және оқыту технологиялары қайта қарастырылады. Оқу сауаттылығын бағалайтын халықаралық тест тапсырмаларының негізінде қатысушы елдер, ең алдымен, ел жастарының оқу жетістігінің маңызды факторы ретінде оқу дағдылары мен мәдениетін қалыптастыруға бағытталған сұрақтардың дербес қорын қалыптастырады.

2 ТАРАУ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ PIRLS-2016 ЗЕРТТЕУІНЕ ҚАТЫСУ НӘТИЖЕЛЕРІ

172 мектеп

4 925
ОҚУШЫ

478 сынып

ОҚУ

536 балл

Қысқаша түйіндеме

- Еліміз осы халықаралық емтиханға алғаш рет қатысты. Қазақстанның төртінші сынып оқушыларының орташа көрсеткіші халықаралық шкала бойынша 536 балды құрады.
- Халықаралық рейтингтің жоғары жағына Ресей Федерациясы (581), Сингапур (575), Гонконг (569), Ирландия (567) және Финляндия (566) орнықты.
- 50 елдің ішінде ең төмен нәтиже 319 балл (Оңтүстік Африка), бұл PIRLS шкаласының орта мәнінен 181 балға төмен.
- Халықаралық сарапшылар PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелерін мәтіннің екі түрі - әдеби және ақпараттық бөліністе келтірді.
- Қазақстанда әдеби және ақпараттық мәтіндер арасындағы көрсеткіштің айтарлықтай айырмашылығы бар. Қазақстандық оқушылардың ақпараттық мәтінмен жұмыс істегендегі орташа балы 544 болса, әдеби мәтінмен жұмыс істегенде 17 балға төмен (527 балл) болды.
- 2016 жылы әдеби және ақпараттық мәтіндердің сұрақтарына жауап бергенде, Ресей Федерациясының оқушылары ең жоғары нәтижелерді көрсетті..
- Мәтінді оқу барысында қабілеттердің екі үлкен тобы бағаланды:
 - а) ақпаратты табу және қарапайым тұжырымдар жасау;
 - б) мәтіндік хабарламаның бөліктерін біріктіру, байланыстарын анықтау және оларды мәтіннің жалпы идеясымен салыстыра отырып түсіндіру.
- Қазақстандық төртінші сынып оқушылар ақпаратты табудан және тұжырымдар жасаудан гөрі мәтіндік хабарламаның бөліктерін жақсырақ біріктіреді және түсіндіреді.

2. Қазақстанның PIRLS-2016 зерттеуіне қатысу нәтижелері

2.1. Оқу сауаттылығы деңгейінің нәтижелерін салыстырмалы талдау

PIRLS – 2016 халықаралық зерттеуінің нәтижелері 50 елдің ішінде 34-інің, соның ішінде Қазақстанның, орташа көрсеткіші 500 балдық PIRLS шкаласының орташа мәнінен жоғары болғанын көрсетті.

Халықаралық шкала бойынша Қазақстанның төртінші сынып оқушыларының орташа көрсеткіші 536 балды құрады. Еліміздің оқушылары әлем елдерінің рейтингінде Германиямен (537 балл) және Словакия Республикасымен (535 балл) шамалас нәтижелер көрсетіп, 27-орынға ие болды. Канада және Австрия тең көрсеткіштермен (541 балл) Қазақстаннан екі және үш орынға жоғары орналасты. Халықаралық рейтингтің жоғары жағына Ресей Федерациясы (581), Сингапур (575), Гонконг (569), Ирландия (567) және Финляндия (566) орналасты. Польша және Солтүстік Ирландияның 4-сынып оқушылары 565 балл жинап, нәтижелердің қорытынды кестесінде 6 және 7-орындарға ие болды. 50 елдің ішінде ең төмен нәтиже 319 балды құрады (Оңтүстік Африка), бұл PIRLS шкаласының орташа мәнінен 181 балға кем. Тек 16 елдің ғана көрсеткіштері 500 балдан төмен (2.1.1-кесте).

Зерттеуге қатысушы 11 жеке өңірдің үшеуіндегі оқушылардың жетістіктері де 500 балдан төмен. Олар - Абу-Даби (БАӘ), Буэнос-Айрес (Аргентина) и ОАР (5). Қатысушы өңірлер арасында ең жоғары нәтижені Мәскеу қаласының оқушылары көрсетті (612 балл) (2.1.2-кесте).

2.1.1-кесте. PIRLS-2016 халықаралық зерттеуінің нәтижелері

№	Қатысушы елдер	Орташа балл	№	Қатысушы елдер	Орташа балл
1	Ресей Федерациясы	581	27	Қазақстан	536
2	Сингапур	575	28	Словакия Республикасы	535
3	Гонконг	569	29	Израиль	530
4	Ирландия	567	30	Португалия	528
5	Финляндия	566	31	Испания	528
6	Польша	565	32	Бельгия (фламанд.)	525
7	Солтүстік Ирландия	565	33	Жаңа Зеландия	523
8	Норвегия (5)	559	34	Франция	511
9	Тайбэй	559	PIRLS шкаласының орташа мәні		500
10	Англия	559	35	Бельгия (франц.)	497
11	Латвия	558	36	Чили	494
12	Швеция	555	37	Грузия	488
13	Венгрия	554	38	Тринидад және Тобаго	479
14	Болгария	552	39	Әзірбайжан	472
15	АҚШ	549	40	Мальта	452
16	Литва	548	41	БАӘ	450
17	Италия	548	42	Бахрейн	446
18	Дания	548	43	Катар	442
19	Макао (Қытай)	546	44	Сауд Арабиясы	430
20	Нидерланды	545	45	Иран (Ислам респ.)	428
21	Австралия	544	46	Оман	418
22	Чех Республикасы	543	47	Кувейт	393
23	Словения	542	48	Марокко	358
24	Австрия	541	49	Египет	330
25	Канада	541	50	Оңтүстік Африка	319
26	Германия	537			

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

2.1.2-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері (жеке өңірлер)

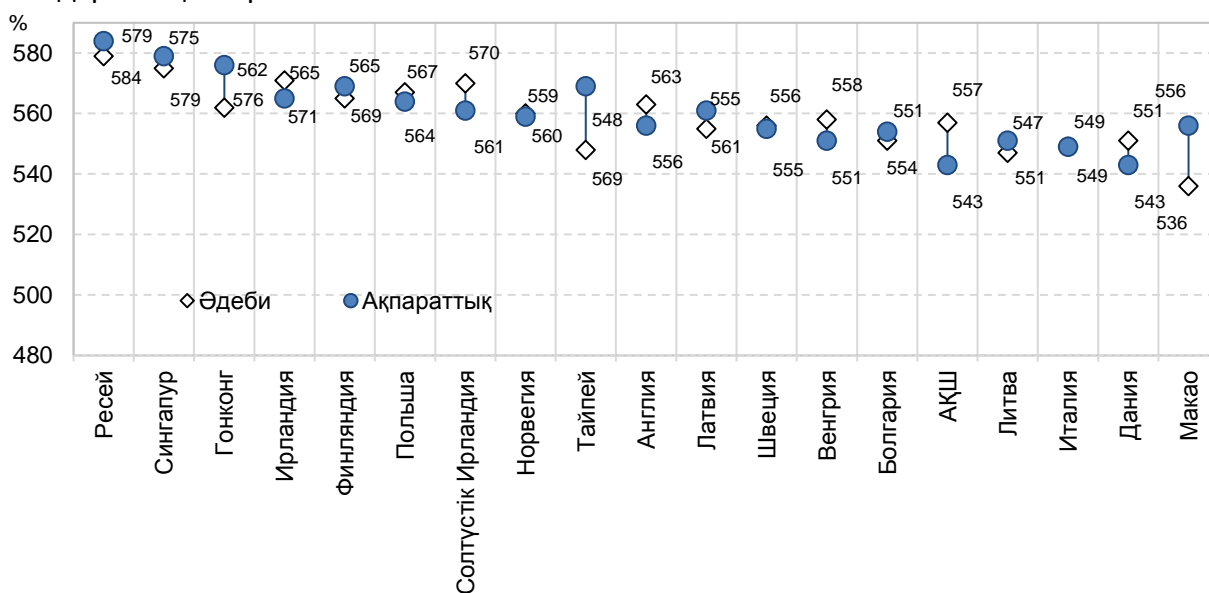
№	Қатысушы өңірлер	Орташа балл	№	Қатысушы өңірлер	Орташа балл
1	Мәскеу, Ресей	612	7	Дубай, БАӘ	515
2	Мадрид, Испания	549	8	Дания (3)	501
3	Квебек, Канада	547	9	Буэнос – Айрес, Аргентина	480
4	Онтарио, Канада	544	10	Абу – Даби, БАӘ	414
5	Андалузия, Испания	525	11	ОАР (5)	406
6	Норвегия (4)	517			

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

PIRLS нәтижелерін Халықаралық сарапшылар мәтіндердің екі түрі - ақпараттық және әдеби бөліністе ұсынды. Бұл қатысушы елдерге әртүрлі форматтағы мәтіндермен жұмыс істеу барысында мұғалімнің оқу үдерісіндегі қызметін жетілдіру бойынша белгілі бір тұжырымдар жасауға мүмкіндік береді. 2016 жылғы халықаралық тест 12 мәтіннен (6 әдеби және 6 ақпараттық) тұрды. Оқушы 1 ақпараттық және 1 әдеби мәтіннен тұратын тест кітапшасын алды. Әрбір мәтін жабық (бір дұрыс жауапты таңдаумен) және ашық (толық жауап) түрдегі сауалдарды қосқанда, 17-20 сұрақтан тұрды. Тест тапсырмаларын орындауға 80 минут, әрбір мәтінге 40 минуттан берілді.

Талдау мәтіннің екі түрімен жұмыс жасағанда елдердің әртүрлі көрсеткіштерге ие болғанын көрсетті. Қазақстанның 4-сынып оқушыларының орташа балы ақпараттық мәтінмен жұмыс істегенде 544 балл, ал әдеби мәтінмен жұмыс істегенде 17 балға төмен (527) болды (2.1.1-сурет). Ақпараттық мәтіннен әдеби мәтіннің осындай айырмашылығы Тайбэйде (21 балл), Макаода және БАӘ-де (20 балл), Бахрейн және Катарда (16 балл), Гонконгта және Оманда (14 балл) байқалды. Бұл елдер араб және азиялық мемлекеттер екенін атап өткен жөн. Жалпы, мұндай үрдіс қатысушы елдердің 50%-да байқалды, алайда, солардың көбінде айырмашылық аз: Ресей Федерациясында – 5 балл, Сингапурда – 2 балл, Латвияда – 6 балл, Литвада – 4 балл.

2.1.1-сурет. Қатысушы елдердің әдеби және ақпараттық мәтіндер арасындағы балдарының айырмашылығы

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Азия және араб елдерінде әдеби және ақпараттық мәтіндердің арасындағы айтарлықтай айырмашылықтың болуы оқушылардың әдебиетке деген қызығушылықтарының төмендігінен және ақпараттық ресурстарды шамадан тыс қолдануларынан деген болжам жасауға болады.

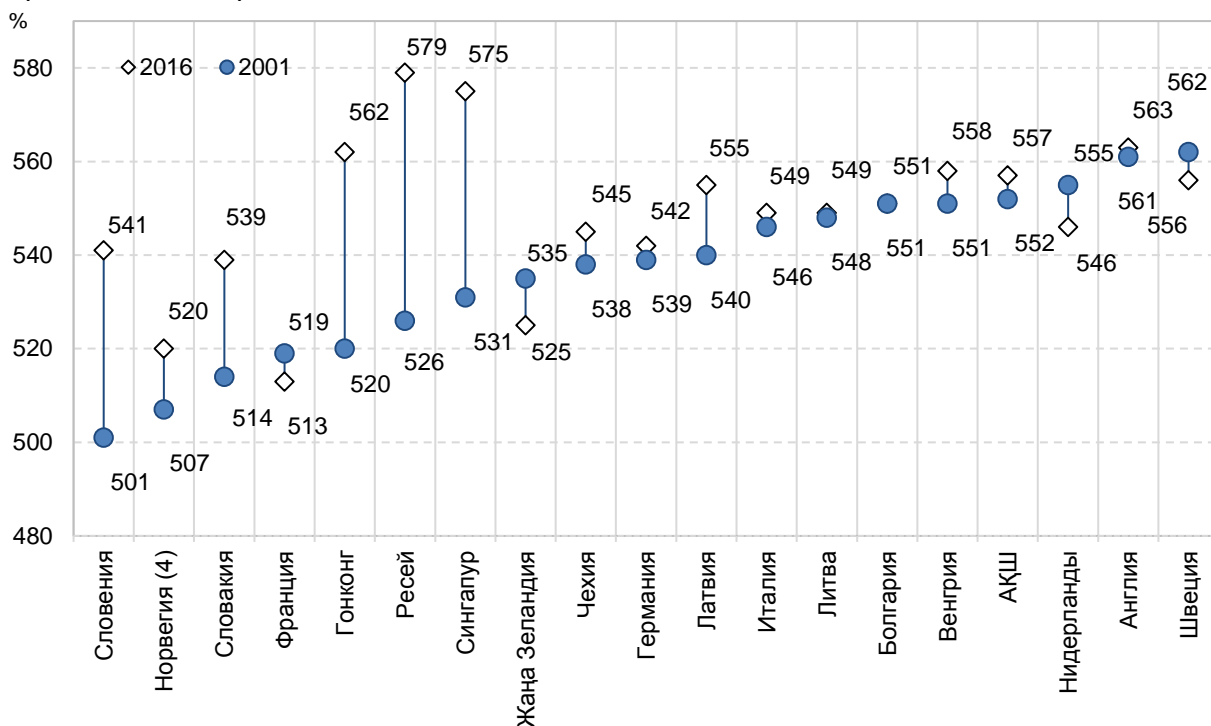
Қазіргі балалар мектепте және мектептен тыс жерлерде әртүрлі электронды құрылғыларды: смартфондар, приставкалар және планшеттерді күннен күнге жиі қолданады. Көбінесе бұл құрылғылардан әдеби мәтіннен гөрі ақпараттық мәтіндерді көбірек оқуға болады. Бір жағынан, балалардың ақпаратты ала алуы, ақпараттық кеңістікте еркін бағдарлануы қуантады. Бірақ, екінші жағынан, салыстырмалы талдау көрсеткендей, 4-сынып оқушыларының әдеби мәтіннен төмен нәтиже көрсеткендері алаңдатады. Себебі әдеби мәтін – оқу сауаттылығын дамытудың негізі. Сондықтан әдеби мәтіндерді оқытудың әдіс-тәсілдерін күшейту керек.

Дей тұрғанмен, елдің жалпы орташа балымен салыстырсақ, 16 елдің оқушылары әдеби мәтінмен, ал 15 елдің оқушылары ақпараттық мәтінмен жұмыс істеуде анағұрлым жоғары нәтижелер көрсеткен. Қазақстанның төртінші сынып оқушылары елдің жалпы көрсеткішімен салыстырғанда әдеби мәтінмен жұмыста 9 балға төмен, ақпараттық мәтінмен жұмыс істегенде 8 балға жоғары нәтиже көрсетті (қосымша, 3-кесте).

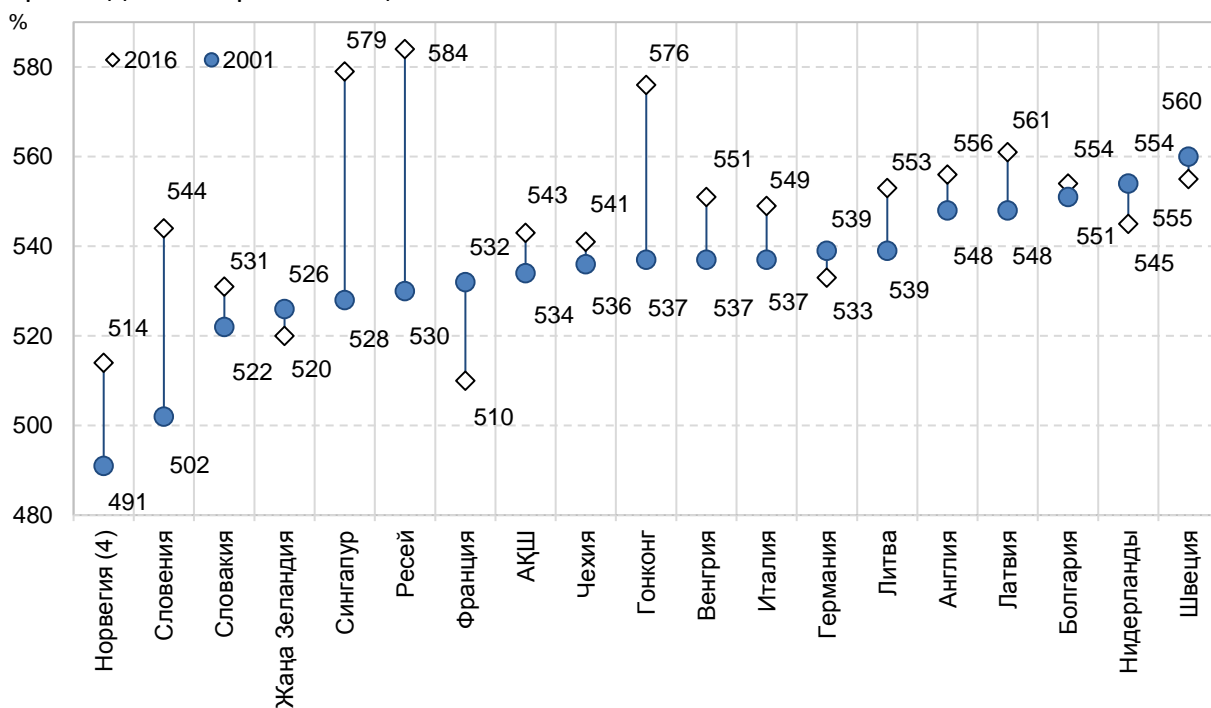
PIRLS-2016 халықаралық есебі әдеби және ақпараттық мәтіндерге арналған зерттеудің алдыңғы кезеңдеріне (2001, 2006, 2011 ж.) қатысты қатысушы елдердің орташа балдарындағы айырмашылықтар туралы деректерді де қамтиды. Осылайша, 2001 жылмен салыстырғанда, 2016 жылы әдеби және ақпараттық мәтіндердің сұрақтарына жауап бергенде ең жоғары нәтижелерді Ресей Федерациясының оқушылары көрсетті. 2001 жылғы көрсеткіштердің өсімі сәйкесінше 53 және 54 балды құрады.

Сингапур оқушылары өздерінің алдыңғы көрсеткіштерін 44 балға (әдеби мәтін) және 49 балға (ақпараттық мәтін) арттырып, едәуір жақсы нәтижелер көрсетті. Гонконг, Словения мен Ресейде де осындай мәтіндермен жұмыс істегенде 40 және одан артық балға өсім байқалады. Жалпы, 2001 жылмен салыстырғанда балдардың едәуір өсімін негізінен PIRLS-2016-ның көшбасшы елдері жасаған (2.1.2. және 2.1.3-суреттер).

2.1.2-сурет. 2001 және 2016 жылдардағы әдеби мәтіндер бойынша көрсеткіштердің арасындағы айырмашылық

2.1.3-сурет. 2001 және 2016 жылдардағы ақпараттық мәтіндер бойынша көрсеткіштердің арасындағы айырмашылық

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

PIRLS-2011 зерттеуімен салыстырғанда, Марокконың оқушылары өз нәтижелерінің барынша артқанын көрсетті. 2016 жылғы нәтижелер әдеби мәтіннің тапсырмаларын орындауда 54 балға және ақпараттық мәтінмен жұмыс істеуде 38 балға жоғарылады. Оман оқушылары әдеби мәтіннің сұрақтарына жауап беруде 31 балға, ақпараттық мәтіннің сұрақтарына жауап беруде 22 балға көтеріліп, өз көрсеткіштерін едәуір жақсартты. Сонымен қатар, халықаралық сарапшылар Австралия, Австрия, Болгария, Англия, Венгрия, Литва, Испания, Швеция секілді елдердің 2016 жылы екі мәтін бойынша көрсеткіштерінің өскенін атады. Ресейдің төртінші сынып оқушылары әдеби мәтінмен жұмыс істегенде, өздерінің 2011 жылғы нәтижелерін 12 балға, ақпараттық мәтінмен 15 балға жақсартты. Әзірбайжанның оқушылары әдеби мәтіннің тапсырмаларына жауап бергенде, 2016 жылғы нәтижелерін 3 балға, ақпараттық мәтіннің тапсырмаларын орындағанда, көрсеткіштерін 15 балға арттырды. Канада, Франция, Израиль, Жаңа Зеландия және Португалия оқушыларының екі мәтін бойынша нәтижелері 2011 жылғы көрсеткіштерден төмен болып шықты. 2011 жылмен салыстырғанда, балдардың едәуір төмендеуі Иранда байқалды. Егер 2011 жылы әдеби мәтін үшін орташа нәтиже 459 балл, ал ақпараттық мәтін үшін 455 балл болса, PIRLS-2016 зерттеуінде олар сәйкесінше 430 және 425 балл болды (қосымша, 4-кесте).

Зерттеу нәтижелерін талдаудың негізгі бағыттарының бірі қыздар мен ұлдардың мәтіндерді түсіну нәтижелерін салыстыру болып табылады. 2016 жылғы зерттеуде әдеби мәтінмен жұмыс істегенде, барлық қатысушы 50 елде ұлдардан гөрі қыздар жақсы нәтижелер көрсетті. Елдер бойынша қыздардың орташа балы - 522 балл, ұлдарда 499 балл болды. Қазақстанда бұл айырмашылық - 15 балл (қыздар - 535 балл және ұлдар - 520 балл). Ақпараттық мәтінмен жұмыс істегенде, көрсеткіштердің алшақтығы елдер бойынша орташа есеппен 16 балды болды (қыздар - 519 балл, ұлдар - 503 балл). Қазақстандық ұлдар бұл бағыт бойынша қыздардан 7 балға артта қалды (сәйкесінше 540 және 547 балл) (қосымша, 5-кесте).

Бұдан бұрын айтылғандай, мәтіндерді оқу барысында қабілеттің төрт тобы бағаланды (1.3.1-кесте). Халықаралық тест нәтижелерін ұсынуда қабілеттің осы төрт тобы екі үлкен топқа біріктірілді:

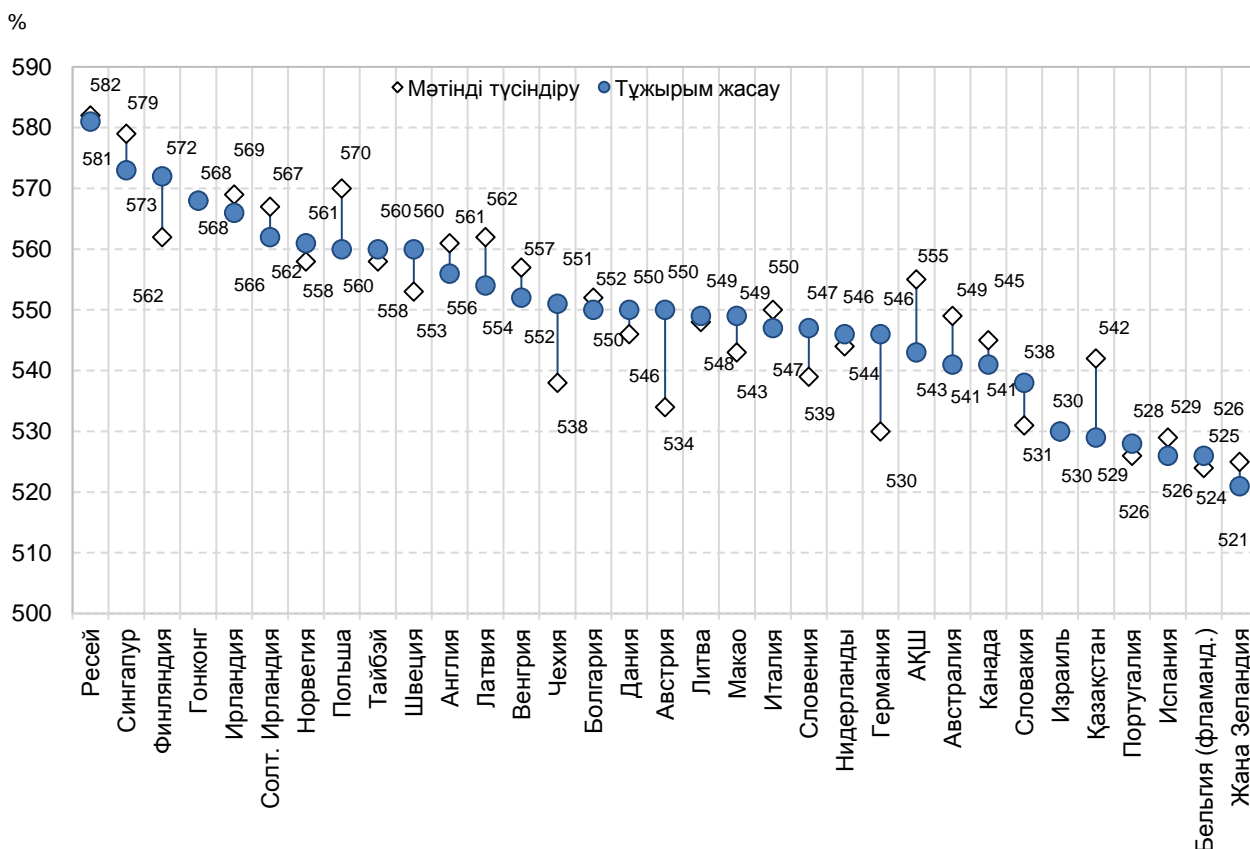
1. Ақпаратты табу және қарапайым тура тұжырым жасау (түсіндіру) қабілеттерінің тобы;

2. Мәтіннің автор тура айтпаған детальдерін біріктіру, байланыстыру және оларды мәтіннің жалпы идеясымен салыстырып түсіндіру (тұжырым жасау) қабілеттерінің тобы.

PIRLS – 2016 халықаралық зерттеуінің нәтижелері қазақстандық төртінші сынып оқушылардың ақпаратты табу және тұжырым жасаудан гөрі мәтіндік хабарламаның детальдерін дұрыс біріктіріп, жақсы түсіндіре алатындарын көрсетті. Қазақстан оқушыларының мәтінді біріктіру және түсіндіру бойынша орташа балы 542 балды, тұжырым жасау бойынша 529 балды құрады. Бұл кезекте, елдің орташа көрсеткішіне (536 балл) қатысты бірінші жағдайда оқушылар нәтижелерінің 7 балға артық екендігі және екінші жағдайда соншалықты төмен екендігі байқалады.

Ресейлік төртінші сынып оқушылар мәтінді түсіндіру және тұжырым жасау бойынша бірдей нәтиже (582 балдан) көрсетті. Бұл ретте, елдің орташа балына (581) қатысты айырмашылық өте аз – 1 балл. Дәл осындай аз ғана айырмашылық Сингапур, Гонконг, Тайбэй оқушыларының нәтижелерінде де болды (2.1.4-сурет).

2.1.4-сурет. Мәтінді түсіндіре алу мен тұжырымдар жасай алу арасындағы балдардың айырмашылығы

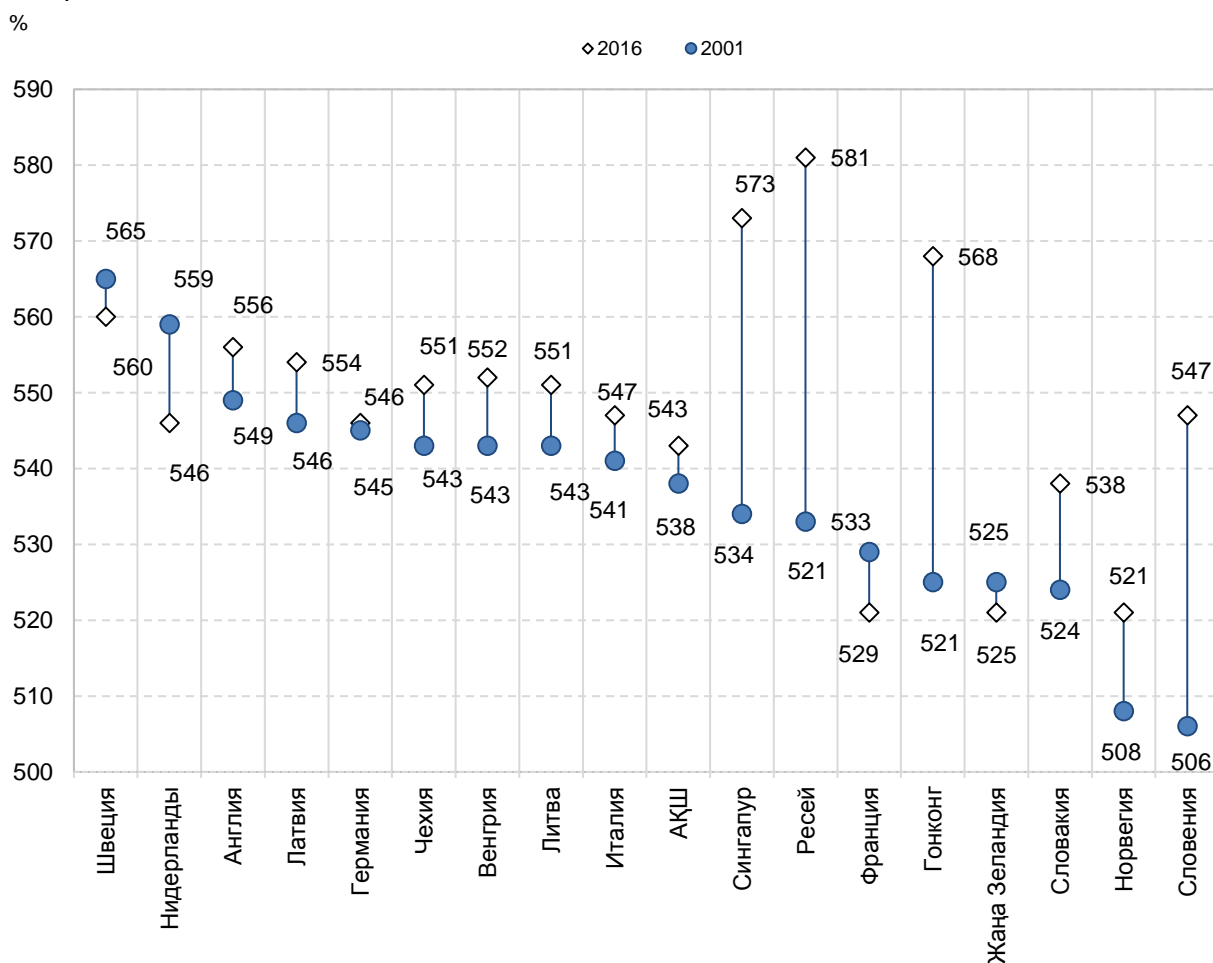

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Жалпы алғанда, қатысушы 50 елдің арасында мәтінді түсіндіру және тұжырым жасау бойынша балдарда, еліміздің орташа көрсеткішімен салыстырғанда, үлкен айырмашылық байқалмайды. 15 елдің оқушылары мәтіндерімен жұмыс істегенде тұжырым жасау бойынша орташа балын арттырды және 14 елдің оқушылары мәтінді түсіндіріп беруде жақсы нәтижелер көрсетті.

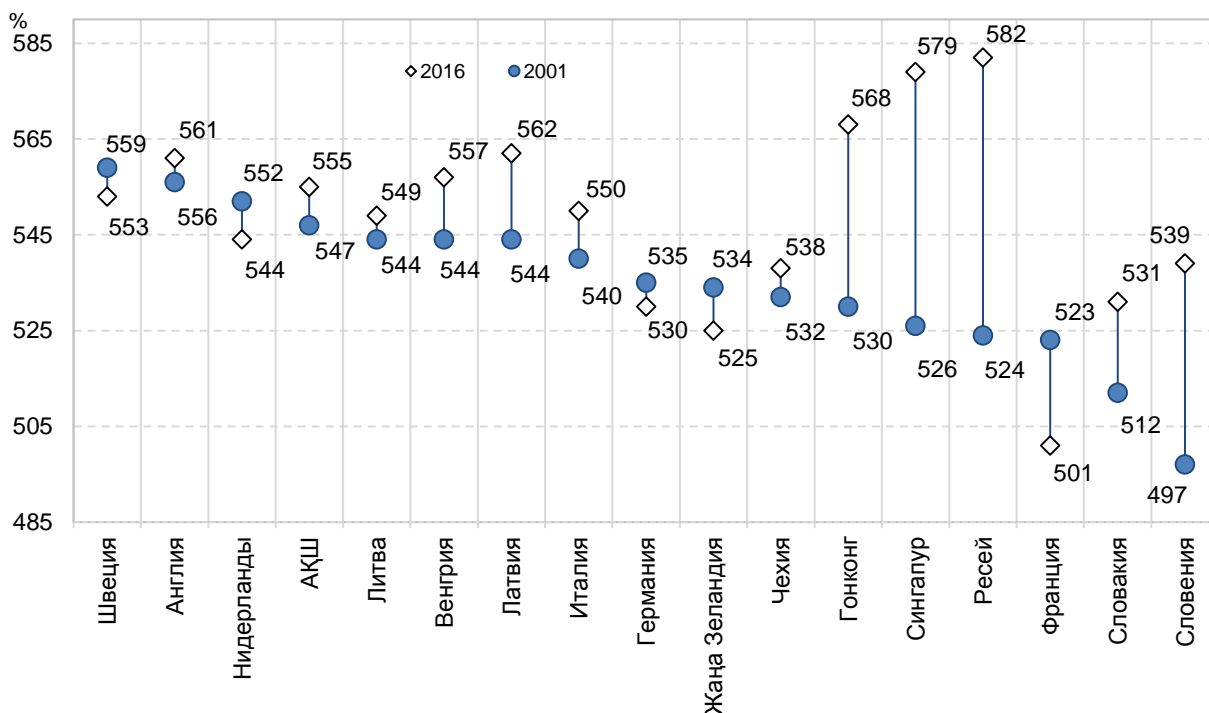
Қабілеттердің екі тобы – мәтінді түсіндіру және тұжырым жасау үшін PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері өткен жылдардағы (2001, 2006, 2011) көрсеткіштермен салыстырылып берілді. 2001 жылға қарағанда 8 ел мәтінді біріктіруден, түсіндіруден және тұжырым жасаудан өз көрсеткіштерін жақсартты. Олардың қатарына Гонконг, Венгрия, Латвия, Норвегия, Ресей Федерациясы, Сингапур, Словакия Республикасы және Словения кірді. Ресей Федерациясы, Сингапур, Словения оқушылары Орташа балдарды максималды арттыра білді (2.1.5. және 2.1.6-суреттер).

2.1.5-сурет. Тұжырымдар жасай алу бойынша 2001 мен 2016 жыл балдарындағы айырмашылық

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

2.1.6-сурет. Мәтіндерді түсіндіре алу бойынша 2001 мен 2016 жыл балдарындағы айырмашылық

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Нидерланды мен Францияда балдардың азаюы жағынан айқын айырмашылық байқалады. Осылайша, 2016 жылы тұжырым жасай білу бойынша нидерландтық оқушылар 546 балл, франциялықтар 521 балл көрсетті. Бұл 2001 жылғы көрсеткіштен 13 және 8 балға төмен. 2001 жылмен салыстырғанда, мәтінді біріктіру және түсіндіру бойынша нәтиже Нидерландыда 8 (сәйкесінше 544 және 552 балл), Францияда 22 балға (сәйкесінше 523 және 501 балл) азайған.

PIRLS-2016 зерттеуінде, 2011 жылмен салыстырғанда, қабілеттің екі тобы бойынша жоғары нәтижелерге қол жеткізген елдердің саны артты. Олардың саны 17-ге жетті. Солардың қатарында БАӘ, Швеция, Испания, Словения, Катар, Оман, Норвегия, Литва, Италия, Ирландия, Венгрия, Болгария, Англия, Австрия, Австралия сияқты елдер бар. Аталған елдердің бастауыш мектеп жасындағы оқушылары тұжырым жасау қабілетіне арналған тапсырмаларды орындағанда, 2011 жылғы көрсеткіштерін 7-ден 24 балға дейін жақсартты.

Мәтіннің детальдерін біріктіру және түсіндіру жұмыстарын істегенде, оқушылар 6-дан 33 балға дейін нәтижелердің өсімін көрсетті. Марокко оқушылары екі бағыт бойынша балдардың максималды өсімін көрсетті - сәйкесінше 39 және 48 балл. Ресейлік оқушыларда бұл өсім тұжырым жасауда 16 балл, мәтінді

түсіндіруде 11 балл болды. Бельгияда (-11 және -5), Данияда (-7 және -7), Францияда (-7 және -10), Иранда (-28 және -32), Португалияда (-11 және -16) екі қабілет тұрғысынан нәтижелердің төмендеуі тіркелді (қосымша, 6-кесте).

Гендерлік белгі бойынша нәтижелердің салыстырмалы талдауы барлық дерлік елдерде, ақпарат табуда және тұжырым жасауда, сондай-ақ түсіндіруде, жалпылауда және мәтіннің мазмұнына баға беруде қыздар ұлдардан жақсырақ екенін көрсетті. Орташа есеппен елдер бойынша қыз балалар (орташа балл - 520) мен ұл балалардың (орташа балл - 502) тұжырым жасау бойынша нәтижелеріндегі алшақтық 18 балды, мәтінді түсіндіру бойынша 20 балды құрады (қыздар – 520 балл және ұлдар – 500 балл). Қазақстанда тұжырым жасау бойынша қыз балалардың орташа көрсеткіші - 534 балл, ұлдардыкі – 525 балл. Мәтінді жинақтау және түсіндіру бөлігінде қазақстандық ұлдар, қыз балаларға қарағанда, 11 балға төмен нәтиже көрсетті (сәйкесінше 537 және 548 балл) (қосымша, 7-кесте).

2.2. Жеке тапсырмаларды орындау нәтижелерін талдау

Бұл тарауда әдеби және ақпараттық мәтіндерге қатысты бірнеше тапсырмаларға мысалдар келтірілген. Сонымен қатар, әрбір тапсырманың күрделілік деңгейі және оқушының көрсетуі тиіс оқу қабілеті көрсетілген. Бұл тапсырмалардың осылай сипатталуы бастауыш сынып мұғалімдеріне оны оқу үдерісіне қолдануда пайдалы әрі қызықты болады. Қазақстанның PIRLS-2016-дағы нәтижелерін тереңірек түсініп, ары қарай тәжірибеде қолдану үшін ұлттық тест жасаушылар мен оқу материалдарын құрастырушыларға да көмегі тиеді.

Халықаралық тесттердегі оқу сауаттылығының деңгейлері мәтінді түсінудің күрделілігін, тереңдігін және толықтығын сипаттайды. Осылайша, *ең жоғары деңгейге* жеткен оқушылар автор позицияларына жеке түсініктерін негіздеу үшін мәтінге сүйенеді, мәтінді тұтастай қабылдайды, сол уақытта, мәтіннің жекелеген бөліктерін олардың өзара байланысқан күйінде түсінеді.

Жоғары деңгейдегі тапсырмаларды орындаған оқушылар жеке ой тұжырымын жасай алады, мәтіннің нақты ақпаратын түсінеді, мәтіннің кейбір тілдік ерекшеліктеріне (дауыс ырғағы, бейне) назар аударады.

Орта деңгейдегі оқырмандар мәтіннен хабарламалар таба алады, оның негізінде белгілі бір тұжырымдар жасай алады, мәтін тілі мен түрінің кейбір ерекшеліктерін пайдалана алады.

Төмен деңгейдегі тапсырмаларды орындайтын оқушылар мәтіннен анық түрде берілетін ақпаратты оқи алады және оны оңай таба алады.

Бұл ретте, ең жоғары деңгейге жеткен оқушылар басқа үш деңгейдегі тапсырмаларды да орындайды деген ықтималдықты атап өткен жөн. Және, керісінше, тек төменгі деңгейдегі (анағұрлым жеңіл) тапсырмаларды ғана орындаған оқушылар әлдеқайда күрделі деңгейдегі тапсырмаларды орындай алмайды деген ықтималдық басым.

2.2.1-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/орташа деңгей

Мақсаты: Әдеби тәжірибе жинау

Қабілет: Тұжырымдар жасау

Міндет: Кейіпкер әрекеттерінің себебін анықтау және көрсету

Қазақстан бойынша нәтиже: 78%

Елдер бойынша орташа нәтиже: 79%

Ең жоғары нәтиже: 92%

Ең төмен нәтиже: 44%

«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы

11. Майра сырыққа ақ қанат неліктен жасап қойды?

A	тауықтың қауырсындарына ұқсату үшін
B	шешім қабылдау үшін
C	үкіге ұқсату үшін
D	Саматтың назарын аудару үшін

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Тапсырманы орындау үшін мәтінді түсініп оқу, жалпы мәнмәтіннен қажетті ақпаратты табу, оны берілген бірнеше нұсқадан дұрыс нұсқаны таңдау үшін қолдану керек. Оқушылардың басым бөлігі мәтінді оқу және талдау, оқығанын түсіну және түсіндіру, әдеби кейіпкер әрекетінің себебін анықтау қабілеттерін көрсетіп, тапсырманы орындап шықты. Қатысушылардың 22%-ы оқу құзыреттіліктері қалыптаспағандықтан, оқыған мәтінді талдау негізінде тұжырым жасау дағдысы болмағандықтан сұраққа дұрыс жауап бере алмады.

2.2.2-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/орташа деңгей

Мақсаты: Әдеби тәжірибе жинау	
Қабілеттер: Идеялар мен ақпаратты біріктіру және түсіндіру	
Міндет: Кейіпкер әрекеттерінің себебін анықтау үшін дәлелдерді біріктіру	
<u>Қазақстан бойынша нәтиже: 72%</u>	
Елдер бойынша орташа нәтиже: 70%	
Ең жоғары нәтиже: 88%	
Ең төмен нәтиже: 39%	
<i>«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы</i>	
12. Майра «қанаттарын өз қолымен ұрып, оларды ары итеріп жіберді».	
Майра тауықтың не ойлағанын қалады?	
A	Майра тауықты қорғап жатқанын
B	Майра тауыққа ашуы келгенін
C	Майраның үкіден қорқатынын
D	Майраның үкімен ойнап жатқанын

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Бұл тапсырманы орындау үшін оқығаны туралы жеке пайымдауларына негізделген келесі қабілеттер қажет: мәтіннің ақпаратын бағалау, біріктіру, түсіндіру, автор тура айтпаған байланыстарды анықтау. Бұндай тапсырмалар бастауыш мектептің тәжірибесінде жиі кездесе бермейді. Дегенмен, оқушылардың басым бөлігі әдеби кейіпкер әрекетінің себептерін анықтауды талап ететін сұраққа дұрыс жауап берді. Мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын меңгермеген оқушылар тапсырманы орындай алмады.

2.2.3-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/орташа деңгей

Мақсаты: Әдеби тәжірибе жинау

Қабілеттер: Мазмұнды және мәтіндік элементтерді бағалау және талдау

Міндет: Автордың кейіпкер сипаттарын қалай көрсететінін анықтау

Қазақстан бойынша нәтиже: 80%

Елдер бойынша орташа нәтиже: 79%

Ең жоғары нәтиже: 96%

Ең төмен нәтиже: 34%

«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы

2. Қызыл тауықтың қандай екенін автор сіздерге қалай көрсетеді?

A	қызыл тауықты сипаттайды
B	қызыл тауықтың сүйікті қорегін сипаттайды
C	қызыл тауықтың тұратын жерін сипаттайды
D	қызыл тауықтың мінез-құлқын сипаттайды

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: бұл тапсырма тапсырма мәтіннің мазмұнын талдау, негізгі жанамадан бөліп шығару қабілеттерін талап етеді. Бір қарағанда, ұсынылған жауап нұсқаларының барлығы кейіпкерге қатысты, кейіпкер бейнесін құрайтындар (бейнесі, қорегі, орны, мінезі) болып табылады. Тек ойланғыш оқырман ғана кейіпкер сипатының ең басты ерекшелігі не екенін түсіне алады.

Берілген тапсырманы қате орындау нәтижесі, ең алдымен, қатысушылардың оқу сауаттылығының төмендігіне байланысты. Олар тұжырым жасап, сұраққа дұрыс жауап беру үшін мәтіннен анық түрде берілген ақпаратты ала алмады. Көп жағдайда оқу сауаттылығының нашарлауы оқуға деген ынтаның төмендеуіне байланысты. Мұғалімдердің жұмысына мектеп оқушыларын оқытуға арналған жаңа әдіс-тәсілдерді енгізу жағдайды жақсы жаққа қарай өзгертуі мүмкін.

2.2.4-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/жоғары деңгей

<p>Мақсаты: Әдеби тәжірибе жинау Қабілеттер: Ақпаратты меңгеру және пайдалану Міндет: Көрсетілген нәтижеге алып келетін екі әрекетті тауып көрсету</p> <p><u>Қазақстан бойынша нәтиже: 38%</u> Елдер бойынша орташа нәтиже: 49% Ең жоғары нәтиже: 76% Ең төмен нәтиже: 1%</p> <p><i>«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы</i></p> <p>6. Майра қызыл тауықтың торға кіруін қалады. Майраның қандай екі әрекеті іске аспады?</p>	
	1. <u>тауықты ұстап алу</u>
	2. <u>торға тамақ қою</u>

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Бұл ашық тапсырманы орындау қатысушылардың көбіне қиындық туғызды. Сұрақ мәтінде анық түрде берілген ақпараттың негізінде тура тұжырымдар жасау, сондай-ақ, сыни тұрғыдан оқу, логикалық ойлау, жинақтау және талқылау дағдыларын бағалауға бағытталған. Оқушылар кейіпкердің ойы мен әрекеттері арасындағы байланысты, содан соң жеке тұжырымдары негізінде нәтижеге қол жеткізбеген әрекеттерді анықтай алмады.

2.2.5-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/жоғары деңгей

Мақсаты: Әдеби тәжірибе жинау

Қабілеттер: Тұжырымдар жасау

Міндет: Кейіпкер сөзінің себептері туралы тура тұжырым жасау

Қазақстан бойынша нәтиже: 60%

Елдер бойынша орташа нәтиже: 55%

Ең жоғары нәтиже: 85%

Ең төмен нәтиже: 21%

«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы

9. «Мен сенің жұмысыңды қалар едім» деп анасы неліктен айтты?

A	анасының Майраға жаны ашыды
B	Майраға үй жұмыстарын көбірек жасау керек еді
C	анасы шынымен де тауықтарға қарағанды жақсы көрді
D	Майраға анасының жұмысының анағұрлым қиын екенін түсіну керек еді

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Бұл тапсырманы орындау үшін ақпаратты өңдеу (талдау, сүзгіден өткізу, түсіндіру, бағалау, дәлелдеу) дағдылары мен мәтінде тура айтылмаған қарапайым байланыстарды анықтау қабілеті қажет. Жауаптың дұрыс нұсқасын көрсеткен қатысушылар (олардың көзқарастарына сәйкес келетін) мәтіннен алынған мәліметтердің және жеке өмірлік тәжірибесінің негізінде бағалау пайымдарын қалыптастыра алды. Оқушылардың 40%-ы бұл тапсырманы орындай алмады, бұл метапәндік дағды мен машықтардың төмен деңгейде қалыптасуынан.

2.2.6-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/жоғары деңгей

Мақсаты: Әдеби тәжірибе жинау

Қабілеттер: Идеялар мен ақпараттарды біріктіру және түсіндіру

Міндет: Келешек кейіпкерлердің мінез-құлқын болжау үшін бүкіл мәтін бойынша оқиғаларды біріктіру

Қазақстан бойынша нәтиже: 69%

Елдер бойынша орташа нәтиже: 62%

Ең жоғары нәтиже: 84%

Ең төмен нәтиже: 12%

«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы

15. Майра тауықтарды келесі жолы торға кіргізгенде, қызыл тауық не істейді деп ойлайсыз?

Жауап:

Ол Майра оны келіп алып кетпейінше жай отыра береді.

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Мәтіннің бірнеше бөліктерін біріктіру, жалпыға мәлім, күнделікті білімнің негізінде мәтінді түсінгенін көрсету, мәтін құрылымының өзара байланысын немесе конструкциясын түсіну және келесі оқиғаларды болжау арқылы басты идеяны анықтай алуы тексеріледі. Бұл тапсырманы орындау үшін оқушыларға «әңгімені жалғастыр», «сөйлемді аяқта», «ертегінің соңын ойлап тап» т.б. сияқты сабақта жиі қолданылатын жұмыстарды орындау дағдыларының пайдасы тиді.

2.2.7-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/жоғары деңгей

Мақсаты: Ақпаратты алу және пайдалану

Қабілеттер: Идеялар мен ақпараттарды біріктіру және түсіндіру

Міндет: Негізгі идеяны сипаттау үшін мәтіннен алынған дәлелді біріктіру

Қазақстан бойынша нәтиже: 59%

Елдер бойынша орташа нәтиже: 47%

Ең жоғары нәтиже: 74%

Ең төмен нәтиже: 11%

«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы

14. Неліктен Майра әңгіменің соңында иерархия шыңында болды?

Жауабыңызды түсіндіру үшін әңгімедегі ақпаратты пайдаланыңыз.

Жауап:

Ол тауықты алдады, содан соң тауық Майраны анағұрлым ақылды деп ойлай бастады

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Бұл тапсырма ақпаратты жинақтау және түсіндіру секілді оқу қабілетімен байланысты. Қойылған сұраққа дұрыс жауап беру үшін оқушы иерархия сөзінің және «иерархия шыңында болу» деген ұғымның мағынасын түсінуі тиіс. Бұлай түсіну үшін мұқияттылық пен ойланғыштықты талап ететін мәтінді сауатты оқу керек. Жалпы алғанда, қатысушының жауабы «әрбір қажырлы еңбек лайықты бағаланады» деген автордың идеясын толық түсінгенін көрсетуі тиіс. Қазақстанның нәтижелері елдер бойынша орташа көрсеткіштен жоғары болғанымен, бастауыш мектепте мәтінді саналы түрде оқуға үйрету әдістемесін жетілдіру жолдарын іздеу мұғалімдердің жіті назарын қажет етеді.

2.2.8-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей

Мақсаты: Әдеби тәжірибе жинау

Қабілеттер: Идеялар мен ақпараттарды біріктіру және түсіндіру

Міндет: Кейіпкер сипатын (екі мысалдың біреуі) сәйкестендіру және қолдау үшін мәтіннен идеяларды біріктіру

Қазақстан бойынша нәтиже: 27% және 11% (екі мысал үшін жеке-жеке)

Елдер бойынша орташа нәтиже: 32% және 15%

Ең жоғары нәтиже: 59% және 34%

Ең төмен нәтиже: 0%

«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы

13. Майраның әрекеттеріне қарап оның қандай адам екенін білдіңіз.

Майраны сипаттап беріңіз және әңгімеден бұны көрсететін екі мысал келтіріңіз.

Жауап:

1. Ол жабырқаңқы және тауыққа ызалы. Ол тауықтың қажет болғанды жасауын қалайды.
2. Майра батыл адам, өйткені ол қызыл тауық қыңырланғанда, ешқашан берілмейді және ол тауықты торға отырғызу үшін әртүрлі амалдар қолдануды жалғастырады.

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Бұл сұрақ оқығанды талдау, сұрақтарға ойлану, мәтіннің мазмұнын жинақтау және өз бетінше түсіндіріп беру қабілетіне бағытталған. Оқушыларға мәтінге сүйене отырып, өз ойларын тұжырымдау, оқиғалар арасындағы себеп-салдарлық байланыстар негізінде дәлелдемелер мен пайымдаулар келтіру қажет болды. 27% қатысушының жауабы олардың кейіпкер бейнесін терең сезіне алмағандықтарын көрсетті, олар Майраның жағымды жақтарын (батылдық, тапқырлық, табандылық және т.б.) көрсетпей, оның мінез-құлқына қатысты тек бір ғана мысал келтірді. Оның себебі фрагменттікте, мәтінді тұтас қабылдамауда. Бұл оқу дағдысын жетілдіру және дамыту бойынша жүйелі және мақсатты түрде жұмыс істеудің қажеттілігін көрсетеді. Бастауыш мектеп жасындағы оқушылардың оқу дағдысын қалыптастыру бастауыш мектептің негізгі міндеттерінің бірі болып табылады.

Екінші мысал бойынша қатысушылардың тек 11%-ы ғана мәтін мазмұнын терең түсінгенін көрсете алды және Майраның әрекеттері бойынша оның мінез-құлқына анағұрлым кең сипаттама бере алды. Олардың жауаптары автор ойына толық сәйкес келеді: батылдылық, табандылық, ептілік, тапқырлық, мәселелерді шеше білу, міне, бұл – қыздың бойындағы мінез-құлық ерекшеліктері. Бұл тапсырманы орындау нәтижесінің жоғары болмауы – сабақтарда оқушылардың метапәндік дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыру әдістерін жүйелі қолданбаудан болып табылады.

2.2.9-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей

Мақсаты: Әдеби тәжірибе жинау

Қабілеттер: Мазмұнды және мәтіндік элементтерді бағалау және талдау

Міндет: Тақырыпқа берілген баламаның неліктен қисынды екендігін түсіндіру үшін кейіпкер әрекеттерін және оқиға тарихын бағалау

Қазақстан бойынша нәтиже: 43%

Елдер бойынша орташа нәтиже: 34%

Ең жоғары нәтиже: 70%

Ең төмен нәтиже: 3%

«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы

16. «Майра амалын тапты» атты тақырып неліктен әңгіме үшін басқа жақсы тақырып болар еді? Бір мысал келтіріңіз.

Жауап:

Ол тауыққа не қаласа соны жасатудың амалын тапты.

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Бастауыш мектепте оқу сабағында «оқып, мәтінге тақырып қой» деген тапсырма жиі кездеседі. Осы жерде де әңгімеге баламалы тақырып неліктен сай келетінін түсіндіру ұсынылған, яғни мәтіндік элементтердің және мазмұнды талдау, бағалаудың негізінде ойларын жазбаша білдіруді талап ететін шығармашылыққа жақын тапсырма. Оқушылардың 57%-ына тапсырмаға толық жауап беру қиынға түсті.

2.2.10-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/орташа деңгей

Мақсаты: Ақпаратты меңгеру және пайдалану

Қабілеттер: Тұжырымдар жасау

Міндет: Жағдайдың себебі туралы тура тұжырым жасау

Қазақстан бойынша нәтиже: 79%

Елдер бойынша орташа нәтиже: 72%

Ең жоғары нәтиже: 92%

Ең төмен нәтиже: 31%

«Жасыл теңіз тасбақасы» мәтінінің сұрағы

6. Мақалаға сәйкес, адамдар теңізді тасбақалар үшін қалайша қауіптірек ете алады?

Жауап:

Адамдар теңізге пластик тастайды.

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Бұл күрделіліктің орташа деңгейіндегі тапсырма болып табылады. Оны жақсы орындау мәтінді мұқият оқу, одан ақпаратты алу және қорытындыны жазбаша тұжырымдау қабілеті мен дағдысына байланысты. Мәтін бастауыш мектеп жасындағы оқушылар үшін едәуір үлкен, алайда ол бірнеше тақырыптық бөлімдерден тұрады және бұл қажетті мәліметтерді іздеуді жеңілдетеді. Қойылған сұраққа жауап беруге арналған ақпарат «Ашық теңізде» деп аталатын үшінші бөлімде бар, сонда «теңіз» және «адамдар» секілді кілт сөздер кездеседі. Жауапты дұрыс тұжырымдау үшін «қауіпті» сөзінің синонимдерін білу қажет (адамдар теңізді тасбақалар үшін қалайша қауіптірек ете алады), мәтінде ол сөз «ажалды» ретінде қолданылады (адамдар теңізге тастаған пластик пен қоқысты пайдалану тасбақалар үшін өте ажалды болуы мүмкін).

2.2.11-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/жоғары деңгей

Мақсаты: Ақпаратты меңгеру және пайдалану

Қабілеттер: Мазмұнды және мәтіндік элементтерді талдау және бағалау

Міндет: Диаграмма мазмұнын бағалау және оның мағынасын түсіндіру

Қазақстан бойынша нәтиже: 59%

Елдер бойынша орташа нәтиже: 47%

Ең жоғары нәтиже: 74%

Ең төмен нәтиже: 11%

«Жасыл теңіз тасбақасы» мәтінінің сұрағы

14. Мақаладағы диаграмма төменде көрсетілген.

Бұл диаграмма сізге нені түсінуге көмектеседі?

Жауап:

Тіршілік кезеңінің барлық бөліктері қандай болып табылады?

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Зерттеуге қатысушылардың 59%-ының нәтижелері олардың оқығанды талдау, мәтіннің мазмұнын оның тақырыбы бойынша алдын ала анықтау, «Теңізге және кері саяхаттау» деген көрнекі суретті түсіндіру негізінде жеке ой-тұжырымын қалыптастыру және тұжырым жасау қабілеттерін көрсетеді. Сонымен қатар, ақпараттық мәтіннің «Теңіз жасыл тасбақасының саяхаты» деген атауы да, диаграмма атауы да, суретте бейнеленгендер (тасбақа төлі, жас ағза, ересек ағза, жұмыртқа салу) де қойылған сұраққа жауап беруге көмектеседі. Оқушылардың 41%-ы диаграмма мазмұнын бағалай алмады және оның мағынасын (оқығанды көргенмен салыстыру) түсіндіріп бере алмады. Бұл кезекте, оқу сабақтарында бұған ұқсас

тапсырмалар (сурет бойынша әңгіме құрастыр, кейіпкерлерді суретте, әңгімеге арналған суретті сипатта және т.б.) жиі қолданылады. Қоршаған әлем туралы сабақтарда шығармашылық елестетуді және ойлауды дамыту үшін құбылыстарды, үдерістерді, түсініктемелерді, дәлелдерді сипаттау, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау сияқты тапсырмаларды жиірек қолдану керек.

2.2.12-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей

Мақсаты: Ақпаратты меңгеру және пайдалану	
Қабілеттер: Тұжырымдар жасау	
Міндет: Тиісті ақпаратты ажырату және ғылыми сауал туралы қорытынды жасау	
<u>Қазақстан бойынша нәтиже: 49%</u>	
Елдер бойынша орташа нәтиже: 45%	
Ең жоғары нәтиже: 67%	
Ең төмен нәтиже: 17%	
<i>«Жасыл теңіз тасбақасы» мәтінінің сұрағы</i>	
13. Ересек ұрғашы жасыл теңіз тасбақасының қандай әрекеті ғалымдарға толықтай түсінікті емес?	
A	ол 1 000-нан астам километрді қалай жүзіп өте алады
B	жұмыртқаларына ұяны қалай жасайды
C	ол жыртқыштарға жем болмау үшін қалай қорғанады
D	ол жұмыртқа салу үшін дұрыс жағажайды қалай табады

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Қатысушылардың 51%-ы «ғалымдар теңіз тасбақасының мұхитта қалай бағдарлануын әлі күнге дейін зерттеуде» деп анық түрде берілген ақпараттың негізінде ғылыми сауал туралы тұжырым жасай алмады. Бұдан басқа, ғылыми мәтінде анық түрде берілмеген ақпарат - тасбақаның мұхиттан жағажайға жететін жолын көрсететін карта туралы айтылған. Осы екі ақпаратқа талдау жасау және жинақтау тасбақалардың мұхит арқылы ұзақ сапар жасай отырып, жұмыртқа салу үшін ыңғайлы жағажайды қалай табатыны ғалымдарға толық түсінікті емес екені туралы тұжырым жасауға мүмкіндік береді. Оқушылардың бұл тапсырманы орындауда сәтсіз нәтижелерінің себебі оқыған ақпаратты жинақтау және талдау, мәтіннің элементтері арасындағы байланыстарды анықтау қабілеттері мен дағдыларының болмауы, сондай-ақ, жылдам оқи алмау және мағына, кілт сөздер және т.б. арқылы қажетті ақпаратты табу үшін мәтінге бірнеше мәрте жүгінбеу де кері әсерін тигізді.

2.2.13-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей

Мақсаты: Ақпаратты меңгеру және пайдалану

Қабілеттер: Идеялар мен ақпаратты біріктіру және түсіндіру

Міндет: Кестені толық толтыру үшін әртүрлі бөлімдерден ақпаратты біріктіру және ажырату

Қазақстан бойынша нәтиже: 29%

Елдер бойынша орташа нәтиже: 22%

Ең жоғары нәтиже: 45%

Ең төмен нәтиже: 0%

«Жасыл теңіз тасбақасы» мәтінінің сұрағы

11. Мақала теңіз тасбақаларының мөлшері және олардың әрбір тіршілік кезеңіндегі азығы туралы қандай ақпарат береді?

Төменде келтірілген кестені толтырыңыз.

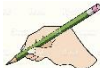
Үш тармақ сіз үшін толтырылып қойылған.

	Тіршілік кезеңі	Мөлшері	Азығы
	Жұмыртқасы		Жұмыртқаның жеке азығы бар
	Төлі		
	Жас ағза	Ас ішуге арналған тәрелке	
	Ересек ағза		Балдырлар және теңіз шөптері

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Бұл сұрақтың дұрыс жауабы – кестені толық толтыру. Ол үшін қатысушыларға мәтіннің әртүрлі бөлімдерінен ақпаратты тауып, кестенің тиісті ұяшығына жазу қажет. Тапсырма бастауыш мектеп жасындағы оқушыларға белгілі бір уақытты талап ететін көлемді ақпаратты қайта өңдеу керек болғандықтан күрделі болды. Қатысушылардың тек 29%-ы ғана мәтіннен ақпаратты алу дағдысын көрсетіп, қойылған сұраққа жауап беру үшін тиісті параметрлер (тіршілік кезеңдері, мөлшері, азығы) бойынша жіктеп, тапсырманы дұрыс орындады.

2.2.14-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей

<p>Мақсаты: Ақпаратты меңгеру және пайдалану Қабілеттер: Идеяларды және ақпаратты біріктіру және түсіндіру Міндет: Екі түсініктеме беру үшін идеяларды біріктіру</p> <p><u>Қазақстан бойынша нәтиже: 48%</u> Елдер бойынша орташа нәтиже: 25% Ең жоғары нәтиже: 48% Ең төмен нәтиже: 1%</p> <p><i>«Жасыл теңіз тасбақасы» мәтінінің сұрағы</i></p> <p>7. Тасбақа баласының қабыршағының түсі оны жыртқыштардан қорғайды.</p>	
<p>1. Ол баласын құстардан қалай қорғайтынына мысал келтіріңіз.</p>	
	<p>Жауап:</p> <ul style="list-style-type: none">- Қабыршақтың қара төбесі суға ұқсайды.- Үстіңгі жағынан ол сумен бірігіп кетеді.
<p>2. Бұл тасбақаның баласын акуладан қалай қорғайтынына мысал келтіріңіз.</p>	
	<p>Жауап:</p> <ul style="list-style-type: none">- Ақ түс күннің жарығына ұқсайды.- Акулалар оны күннің жарығында көре алмайды.

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Қазақстандық оқушылардың тапсырманы дұрыс орындауы небәрі 48%-ды құрады, бұл барлық қатысушы елдер үшін максималды орташа нәтиже болды. Қабыршақтың түсі тасбақаның баласын құстар мен акулалардан қалай қорғайтынын түсіндіру үшін қажетті барлық детальдерді ескеріп, мәтінді толық түсіну қажет. Мәтінде тасбақа қабыршағының түбі мен төбесінің бояуы (қара/ақ) туралы ақпарат бар. Қатысушыларға талдау, мәтіннен фактілерді жүйелеу және логикалық пайымдау негізінде жеке тұжырымдарын жасау қажет болды. Еркін формадағы жауапты талап ететін сұрақ көптеген қатысушыларға аздап қиындық туғызды.

2.2.15-кесте. PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелері/ең жоғары деңгей

Мақсаты: Ақпаратты меңгеру және пайдалану

Қабілеттер: Мазмұнды және мәтіндік элементтерді талдау және бағалау

Міндет: Мазмұнды және мәтіндік элементтерді бағалау және олар жазушы көзқарасын қалай суреттейтінін анықтау

Қазақстан бойынша нәтиже: 60%

Елдер бойынша орташа нәтиже: 49%

Ең жоғары нәтиже: 67%

Ең төмен нәтиже: 22%

«Жасыл теңіз тасбақасы» мәтінінің сұрағы

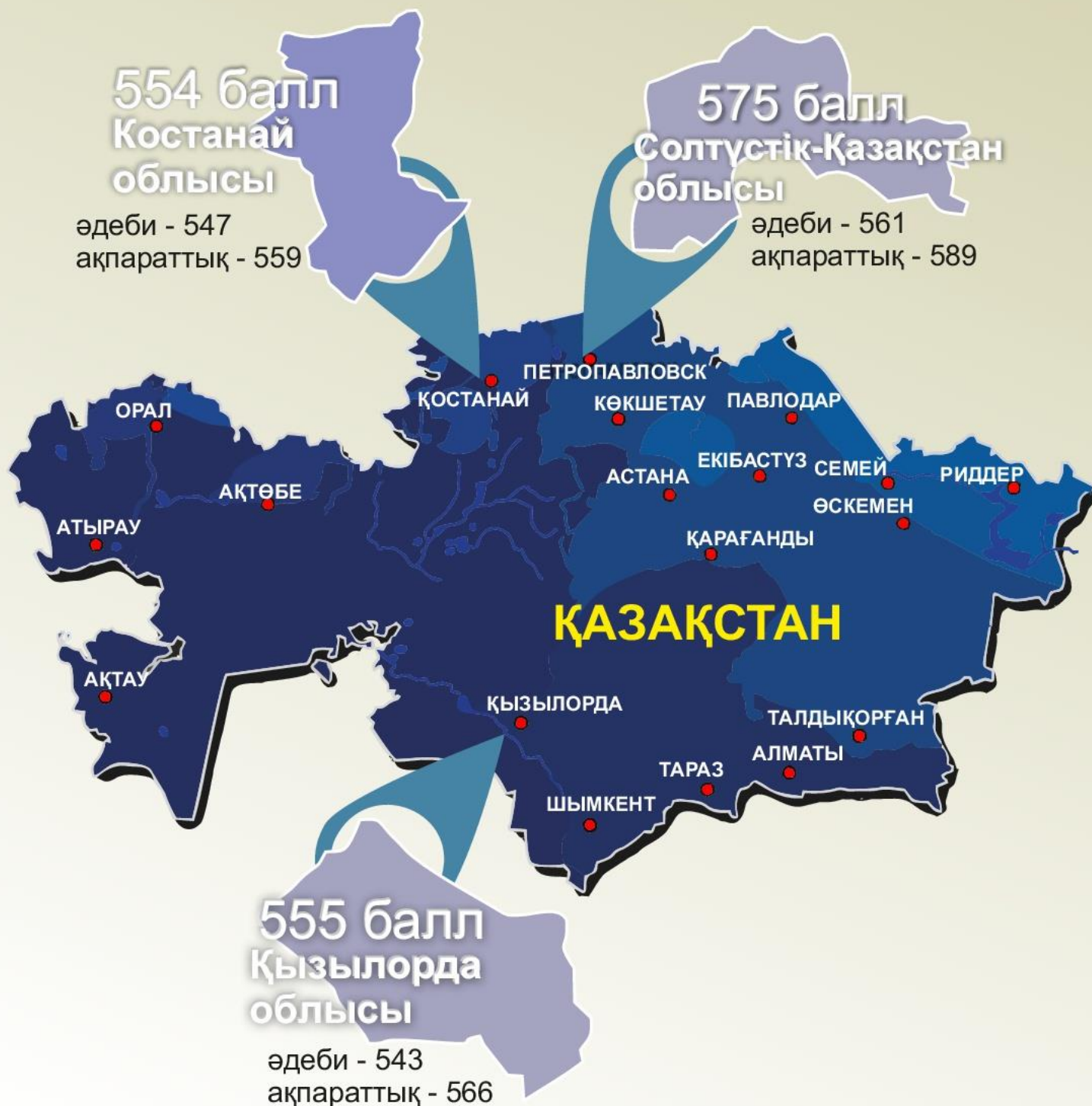
15. Автор сіздерге жасыл теңіз тасбақасының ерекше болып табылатынын қалай көрсетті?

A	сіздерден оны құтқаруға көмектесуді өтіне отырып
B	тасбақа жасайтын таңғаларлық нәрселер туралы әңгімелей отырып
C	оның қандай әдемі екенін суреттей отырып
D	сізге бүгін бірнеше тасбақаның әлі де тірі екенін ескерте отырып

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сарапшының пікірі: Қазақстанның нәтижесі (60%) елдер бойынша орташа көрсеткіштен (49%) жоғары болды. Бұндай нәтиже қатысушылардың басым бөлігінің автор идеясын ұғынғанын, мәтіннің қызықты мазмұнын терең түсінгенін айғақтайды. Суреттермен берілген ғылыми-танымдық мәтін бастауыш мектеп жасындағы оқушыларды қызықтырды.

3 ТАРАУ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ PIRLS-2016 НӘТИЖЕЛЕРІН МӘНМӘТІНДІК ТАЛДАУ

Қысқаша түйіндеме

- PIRLS-2016 халықаралық зерттеуіне Қазақстанның атынан Астана мен Алматы қалаларының және барлық 14 облыстың төртінші сынып оқушылары қатысты.
- Барлық 16 өңірдің 4925 оқушыларының орташа көрсеткіштері 500 балдан жоғары болды.
- Барлық өңірлерде, әдеби мәтінге қарағанда, ақпараттық мәтіннің орташа балы жоғары болды. Солтүстік Қазақстан облысының мектеп оқушылары мәтіннің екі түрі бойынша нәтижелерде ең үлкен айырмашылықты көрсетті (28 балл).
- Бастауыш мектеп оқушыларының негізгі бөлігі төменгі, орташа және жоғары деңгейдегі тапсырмаларды жақсы орындады.
- Атырау және Маңғыстау облыстары мектеп оқушыларының 4%-ы төменгі деңгейдегі тапсырмаларды орындай алмады.
- Республика бойынша қазақ тілінде оқитын оқушылардың орташа көрсеткіші 526 балды құрады, бұл орыс тілінде білім алатын оқушылардың орташа көрсеткішінен (556 балл) 30 балға төмен болды.
- Республиканың барлық өңірлері арасынан екі оқыту тілі бойынша Солтүстік Қазақстан облысы көшбасшы болды (қазақ тілінде оқитындар - 557 балл және орыс тілінде оқитындар - 583 балл).
- Шығыс Қазақстан және Маңғыстау облыстарында қазақ және орыс тілдерінде білім алатын оқушылардың әдеби мәтін бойынша нәтижелері үлкен айырмашылықтарды көрсетпеді (Шығыс Қазақстан облысы бойынша қазақ тілінде оқитындар - 535 балл және орыс тілінде оқитындар – 541 балл; Маңғыстау облысы бойынша қазақ тілінде оқитындар - 500 балл және орыс тіліндегі оқитындар – 507 балл).

- Жалпы алғанда, барлық қатысушы елдердегідей Қазақстан бойынша да ұлдарға қарағанда, қыздар жақсы нәтиже көрсетті (сәйкесінше 542 және 531 балл).
- Тек Солтүстік Қазақстан облысының ұлдары ғана қатарлас қыздарынан 12 балл жоғары жинап, оларды басып озды (сәйкесінше 580 және 568 балл).

3. Қазақстанның PIRLS-2016 нәтижелерін мәнмәтіндік талдауы

3.1. Қазақстан өңірлерін таңдау

PIRLS-2016 зерттеуіне Қазақстанның атынан Астана, Алматы қалалары мен барлық 14 облыстың төртінші сынып оқушылары қатысты. Оқушылардың ең көбі Оңтүстік Қазақстан және Алматы облыстарынан болды. Басым бөлігін (60%) қазақ тілінде білім алатын оқушылар құрады (3.1.1-кесте). Қатысушы елдердің көпшілігіндегі сияқты Қазақстандағы таңдау да өңірлер, облыстар және қалалар деңгейінде репрезентативті болып табылмайтынын ерекше атап өткен жөн. Бұған ұқсас халықаралық зерттеулерде, әдетте, репрезентативтік қатысушы елдердің нәтижелерін бір-бірімен салыстыра алу үшін ел деңгейінде қамтамасыз етіледі. Қазақстанның Ресейден және басқа да көптеген елдерден тағы бір ерекшелігі – халықаралық тестілеуді екі тілде, қазақ және орыс тілдерінде өткізуі.

3.1.1-кесте. PIRLS-2016-ға өңірлердің қатысуы

Облыс/қала	Барлық қатысушылар	Оқу тілі		Саны	
		Қазақ	Орыс	Қыздар	Ұлдар
Ақмола	294	180	114	143	151
Ақтөбе	434	265	169	214	220
Алматы	621	370	251	299	322
Алматы қ.	265	128	137	138	127
Астана қ.	432	253	179	218	214
Атырау	168	112	56	75	93
ШҚО	291	178	113	126	165
Қарағанды	353	185	168	170	183
Қостанай	177	73	104	87	90
Қызылорды	146	93	53	81	65
Маңғыстау	138	81	57	68	70
СҚО	65	11	54	28	37
Павлодар	163	100	63	83	80

ОҚО	1 019	765	254	493	526
БҚО	144	73	71	67	77
Жамбыл	353	116	99	108	107
ҚР	4 925	2 983	1 942	2 398	2 527

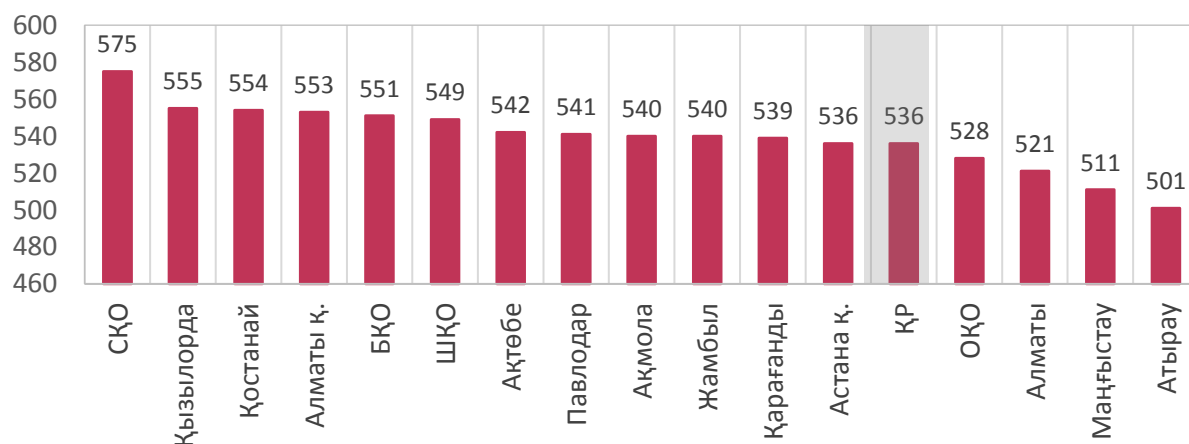
Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

3.2. Қазақстан өңірлерінің нәтижелері

Қазақстан өңірлерінің PIRLS-2016 зерттеуіне қатысу нәтижелерін талдау Астана мен Алматы қалалары және барлық 14 облыстың оқушылары 500 балдан (PIRLS шкаласының орташа мәнінен) жоғары нәтиже көрсеткенін анықтады. Ең үздік нәтижені Солтүстік Қазақстан облысының оқушылары көрсетті. Облыс бойынша жалпы көрсеткіш 575 балды құрады, бұл Қазақстан бойынша орташа мәннен 39 балға жоғары. Бұндай жоғары көрсеткіштер, жоғарыда аталғандай, зерттеудің таңдауларымен байланысты болуы мүмкін. Басқа өңірлермен салыстырғанда, Солтүстік Қазақстан облысының атынан аз ғана оқушы (65 төртінші сынып оқушысы) қатысты. Мысалы, Оңтүстік Қазақстанмен салыстырғанда Солтүстік Қазақстан облысының қатысушылары 16 есе аз. Бұл облыстың қорытынды нәтижесіне елеулі түрде ықпал етуі мүмкін. Сондай-ақ, бұл облыста орыс тілінде білім алатын оқушылардың саны басым болды, олар, әдетте, қазақ тілінде білім алатын оқушылаға қарағанда, анағұрлым жоғары нәтижелерді көрсетеді. Дегенмен, бұл жоғары көрсеткіштер Солтүстік Қазақстан облысы оқушыларының оқу дағдылары жақсы қалыптасқандығының нәтижесі екенін де атап өту керек.

Өңірлер арасында ең аз көрсеткіш Атырау облысында (501 балл) болды. Қызылорда, Қостанай, Батыс Қазақстан және Шығыс Қазақстан облыстары және Алматы қаласы мектеп оқушыларының орташа балы бір-бірінен бір балдан алты балға дейінгі айырмашылықпен ерекшеленеді (3.2.1-сурет).

3.2.1-сурет. Қазақстан өңірлерінің орташа балы

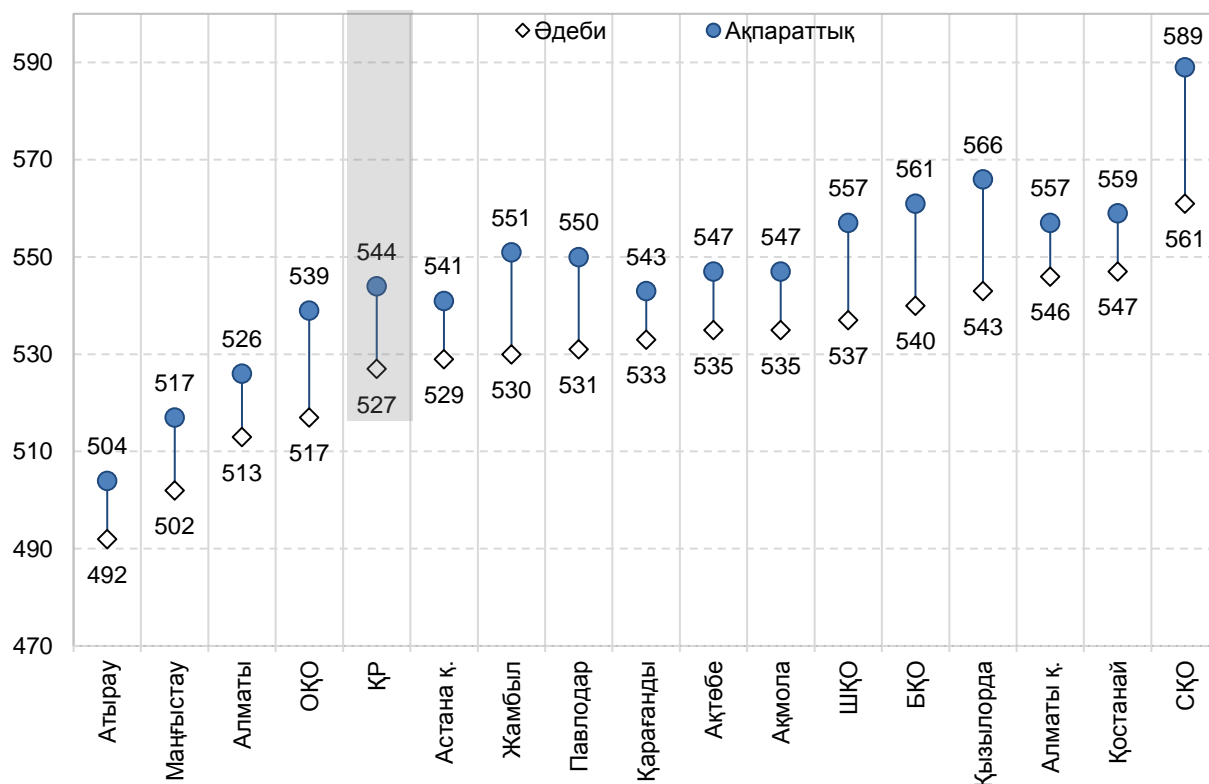
Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Халықаралық деректер қоры әдеби және ақпараттық мәтіндер тұрғысынан төртінші сынып оқушыларының өңірлер бойынша орташа балын анықтауға мүмкіндік берді. Қазақстандық оқушылары әдеби мәтіннен қарағанда ақпараттық мәтіннің тапсырмаларын үздік орындады, осылайша ақпараттық мәтін бойынша орташа балл – 544, әдеби мәтін бойынша – 517 балл (2.1.1-сурет).

Өңірлер бойынша да оқушылар ақпараттық мәтінмен жақсы жұмыс жасайтындарын көрсетті. Бірақ, 6 облыста (Жамбыл, Қызылорда, ШҚО, БҚО, СҚО, ОҚО) оқушылардың әдеби мәтінмен жұмыс нәтижелері ақпараттық мәтіннен қарағанда 20-дан астам балға арттық, қалғандарында 10-нан 19 балға дейін. Әдебиет және ақпараттық мәтін тапсырмаларын орындауда үлкен айырмашылықты (28 балл) Солтүстік Қазақстан облысының оқушылары көрсетті. Ақмола және Ақтөбе облыстарының оқушылары екі мәтін тапсырмаларын орындауда бірдей нәтиже көрсетті. Шығыс Қазақстан және Ақмола облыстарында тест тапсырған оқушылар саны шамалас болды және (сәйкесінше 294 және 291 адам) олар әдеби мәтін тапсырмаларын орындау бойынша шамамен бірдей нәтиже көрсетті.

Ақтөбе облысы мен Астана қаласы оқушыларының саны да тең шамада болды (сәйкесінше 434 және 432). Олардың нәтижелерінде мәтіннің екі түрі бойынша 6 балдық айырмашылық тіркелді. Бұл кезекте, Астана қаласы оқушыларының әдеби және ақпараттық мәтіндегі көрсеткіштері республика бойынша орташа нәтижемен шамалас. Атырау облысында оқушылардың әдеби (35 балдық айырмашылық) және ақпараттық (40 балдық айырмашылық) мәтіндердің сұрақтарына жауап беру нәтижелері республика бойынша орташа көрсеткішпен салыстырғанда ең төмен екені байқалды (3.2.2-сурет).

3.2.2-сурет. Өңірлердің мәтін түрлері бойынша орташа балы

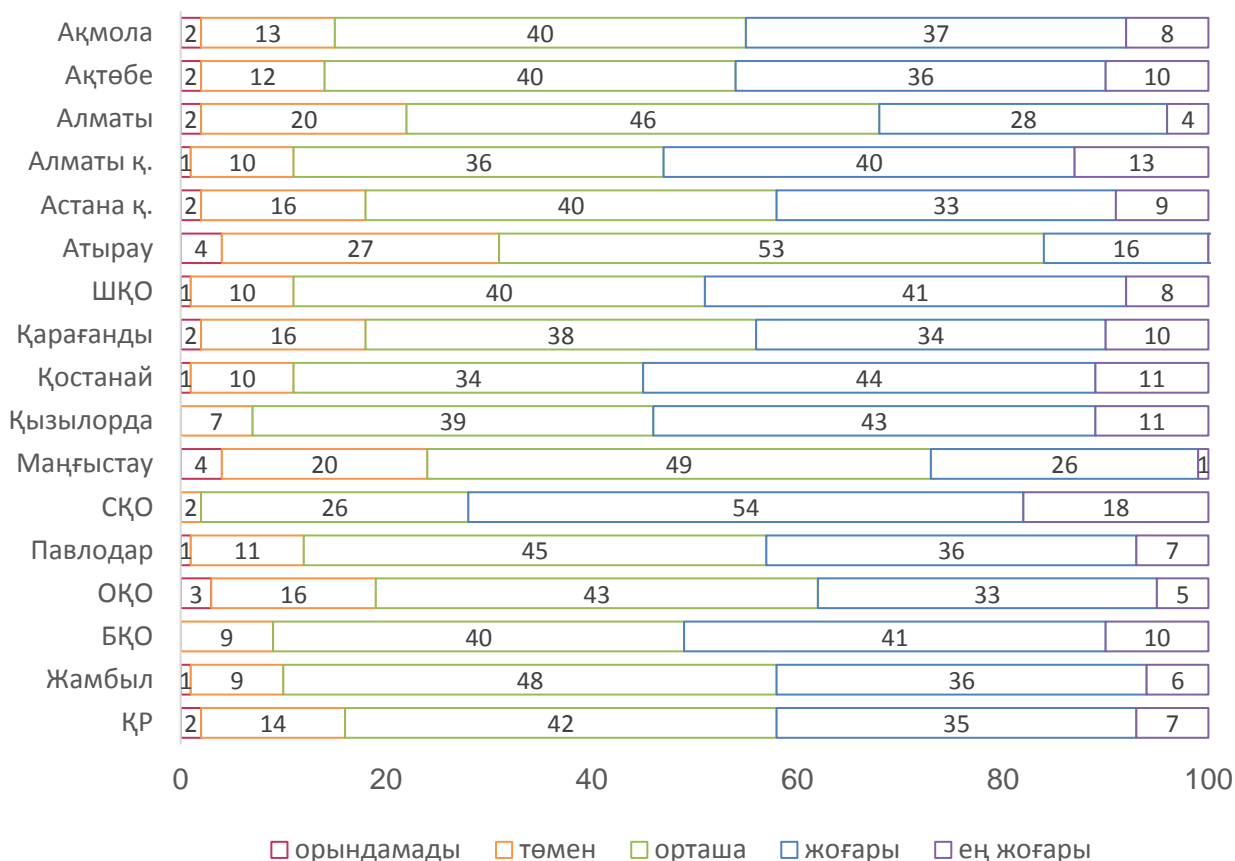

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

3.3. Мәтіннің күрделілігі бойынша Қазақстан өңірлерінің нәтижелері

Оқушылардың нәтижелерін мәтінді түсінудің төмен, орташа, жоғары, ең жоғары деңгейлері бойынша бөлу PIRLS-2016 халықаралық зерттеуінің маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Қазақстан өңірлерінің нәтижелерін салыстырмалы талдау бастауыш мектеп жасындағы оқушылардың негізгі бөлігінің төменгі, орташа және жоғары деңгейдегі тапсырмаларды әлдеқайда нәтижелі орындағанын көрсетті. Бұл кезекте, тіпті төменгі деңгейге жетпеген қатысушылар да бар, сондай-ақ күрделі деңгейдегі тапсырмаларды орындаған оқушылардың үлесі өте аз. Айталық, Атырау және Маңғыстау облыстарында оқушылардың 4%-ы тіпті төменгі деңгейдегі тапсырмаларды орындай алмады (3.3.1-сурет).

3.3.1-сурет. Оқу сауаттылығы/өңір/мәтіннің түрлері/орташа балл

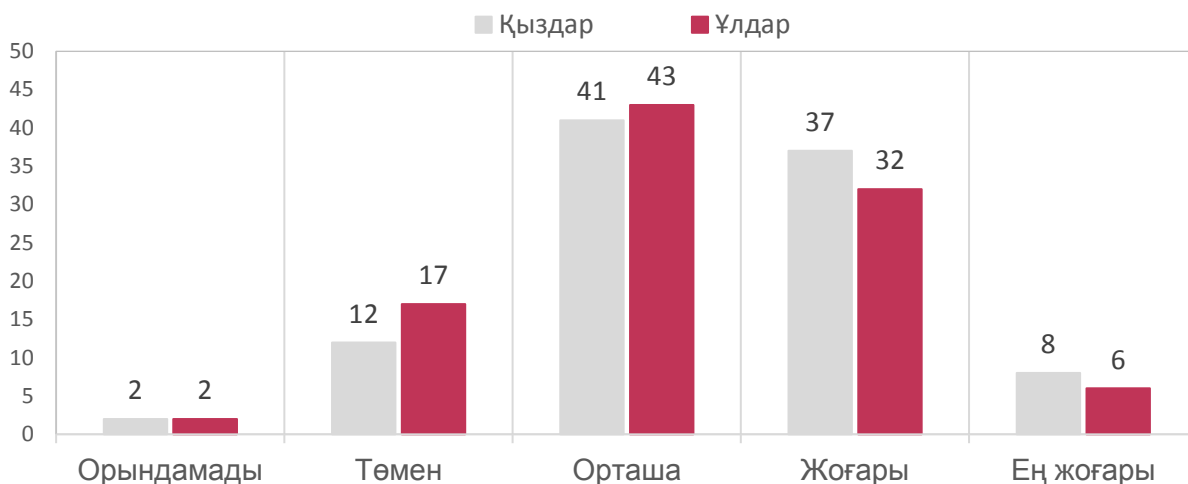
Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Тек үш облыстың - Қызылорда, Солтүстік Қазақстан және Батыс Қазақстан облыстарының 100% төртінші сынып оқушылары халықаралық тесттің барлық деңгейлерін орындады. Ең жоғары деңгейге жеткен оқушылардың ең жоғары пайызы тек Солтүстік Қазақстан облысында (18%) және Алматы қаласында (13%) тіркелгенін атап өткен жөн. Республиканың қалған өңірлерінде ең жоғары деңгейдегі тапсырмаларды орындаған оқушылардың үлесі 1% бен 10% аралығында болды.

Қызылорда және Батыс Қазақстан облыстарында белгілі бір деңгейге жеткен оқушылардың үлесінде аздаған айырмашылық байқалады. Ақмола және Шығыс Қазақстан облыстарында күрделіліктің барлық төрт деңгейі бойынша тапсырмаларды орындаған төртінші сынып оқушыларының үлесі бірдей деуге болды.

Қазақстан бойынша гендерлік салыстыруда күрделілік деңгейіне қол жеткізуде айырмашылық аз екені байқалды. Төмен және орта деңгейлі тапсырмаларды орындауда ұлдар сәл күштірек болса, жоғары және ең жоғары деңгейлі тапсырмаларды орындауда қыздар сәл күштірек (3.3.2-сурет).

3.3.2-сурет. Оқу сауаттылығы/ Қазақстан/ күрделілік деңгейі/оқушылар %-ы

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

3.4.Қазақстан өңірлерінің тапсырма үлгілеріне сай көрсеткіштері

Екінші тарауда қазақстандық оқушылардың нәтижелері мен тапсырма үлгілері халықаралық салыстырмалы көрсеткіште келтірілген болатын. Енді сол тапсырма үлгілерін өңірлік салыстырумен келтірейік. Берілген тапсырма үлгілеріне тек кітапшаларында осы мәтіндер болған жеке оқушылар ғана жауап бергенін атап өткен жөн. Мәселен, «Майра және қызыл тауық» және «Жасыл теңіз тасбақасы» мәтіндері R кітапшаларына енгізілді. Ал басқа мәтіндер барлық қалған кітапшаларға бөлінді. Барлығы 16 кітапша болды. Осылайша, «Майра және қызыл тауық» мәтініндегі бір сұрақтың мазмұны төмендегідей (3.4.1-кесте).

3.4.1-кесте. R41HO2M тапсырма үлгісі/ әдеби мәтін/өңір

2. Автор сізге қызыл тауықтың қандай екенін қалай көрсетеді?	
A	қызыл тауықты сипаттайды
B	қызыл тауықтың сүйікті азығын сипаттайды
C	қызыл тауықтың тұратын жерін сипаттайды
D	қызыл тауықтың мінез-құлқын сипаттайды

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Бұл тапсырма жабық түрге жатады, яғни оқушылар дұрыс деп санаған жауаптардың бірін белгілеуі тиіс. Сонымен қатар, бұл әдеби мәтіннің орташа күрделі деңгейінің сұрағы болып табылады. Бұндай тапсырманың түрі қазақстандық оқушыларға қатты қиындық туғызбады. Балалардың көпшілігі тапсырманы ойдағыдай орындады.

Осы сұраққа барлық қатысушылары дұрыс жауапты таңдаған жалғыз өңір Қызылорда облысы болды. 24 оқушының барлығы (100%) осы сұраққа дұрыс жауап берген. Алты облыс (Ақмола, Алматы, Атырау, Жамбыл, Шығыс Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан облыстары) республика бойынша орташа мәннен (80%) төмен нәтиже көрсетті. Берілген сұраққа дұрыс жауап берген Астана қаласы оқушыларының үлесі Қазақстан бойынша орташа көрсеткішпен сәйкес (3.4.2-кесте).

3.4.2-кесте. Нәтижелер/ R41HO2M тапсырмасы/әдеби мәтін/орташа деңгей

Облыс/қала	Жауап берген оқушылардың саны	Дұрыс жауап берген оқушылардың %-ы
Ақмола	51	79
Ақтөбе	74	81
Алматы	98	76
Алматы қ.	42	84
Астана қ.	73	80
Атырау	30	79
ШҚО	47	76
Қарағанды	56	89
Қостанай	29	90
Қызылорда	24	100
Маңғыстау	22	97
СҚО	12	91
Павлодар	28	83
ОҚО	170	75
БҚО	25	84
Жамбыл	35	68
ҚР	816	80

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Ашық типті келесі тапсырма үшін сұрақтың нәтижелері PIRLS-2016 халықаралық деректер қорынан келесі өлшемдер бойынша пайызбен алынды: 1) қате жауап берген оқушылардың %-ы; 2) жартылай дұрыс жауап берген оқушылардың %-ы; 3) толық дұрыс жауап берген оқушылардың %-ы.

Тапсырма күрделілігі жағынан ең жоғары деңгейге жатады. Сұраққа жауап беру үшін оқушылар мәтіннің әртүрлі бөлігінің күрделі ақпаратын анықтап, негіздеуі тиіс (3.4.3-кесте).

3.4.3-кесте. R41T07C тапсырма үлгісі/ақпараттық мәтін/ең жоғары деңгей/

7. «Жасыл теңіз тасбақасы» мәтінінің сұрағы Кішкентай тасбақа сауытының түсі оны жыртқыштардан қорғайды.	
	1. Ол тасбақаның төлін құстардан қалайша қорғайтынына мысал келтіріңіз. Жауап: - Арқасындағы қара сауыты суға ұқсайды. - Үстіңгі жағынан ол сумен бірігіп кетеді.
	2. Бұл оның төлін акулалардан қалайша қорғайтынына мысал келтіріңіз. Жауап: - Ақ түс күн жарығына ұқсайды. - Акулалар оны күннің жарығында көре алмайды.

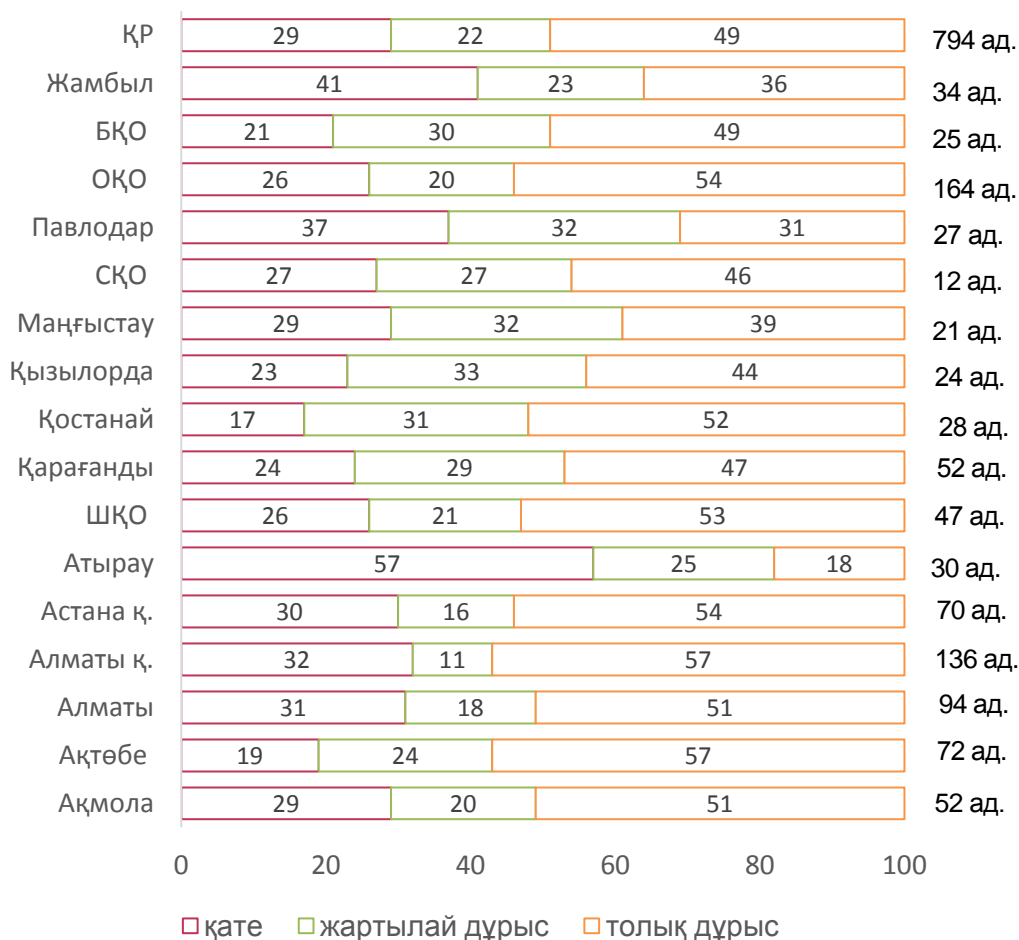
Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Өңірлер тұрғысынан Алматы және Ақтөбе облыстарының төртінші сынып оқушылары жоғары нәтиже көрсетті. Осы сұраққа жауап берген оқушылардың жартысынан астамы (57%) толық дұрыс жауап берді. Керісінше, Атырау облысы қатысушыларының 57%-ы дәл осы сұраққа дұрыс жауап бермеді.

Оқушылар саны бірдей (сәйкесінше 28 және 27 адам) Қостанай мен Павлодар облыстарының арасында қостанайлық оқушылардың нәтижелері жоғары болып шықты. Республиканың барлық дерлік өңірлерінде осы тапсырманы орындай алмаған оқушылардың біраз бөлігі бар екенін атап өткен жөн (3.4.1-сурет).

Бастауыш мектеп мұғалімдері осындай тапсырма түрлеріне көбірек уақыт бөліп, оқу үдерісі кезінде сабақтарында тәжірибе жасауы тиіс. Сұрақтарға толық жауап беру Қазақстан мектеп оқушыларының көбіне қиындық туғызады. Бұны TIMSS және PISA секілді басқа да халықаралық зерттеулер растайды.

3.4.1-сурет. Нәтижелер/R41TO7C тапсырмасы/өңірлер

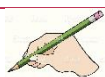

Төменде PIRLS-2016 халықаралық зерттеуінің қазақстандық қатысушыларға ұсынған әртүрлі мәтіндерінен екі сұрақ және оларды орындау нәтижелері өңірлік салыстыруда ұсынылған (3.4.2 және 3.4.3-суреттер).

3.4.2-сурет. R41T11C тапсырмасы/ақпараттық мәтін/өңір/ең жоғары деңгей

«Жасыл теңіз тасбақасы» мәтінінің сұрағы

11. Мақала теңіз тасбақаларының әрбір тіршілік кезеңіндегі өлшемі және олардың қоректенуі туралы қандай ақпарат береді?

Төмендегі кестені толтырыңыз.
Сіз үшін үш тармақ толтырылған.

Тіршілік кезеңі	Өлшемі	Қорегі
Жұмыртқасы		Жұмыртқасының жеке азығы бар
Төлі		
Жас ағза	Ас ішуге арналған тәрелке	
Ересек ағза		Балдырлар және теңіз шөбі

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

3.4.3-сурет. R41H13C сұрағы/әдеби мәтін/өңір/ең жоғары деңгей

«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы

13. Майраның әрекетіне қарап, оның қандай адам екендігін білдіңіз.

Майраны суреттеңіз және әңгімеден осыны көрсететін екі мысал келтіріңіз.

Жауап:

Майра батыл, өйткені қызыл тауық қыңырланғанда берілмейді, ол тауықты торға кіргізу үшін әртүрлі амалдар қолдануды жалғастырады.

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Өңірлік қатысушылардың әртүрлі екі мәтіннің тапсырмаларын орындау нәтижелері әдеби мәтін сұрақтарына ерекше назар аудару керек екенін көрсетті. Осы сұраққа толық дұрыс жауап берген оқушылардың пайызы дұрыс жауап бермеген оқушылармен салыстырғанда 2,5 есе аз болды. Осы орайда, ақпараттық мәтін сұрақтарына толық дұрыс жауап берген және қате жауап берген оқушылардың өзара үлесінде болмашы айырмашылық бар (3.4.4-кесте).

3.4.4-кесте. R41T11C және R41H13C тапсырмаларының нәтижелері

Облыс	«Жасыл теңіз тасбақасы» мәтінінің сұрағы			«Майра және қызыл тауық» мәтінінің сұрағы		
	Жауап берген оқушылардың саны	Қате жауап, оқушылардың %-ы	Толық дұрыс жауап, оқушылардың %-ы	Жауап берген оқушылардың саны	Қате жауап, оқушылардың %-ы	Толық дұрыс жауап, оқушылардың %-ы
Ақмола	51	23	36	49	23	9
Ақтөбе	70	27	31	68	23	12
Алматы	91	26	12	92	29	10
Алматы қ.	40	30	20	40	29	17
Астана қ.	70	24	37	69	29	7
Атырау	29	62	12	30	59	8
ШҚО	47	28	34	47	38	6
Қарағанды	51	32	32	52	28	9
Қостанай	27	23	48	27	20	21
Қызылорда	24	21	34	24	32	7
Маңғыстау	19	19	32	20	25	7
СҚО	12	12	42	11	28	33
Павлодар	25	29	33	23	2	15
ОҚО	157	20	35	149	30	15
БҚО	23	41	23	24	24	20
Жамбыл	35	26	35	33	53	9
ҚР	771	27	30	758	30	12

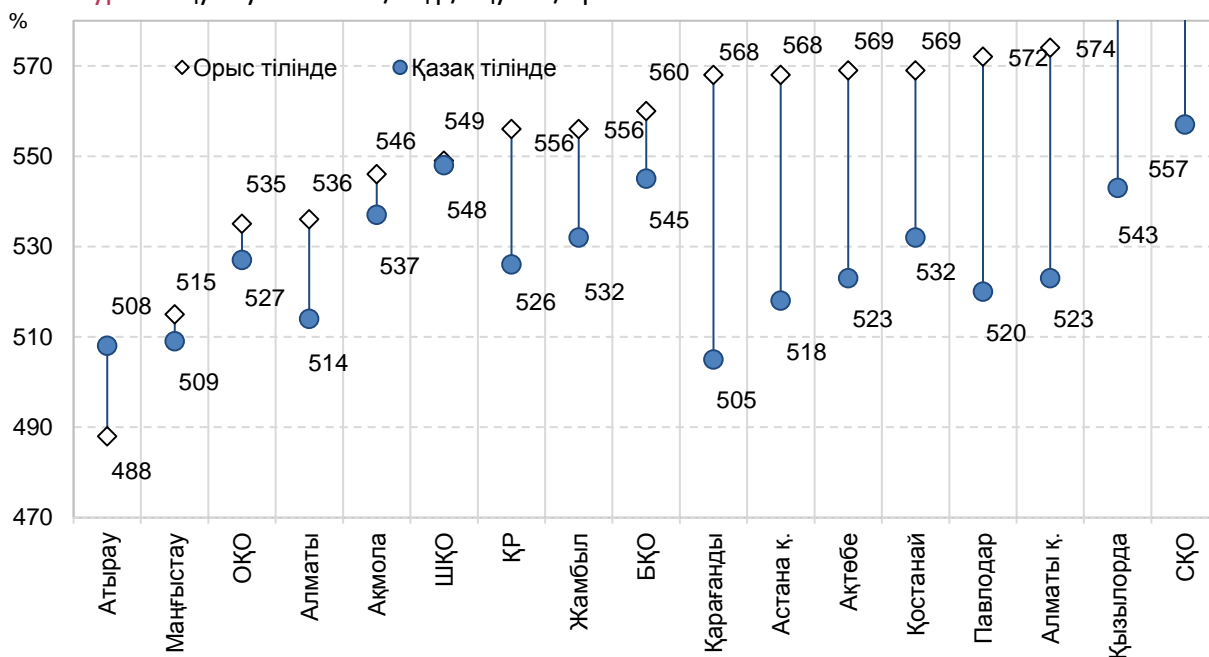
Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

3.5. Оқыту тілі бойынша Қазақстан өңірлерінің нәтижелері

PIRLS-2016 халықаралық зерттеуіне қазақ тілінде оқитын 2 983 оқушы және орыс тілінде оқитын 1 942 оқушы қатысты. Қазақ тілінде білім алатын төртінші сынып оқушылары орыс тілінде білім алатын қатарластарымен салыстырғанда төменірек нәтижелер көрсетті. Республика бойынша қазақ тілінде оқитын оқушылардың орташа көрсеткіші 526 балды, орыс тілінде оқитын оқушылардыкі 556 балды құрады.

Өңірлік салыстыруда ең үлкен айырмашылық Қарағанды облысының қазақ және орыс тілдерінде оқитын қатысушылардың нәтижелерінен байқалды. Облыстың орыс тілінде білім алатын төртінші сынып оқушыларының жетістіктері (568 балл) қазақ тілінде білім алатын төртінші сынып оқушыларының көрсеткіштерінен (505 балл) едәуір жоғары (63 балға) болды. Астана және Алматы қалаларының қазақ тілінде оқитын оқушылары орыс тілінде оқитын қатарластарынан сәйкесінше 50 және 51 балға артта қалды. Орыс тілінде білім алатын оқушылардың пайдасына қарай бар-жоғы 1 балдық айырмашылықты Шығыс Қазақстан облысының оқушылары көрсетті. Қазақ тілінде оқитын оқушылардың нәтижелері (508 балл) орыс тілінде оқитын оқушылардың көрсеткіштерімен (408 балл) салыстырғанда жоғары болған жалғыз өңір Атырау облысы болды. Сонымен қатар, Атырау облысының орыс тілінде оқитын оқушыларының нәтижелері Қазақстан бойынша ең төмен және Қызылорда облысының (93 балл) оқушыларына да жете алмаған. Екі оқу тілі тұрғысынан республиканың барлық өңірлерінің арасында Солтүстік Қазақстан облысы көшбасшы болды (3.5.1-сурет).

3.5.1-сурет. Оқу сауаттылығы/өңір/оқу тілі/орташа балл

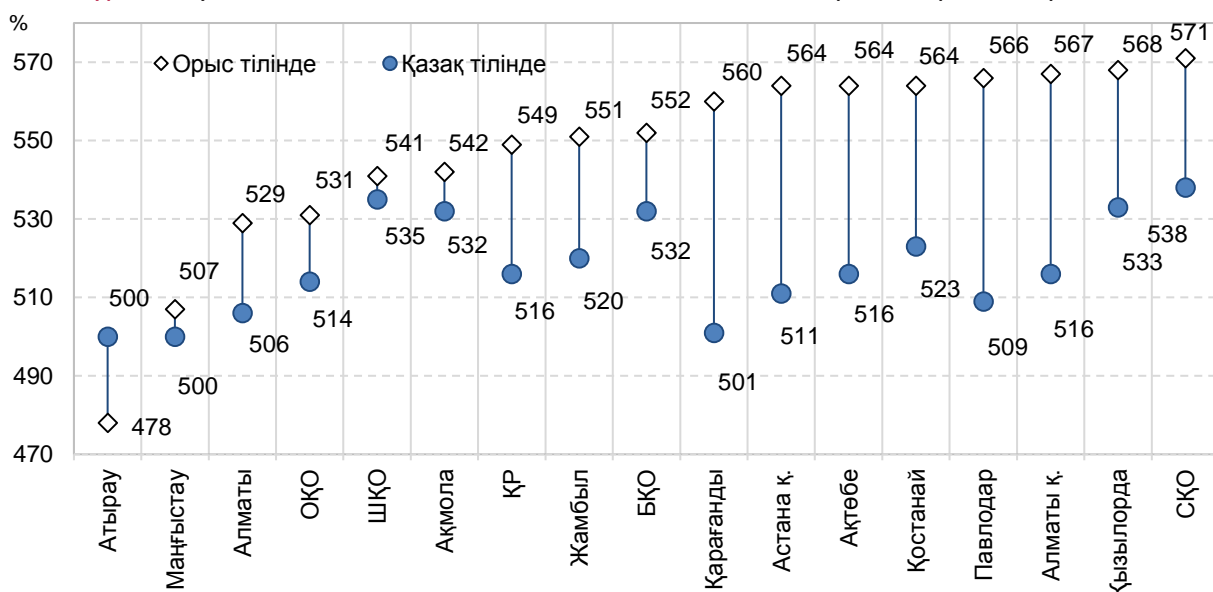

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Сонымен қатар, PIRLS-2016 нәтижелерін өңдеу оқу тілдері бойынша әдеби және ақпараттық мәтіннің тапсырмаларын орындаудағы айырмашылықты өңірлік салыстыруда көрсетті. Әдеби мәтін бойынша орыс тілінде оқитын оқушылардың көбірек дұрыс жауап беруімен едәуір айырмашылық Қарағанды (+59), Павлодар (+57), Астана қ. (+53), Алматы қ. (+51) және Ақтөбе облыстарында (+48) тіркелді. Шығыс Қазақстан және Маңғыстау облыстарында мәтіннің осы түрі бойынша қазақ және орыс тілдерінде оқитын оқушылардың нәтижелерінде айтарлықтай айырмашылықтар анықталмады. Солтүстік Қазақстан облысының орыс тілінде де, қазақ тілінде де оқитын төртінші сынып оқушыларының орташа балы екі түрлі мәтіннің тапсырмаларын орындауда ең жоғары болды. Орыс тілінде оқитын қатысушыларының саны бірдей (53 адам) Қызылорда және Солтүстік Қазақстан облыстарының нәтижелерінде бар-жоғы 3 балдық айырмашылық байқалды. Алматы қаласы, Ақтөбе және Оңтүстік Қазақстан облыстарының қазақ тілінде білім алатын оқушылары бірдей нәтижелерді көрсетті. Осыған ұқсас жағдай Қостанай (104 адам), Павлодар (63 адам), Ақтөбе (169 адам) облыстарының және Астана қаласының (179 адам) орыс тілінде білім алатын оқушыларының көрсеткіштерінде де байқалды. Атырау облысында қазақ тілінде оқитын оқушылар (112 адам) орыс тілінде оқитын оқушылармен салыстырғанда (56 адам) саны жағынан екі есе артық болса да, орыс тілінде оқитын оқушылардың нәтижелері 22 балға төмен болды. Батыс Қазақстан облысында қатысушылар саны жағынан шамалас бола тұра,

қазақ тілінде білім алатын оқушылар (73 адам) орыс тілінде білім алатын қатарластарынан (71 адам) 20 балға артта қалды (3.5.2-сурет).

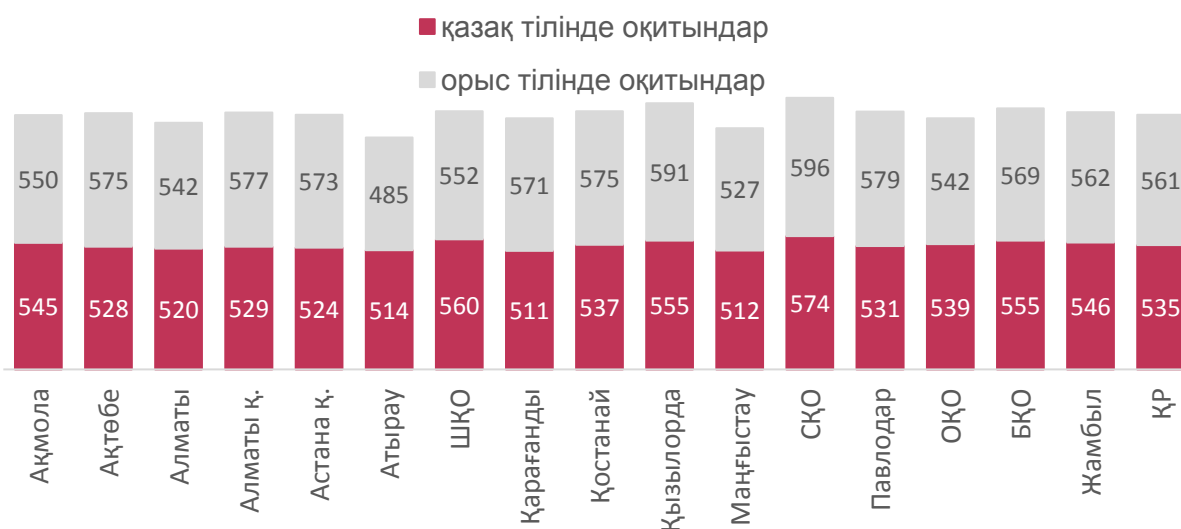
3.5.2-сурет. Оқу тілі бөлінісіндегі әдеби мәтін бойынша нәтижелердің өңірлік айырмашылығы

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Ақпараттық мәтіннің сұрақтарына жауап бергенде Ақтөбе, Павлодар облыстары, Алматы және Астана қалаларының орыс тілінде білім алатын оқушылары қазақ тілінде білім алатын қатарластарын 47-49 балға озды. Қазақ және орыс тілдерінде оқитын оқушылардың нәтижелерінде ең үлкен айырмашылық (60 балл) Қарағанды облысында тіркелді. Бұл ретте, Шығыс Қазақстан және Атырау облыстарының орыс тілінде оқитын төртінші сынып оқушылары қазақ тілінде оқитын қатарластарынан сәйкесінше (-8) және (-29) балға төмен нәтижелер көрсетті. Қатысушылар саны бірдей (73 адамнан) Батыс Қазақстан облысының қазақ тілінде оқитын оқушылары Қостанай облысының оқушыларын 18 балға озды. Сол сияқты Қызылорда мен Маңғыстау (сәйкесінше 53 және 57 адам) облыстарының орыс тілінде оқитын төртінші сынып оқушыларының нәтижелерінде көп айырмашылық (64 балл) бар. Ең жоғары көрсеткішті Солтүстік Қазақстан облысының оқушылары иеленді (3.5.3-сурет).

3.5.3-сурет. Оқу тілі бөлінісіндегі ақпараттық мәтін бойынша нәтижелердің өңірлік айырмашылығы

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Халықаралық деректер қорын талдау өңірлерді салыстыруда гендерлік белгі бойынша нәтижелерді анықтауға мүмкіндік берді. Жалпы алғанда, Қазақстан бойынша да, сондай-ақ, қатысушы елдер бойынша да орта есеппен қыздар, ұлдармен салыстырғанда, жақсы нәтиже көрсетті. Республиканың өңірлері бойынша 22 балдық айырмашылық Ақмола облысында байқалады. 1-2 балдық айырмашылық Ақтөбе, Қызылорда және Батыс Қазақстан облыстарының қыз балалары мен ұл балаларының нәтижелерінде байқалды. Қалған өңірлерде бұл айырмашылық 6 және 15 балл аралығында болды. Тек Солтүстік Қазақстан облысының ұл балалары ғана 12 балға жоғары нәтижелер көрсетіп, қатарластарын басып озды.

Маңғыстау (68 адам) және Батыс Қазақстан облыстарында (67 адам) қатысушылар саны бірдей болғанымен, БҚО қыздарының көрсеткіштері 38 балға жоғары болғанын атап өткен жөн. Қатысушылар саны бірдей болмаса да Қарағанды және Павлодар облыстарының (сәйкесінше 170 және 83) қыздары бірдей нәтиже көрсетті (3.5.1-кесте).

3.5.1-кесте. Оқу сауаттылығы/гендерлік ерекшелік/орташа балл

Облыс/қала	Қыздар		Ұлдар	
	Саны	Орташа балл	Саны	Орташа балл
Ақмола	143	552	151	530
Ақтөбе	214	532	220	531
Алматы	299	526	322	516
Алматы қ.	138	557	127	548
Астана қ.	218	543	214	528
Атырау	75	494	93	506
ШҚО	126	555	165	544
Қарағанды	170	544	183	535
Қостанай	87	560	90	547
Қызылорда	81	555	65	554
Маңғыстау	68	514	70	508
СҚО	28	568	37	580
Павлодар	83	544	80	537
ОҚО	493	534	526	523
БҚО	67	552	77	550
Жамбыл	108	544	107	536
ҚР	2 398	542	2 527	531

Дереккөз: PIRLS-2016 халықаралық деректер қоры

Осылайша, PIRLS-2016 зерттеуінің нәтижелерін өңірлер тұрғысынан салыстырмалы талдау қазақстандық оқушылардың белгілі бір жетістіктерін және олар тап болған қиындықтарды анықтап көрсетті. Жалпы айтқанда, Солтүстік Қазақстан, Қызылорда, Шығыс Қазақстан, Қостанай, Батыс Қазақстан облыстарының және Алматы қаласының төртінші сынып оқушылары бағалаудың түрлі аспектілері бойынша жақсы нәтижелерге қол жеткізді. Халықаралық тесттерді орындау барысында туындаған негізгі мәселе - Қазақстан оқушылары өз ойларын жеткізуде жиі қиналады. Олар мәтіннен қажетті ақпаратты таба алады, бірақ толық жауапты талап ететін сұраққа өз ойларын жазбаша түрде өте қысқа жеткізеді. Керісінше, әдеби мәтінде де, ақпараттық мәтінде де жауаптарды таңдау тапсырмаларын оңай орындайды. Осы орайда, қатысушылардың тек аз бөлігі ғана ең жоғары деңгейдегі тапсырмаларды орындағанын атап өткен жөн. Қазақ және орыс тілдерінде білім алатын оқушылар нәтижелерінің арасында және гендерлік аспектке айырмашылықтар анықталды. Әдеби және ақпараттық мәтіндермен жұмыс жасағанда барлық өңір оқушыларының нәтижелерінде айырмашылық байқалды. Зерттеу нәтижелері оқу бағдарламалары мен оқулық әзірлеушілер үшін, әсіресе, бастауыш мектеп мұғалімдері үшін құнды ақпараттар болып табылады. Бұл ақпараттарды оқу үдерісінде қолдану бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын қалыптастыру әдістемесін жетілдіруге көмектеседі.

4 ТАРАУ. ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН АНЫҚТАЙТЫН ФАКТОРЛАР

**4.1. Отбасының
білім беру
ресурстары**

**4.2. Мектептің
білім беру
ресурстары**

**4.3. Оқушылардың
оқуға
қарым-қатынасы**

Қысқаша түйіндеме

- PIRLS-2016-да оқудың табыстылығын анықтайтын факторлар сауалнама алу негізінде анықталды және үш топқа бөлінді: отбасының білім беру ресурстары, мектептің білім беру ресурстары және оқушылардың оқуға деген қарым-қатынасы.
- Отбасы ресурстары деңгейіне байланысты Қазақстандық оқушылардың көрсеткіштеріндегі алшақтық PIRLS-2016 қатысушы елдерінің орташа мәнінен үш есе аз.
- Үйде 100-ден астам кітаптың болуы Қазақстан балаларының оқу сауаттылығын айтарлықтай арттырған (үйдегі кітаптары 25-ке жетпейтін оқушыларға қарағанда +57 балл).
- ҚР ата-аналарының оқуды жақсы көруі балалардың оқудағы жетістіктерін айтарлықтай арттырады. Бірақ, мұндай ата-аналардың үлесі (26%) халықаралық көрсеткіштен (32%) аз.
- Қазақстандық оқушылардың 74%-ы мектепке дейінгі ұйымдарға бір жыл және одан көп уақыт барған. Бұл олардың PIRLS-2016-да алған балдарына белгілі бір дәрежеде пайдасын тигізді.
- Балалардың оқу дағдыларын ерте жастан дамытуға тырысатын ата-аналардың үлесі бойынша Қазақстан екінші орында.
- PIRLS көшбасшы елдерімен салыстырғанда мектеп кітапханасы қорының көлемі ҚР оқушыларының оқу дағдыларына мүлде әсер етпейді.
- Басқа елдердегідей Қазақстанда да балалардың сабақтардан қалуы олардың оқу қабілеттеріне кері әсерін көп тигізеді.
- ҚР 4-сынып оқушыларының жылдық оқу жүктемесі PIRLS-2016 қатысушы елдерінің орташа есебінен төмен.
- Еліміздегі оқушылардың көбі (71%) кітап оқуды қатты ұнататындарын айтты және бұл солай жауап бергендердің нәтижелерінен көрініс тапты.

4. Оқу жетістіктерін анықтайтын факторлар

Әртүрлі жағдайлық факторлар оқушылардың оқу жетістіктеріне ықпал ететіні жалпыға мәлім. Бұндай факторлардың ықпалы жөнінде білу институционалдық және жүйелік деңгейде басқарушылық шешімдер қабылдауға негіз болды. PIRLS-тің 15 жылдық мерзімде факторларды талдау көптеген басқарушылық шешімдер қабылдауға көмектесті. Оған мысал - Гонконгтың тәжірибесі. PIRLS алғашқы кезеңдерінің нәтижелері бойынша Гонконг үкіметі әр сыныптың ішінде кітапхана және мектепке ортақ кітапхана құру үшін қосымша қаражат бөлді.

Басқа көптеген халықаралық зерттеулердегі сияқты PIRLS-те де осы факторлар сауалнама жауаптары негізінде анықталады. PIRLS сауалнамасына, әдетте, едәуір көп адам қатысады, бұл білім беру процесін жан-жақты, әсіресе, оқушының мектебі және жанұясы тұрғысынан қарастыруға мүмкіндік береді. Осылайша, PIRLS-2016 сауалнамасына Қазақстаннан 4 925 төртінші сынып оқушысы, 4 925 ата-ана, 234 бастауыш сынып мұғалімі және 172 мектеп директоры қатысты.

Сауалнама негізінде анықталған факторларды негізгі үш топқа бөлуге болады: отбасының білім беру ресурстары, мектептің білім беру ресурстары және оқушылардың оқуға деген қарым-қатынасы. Талдау нәтижесінде барлық топтар және оларды құрайтын факторлар отбасының әлеуметтік-экономикалық жағдайы мен мектептің оқушының оқу жетістіктеріне ықпалы туралы анағұрлым толық сипат береді.

4.1. Отбасының білім беру ресурстары

PIRLS халықаралық зерттеуінің нәтижелері, TIMSS және PISA сияқты, бала дамуына, соның ішінде оқу дағдыларының қалыптастыруына жайлы үй жайын жасаудың ерекше маңызын дәлелдейді. Сондықтан балаларды қажетті үй жағдайымен қамтамасыз ету - оқырманды дамытуда өте маңызды аспект.

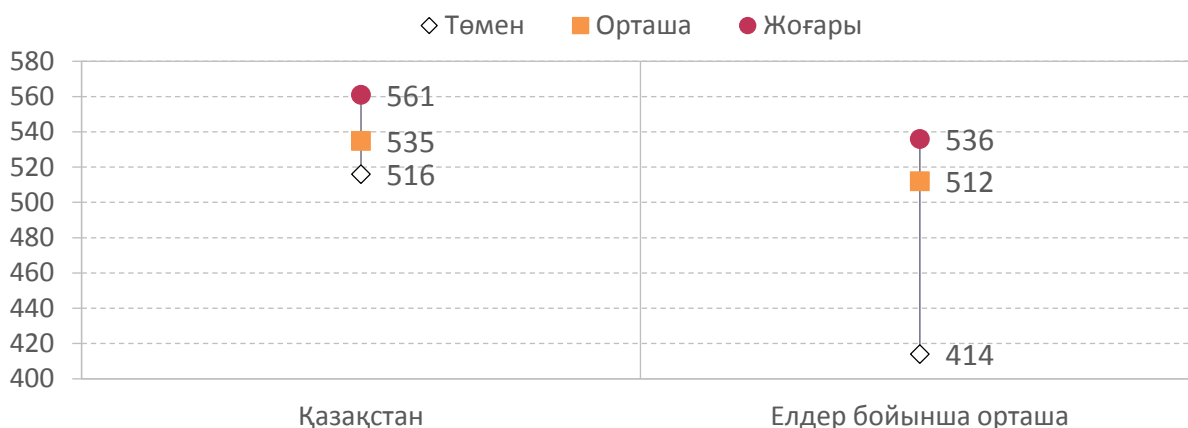
PIRLS зерттеуіндегі осы жағдайларды анықтау үшін төртінші сынып оқушыларының, сондай-ақ, ата-аналарының жауаптары ескерілді. Сауалнамада оқушылар үйдегі кітап саны және басқа оқу материалдары, Интернет желісіне қолжетімділік және жеке бөлмесінің бар-жоқтығы туралы ақпарат берді. Бұл кезекте, ата-аналар үйдегі балаларға арналған кітап саны, білім деңгейлері және жұмысы туралы мәліметтер берді. Жиналған жауаптардың нәтижелері бойынша оқушылар үш топқа бөлінді.

Бірінші топ – отбасы ресурстары жоғары деңгейлі оқушылар. Оларға үйінде 100-ден астам кітабы бар, соның ішінде 25-тен астамы балаларға арналған, Интернет желісіне қолжетімділігі, жеке бөлмесі бар оқушылар жатады, олардың ата-анасының кем дегенде біреуінің жоғары білімі бар және ол жоғары білікті жұмыспен айналысады. *Екінші топ* – отбасы ресурстары төмен деңгейлі оқушылар, олардың үйлерінде кітап 25-тен аз, соның ішінде, балаларға арналған кітаптар да 11-ден кем. Сондай-ақ осы топ оқушыларының үйлерінде Интернет желісі жоқ, жеке бөлмесі жоқ, ата-анасының ешқайсысы жоғары білімді емес және белгілі бір кәсіби жұмыспен айналыспайды. *Үшінші топ* – жоғарыда аталған екі топ сипаттамасына сәйкес келмейтін оқушылар. Оларды IEA отбасы ресурстары орташа деңгейлі оқушылар ретінде анықтады.

Деректерге жасалған талдау отбасы ресурстарының деңгейі шынымен де бала жетістігіне ықпал ететінін дәлелдейді. Жоғары нәтижелерді, әдетте, ресурстары жоғары деңгейлі отбасылардың балалары көрсетеді. Осы топқа жататын қазақстандық төртінші сынып оқушыларының орташа балы отбасы ресурстары орташа деңгейлі қатарластарының нәтижелерінен 26 балға және отбасы ресурстары төмен деңгейлі қатарластарының нәтижелерінен 45 балға артық.

Алайда, қазақстандық оқушылардың көрсеткіштеріндегі отбасы ресурстарының деңгейлеріне қатысты алшақтық PIRLS-2016-ның қатысушы елдер бойынша орташа мәнінен үш есе кем екенін атап өткен жөн. Ресурстардың жоғары және төмен деңгейлерінің арасындағы алшақтық Қазақстанда 45 балл, ал PIRLS-2016 қатысушы елдерінде 122 балл болды. Бұған қоса, ресурстары төмен деңгейлі қазақстандық төртінші сынып оқушылар отбасы ресурстары орташа деңгейлі шетелдік қатарластарымен тең, ал орташа деңгейлі балалар жоғары деңгейлі шетелдік қатарластарымен бірдей болды (4.1.1-сурет).

4.1.1-сурет. Отбасы ресурстарының деңгейі бойынша оқу нәтижелері

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Осылайша, отбасылық ресурстары әр түрлі балалардың арасында айтарлықтай алшақтықтың жоқтығы қазақстандық білім беру жүйесінің жақсы жағы. Сонымен қатар, Қазақстанда отбасының білім беру ресурстары жоғары деңгейлі оқушылар бар-жоғы 8% екенін атап өткен жөн. Бұл көрсеткішпен еліміз PIRLS-2016-ның отыз алтыншы орнында тұр (қосымша, 8-кесте). Мұндай оқушылардың орташа халықаралық мәні 20%, Ресейде - 14%, Норвегия, Швеция, Дания, Финляндия, Канада, Нидерланды, Сингапур сияқты елдерде 30%-дан астам. Сондықтан, Қазақстан жанұялардың жалпы әл-ауқаттарын жақсартумен қатар, ары қарай да сапалы білім беруге көбірек көңіл бөлу керек.

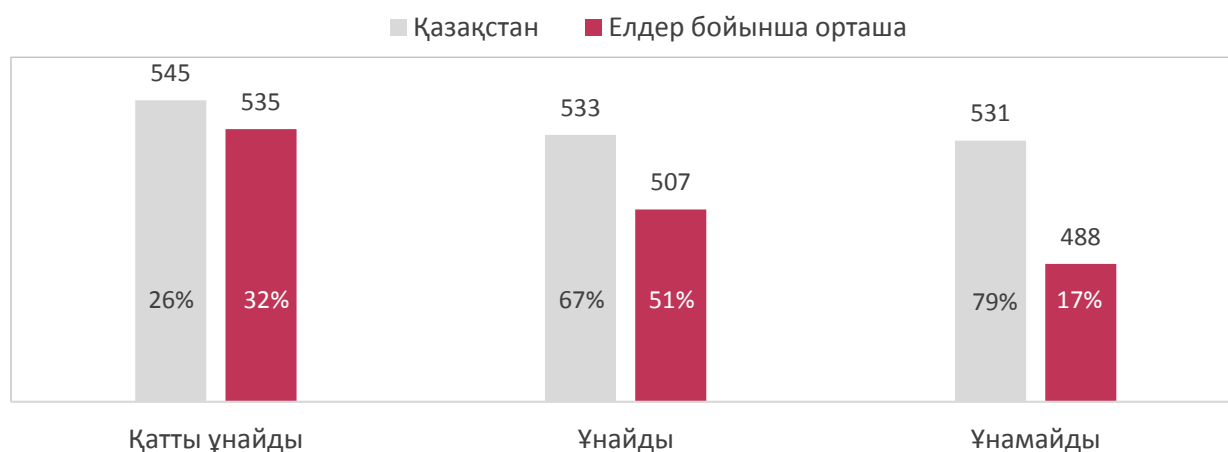
Отбасы ресурстарының деңгейін талдаудан көретініміздей, кітаптардың болуы – балалардың оқу сауаттылығын жақсы дамытуға ықпал ететін маңызды құрамдас факторлардың бірі. Жекелеген салыстырмалы талдау кітаптың осындай рөлін растайды. Үйдегі кітап қоры 100-ден асатын қазақстандық оқушылар, үйдегі 25-100 кітабы аралығындағы (534 балл) және 25-тен аз (516 балл) оқушылармен салыстырғанда, едәуір жоғары нәтижелер (573 балл) көрсетеді.

Дегенмен, үйдің бай кітапханасы отбасы мүшелерінің оқу процесіне белсенді араласпаса маңызды рөл атқармайды. Кітаптарды бірлесіп оқу, оқығанына қатысты сұрау отбасы мүшелерін жақындатады, оларды рухани тұрғыдан біріктіреді және балаларды өз бетімен оқуға тәрбиелейді. Бала ата-анасы мен жақындарынан оқуға және кітапқа деген қарым-қатынасты үйренеді. Австралиядағы көп жылдық зерттеу 4-5 жастағы балалар күнде кітап оқыса, бір жылдық білімнің потенциалын алғанмен бірдей болатынын анықтаған.

Ата-аналардың оқуға деген қарым-қатынасын анықтау үшін сауалнама кезінде бірқатар сұрақтарға жауаптар алынды және олар балалардың нәтижелерімен

байланыстырылды. Қазақстан 26% оқушыларының ата-анасы оқуды «қатты ұнатамыз» деді. Олардың балалары, оқуды «ұнататын» (533 балл) және «ұнатпайтын» (531 балл) ата-аналардың балаларына қарағанда, салыстырмалы түрде жоғары балл (545 балл) жинады. Осылайша, PIRLS-2016 зерттеуі кітап оқитын отбасылардан шыққан балалар үздік оқырман болады деген заңдылықты растайды. Бұндай жағдай PIRLS-2016 қатысушы елдер бойынша орташа көрсеткіште де тіркелді (4.1.2-сурет).

4.1.2-сурет. Ата-аналардың оқуға деген қарым-қатынастары бойынша оқу нәтижелері

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Алайда, елдердің басым бөлігімен және PIRLS-2016-ның орташа мәнімен (32%) салыстырғанда, Қазақстанда оқуды «қатты ұнататын» ата-аналардың үлесі төмен (26% немесе 28-орын). Бұл алаңдатарлық мәселе, өйткені бұған балалардың оқу сауаттылығының деңгейі байланысты (қосымша, 8-кесте).

Бұған қоса, PIRLS халықаралық сарапшылары соңғы жылдары ата-аналардың оқуға деген қарым-қатынасы нашарлап бара жатқанын атады. 31 елде оқуға деген қарым-қатынастың төмендеуі және тек екі елде ғана артуы байқалды.

Баланың мектептегі оқуға дайындығына мектепке дейінгі білім беру ұйымына баруы да едәуір ықпал етеді. Ата-аналары әртүрлі жауап берген елдерде оқушылардың көбі (59%) балабақшаға 3 және одан көп жыл барғанын куәландырады. Бұндай оқушылардың нәтижелері барлық елдер бойынша орташа есеппен 520 балды құрады. Мектепке дейінгі ұйымға 2 жыл (18%), 1 жыл (12%) барған немесе мүлдем бармаған (11%) оқушылар сәйкесінше 507, 498 және 471 балға ие болды (қосымша, 9-кесте).

Қазақстанда балабақшаға 3 және одан да көп жыл барған қатысушылардың 38%-ы 549 балдық көрсеткішке ие болды. Бұл ретте 2 жыл барған оқушылардың 14%-ында нәтиже 533 балл болды. Дәл осындай 533 балдық көрсеткішпен қазақстандық төртінші сынып оқушыларының 22%-ы мектепке дейінгі ұйымдарға 1 жыл барған, ал балабақшаға бармаған балалардың 26%-ы 522 балл жинады. Осылайша, PIRLS қатысушы елдерінің, соның ішінде Қазақстанның нәтижелері бала мектепке дейінгі ұйымдарға неғұрлым көп барса, оның оқу сауаттылығының деңгейі соғұрлым жоғары болады деп айтады.

Қазақстан балабақшаға 3 және одан да көп жыл барған оқушылардың үлесі бойынша 38-орында. 2010 жылғы «Балапан» Бағдарламасы бойынша балаларды мектепке дейінгі біліммен барынша қамту оң нәтижесін көрсетіп жатыр. Бірақ, әлем бойынша еліміз әлі де балаларды мектепке дейінгі біліммен аз қамтитын елдердің қатарында [2].

Баланың мектепке дейінгі ұйымға баруы – сапа көрсеткіші бола алмайды. PIRLS-2016 нәтижелері көрсеткендей, балабақшаға барумен қатар, мектепке дейінгі ерте даярлау да балалардың оқу үлгеріміне едәуір ықпал етеді. Яғни, ерте даярланған және балабақша 3 және одан да көп жыл барған балалардың нәтижелері, осы уақыт мерзімінде балабақшаларға барған, бірақ ерте даярлық жасалмаған балалардың нәтижелеріне қарағанда, жоғары болды. Қазақстан оқушыларының көрсеткіштеріндегі айырмашылық 8 балды құрады, ал – PIRLS-2016 қатысушы елдерінің айырмашылығы орташа есеппен 24 балл.

Бұл жағдайда балалардың ата-аналары мен жақындары да маңызды рөл атқарады. Олар үйде балаларымен қанша уақыт және ең бастысы, қалай сабақ оқитыны да ерекше маңызды. Сауалнама сұрақтарына жауап бергенде, ата-аналар бастауыш мектеп басталмас бұрын балаларымен қалай сабақ оқитыны туралы мәліметтер берді. Осылайша, «Сіз немесе отбасы мүшесінің біреуі кітапты қаншалықты жиі (жиі/кейде/ешқашан/ешқашан дерлік) оқыдыңыздар, әңгімелер айттыңыздар, белгілерді дауыстап оқыдыңыздар және әліпби әріптерімен ойнадыңыздар?» деген сұраққа ата-аналардың 65%-ы «жиі» жауабын таңдады. Осындай ата-аналардың үлесі бойынша Қазақстан PIRLS-2016-ға қатысушы 50 елдің ішінде екінші орынға ие болды, ал бұл ата-аналардың өз балаларын бастауыш мектепке дейін тәрбиелеуге және дамытуға тырысатынын дәлелдейді. Бұндай ата-аналар балаларының көрсеткіштері 539 балды құрады. Ата-аналары

«ешқашан» жауабын таңдаған қалған 35% оқушының нәтижесі 8 балға төмен болды (қосымша, 10-кесте).

Оқу сауаттылығын дамытуда тағы бір маңызды фактор - оқушы білім алатын және қарым-қатынас жасайтын тіл. PIRLS-2016 зерттеуі үйде тест тілінде *әрдайым немесе әрдайым дерлік* сөйлейтін балалар, тест тілінде *кейде сөйлесетін немесе ешқашан сөйлеспейтін* балалармен салыстырғанда, анағұрлым жақсы нәтижелерге қол жеткізгенін көрсетті. Осылайша, Қазақстанда оқушылардың 78%-ы үйде білім алатын тілде (қазақ немесе орыс) *әрдайым*, ал 8%-ы *әрдайым дерлік* сөйлеседі, бірақ үйде басқа тілде де қарым-қатынас жасай алады. Бұл кезекте, бірінші аталғандардың нәтижелері 537 балл және екінші аталғандардың нәтижелері 546 балл болды. Осы жағдайда, үйде тест тілінде *кейде сөйлесетін* қазақстандық төртінші сынып оқушылары (13%) 530 балл жинады.

Осы нәтижелерге негізделіп, ата-аналар балаларының оқуына, мектептегі үлгеріміне міндетті түрде арнайы уақыт бөлулері керек. ЮНЕСКО-ның «Білім саласындағы есеп берушілік: міндеттерді орындау» атты соңғы Бүкіләлемдік баяндамасында аталғандай, «білім беру бұл - барлығының ұжымдық жауапкершілігі»: уәкілетті билік органдарының, мұғалімдер мен мектеп директорларының ғана емес, елдің әрбір азаматының, соның ішінде ата-аналардың да жауапкершілігі [3]. Оқушылардың өміріне ата-аналардың белсенді араласу индикаторының бірі – ата-аналар жиналысына қатысу. Мектеп жиналыстарына ата-аналардың сирек қатысуы мәселесін шешу үшін Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі 2017 жылдың 12 мамырында Жалпы ұлттық ата-аналар жиналысын өткізді. Іс-шара дәстүрлі түрде өткізіліп, ата-аналардың мектептегі жаңалықтардан хабардар болуын, жалпы мектеп өмірімен байланыстарын арттырмақ. Жиналыс аясында «Мектепке кітап сыйла!» акциясы сәтті өтті. Нәтижесінде мектептердің кітап қоры әдеби, танымдық және ғылыми әдебиеттердің 370 мың данасымен толықты [4].

4.2. Мектептің білім беру ресурстары

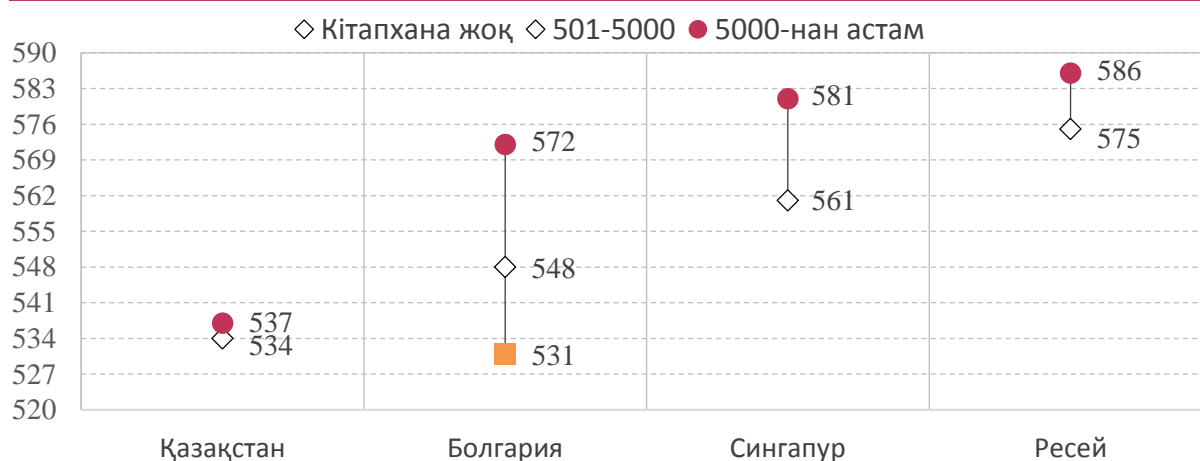
Мұғалімдер мен мектеп директорларының сауалнамасы бастауыш мектеп оқушыларының оқу жетістіктерімен әсер етуі мүмкін бірқатар факторларды анықтауға мүмкіндік берді. Бұл факторлар білім алушылардың оқу жетістіктеріне оң немесе кері әсер ететін мектептегі оқу шарттарымен байланысты. Осы факторларға мектеп ресурстарының жалпы деңгейін, мектептің орналасқан жерін

бұндағы оқу шарттарын, сондай-ақ, білім беру ұйымының әлеуметтік-экономикалық мәртебесін және тағы басқаны жатқызуға болады.

Үйде кітаптардың болуы сияқты оқушылардың қажетті әдебиетпен қамтамасыз етуі – оқу дағдыларын дамытатын бастапқы факторлардың бірі. Мектеп кітапханасы қажетті әдебиеттің негізгі жиыны шоғырланған дәл сол орын болып табылады. Ауқымды кітап қорын пайдалана алу, кітапхана деректерімен жұмыс істей алу оқушыларға әлем жайлы және адамдардың қарым-қатынасы туралы түсінік қалыптасатын көзқарастарын, жеке пікірін дамытуға мүмкіндік береді.

Алайда, мектеп қазақстандық төртінші сынып оқушыларының нәтижелерінде кітапханасындағы кітаптар санына байланысты едәуір айырмашылық байқалмады. 5 000-нан астам кітабы бар мектептерде білім алатын төртінші сынып оқушылары 537 балл, 501-5000 кітабы бар мектеп оқушылары – 534 балл және 500-ден аз кітабы бар кітабы бар мектеп оқушылары – 533 балл жинады. Осылайша, ең бай және ең кедей кітап қоры бар мектептерде білім алатын оқушылардың нәтижелеріндегі алшақтық небәрі 4 балл ғана болды. Сингапур, Ресей және Болгария нәтижелері керісінше. Кітапханадағы кітаптардың саны осы елдердің білім алушыларының оқу жетістіктеріне едәуір ықпал етті. Сонымен қатар, оқушылардың нәтижелері кітапханадағы кітап санына қатысты қатты ерекшеленеді (4.2.1-сурет).

4.2.1-сурет. Мектеп кітапханасындағы кітап санына байланысты оқу нәтижелері

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

PIRLS қазақстандық оқушылар мектеп кітапханасын қолданбайтынын көрсетті. Бұған екі ықтимал түсінік бар. Біріншісі, мәтіндермен жұмыс істегенде электронды құрылғылар кең пайдаланыла бастағандықтан, кітапханалар әсерінің әлсіреуіне байланысты. Осылайша, мектеп кітапханалары танымалдығын жоғалта бастады

және балалар кітапханаларға сирек баратын болды. Алайда, Қазақстан бұлай ерекшеленуге тиісті емес еді, өйткені сандық жүйеге көшіру процесі барлық жерде жүріп жатыр, соның ішінде Сингапурда, Ресейде және Болгарияда. Сондықтан, екінші ықтимал түсінік - мектеп кітапханаларының қоры.

Жалпы алғанда, бұл мәселені анағұрлым егжей-тегжейлі зерттеп, кітапханалардың соншалықты төмен ықпал ететін факторларын анықтау керек. Бұл деректер саяси маңызды шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Мысалы, PIRLS-2011 қорытындысында Болгария мектептерінің сыныптарындағы кітап бұрыштары Еуропалық Одақ елдеріндегі орта есеппен 1,5 есе аз. Болгар мектептерінің үш негізгі мәселесі: 1) мектеп кітапханаларын жаңартуға саяси қолдаудың аздығы; 2) мектеп кітапханаларын дамытудың нақты стратегияның жоқтығы; 3) жаңа кітаптар сатып алуға қаржының жетпеуі немесе оқу сауаттылығын дамыту бойынша бастамалардың болмауы. Дәстүрлі мектеп кітапханалары оқуға, кездесулер мен пікірталастарға ыңғайлы заманауи интерактивті кеңістікке айналу керектігі шешілген. Мектептер, кітапханалар, кітап дүкендері және мемлекеттік емес ұйымдар арасында тұрақты серіктестік қатынас орнату маңызды. Мектеп кітапханасының ортасы, мұғалім мен кітапханашының оқушылармен қарым-қатынасы оқуға үйретуде маңызды рөл атқарады. Мектептерде оқу бұрышарын жасау оқушыларды оқуға ғана ынталандырып қоймай, өздерін қызықтыратын тақырыптар мен сұрақтарды бөлісуге және талқылауға мүмкіндік береді [5].

Сандық жүйеге көшіру тақырыбын жалғастыра отырып, электронды ақпарат көздерін пайдалану ақпарат алу, мәтіндермен жұмыс істеу тәсілдерінің бірі бола бастағанын айта кеткеніміз жөн. Заманауи ақпараттық технологиялар оқушыларды оқуға тартуға, қызығушылықтарын дамытуға көмектеседі.

Компьютерлік ресурстардың білім алушылардың оқу жетістіктеріне ықпалын зерттеу үшін сауалнама кезінде мұғалімдерге компьютерлік ресурстарға қатысты келесі сұрақтарға жауап беру ұсынылды: «Осы сынып оқушыларында оқу сабақтары кезінде пайдаланатын компьютерлер бар ма?», «Оқушылар үшін компьютерлер қаншалықты қолжетімді?», «Сіз оқу сабағы кезінде компьютер пайдаланатын тапсырмаларды қаншалықты жиі бересіз?».

Нәтижесінде оқу сабақтарында компьютерді пайдаланатын Қазақстан оқушыларының 49%-ы 537 балдық көрсеткішке ие болды, ал компьютерді пайдаланбаған оқушылар 536 балл жинады. Көріп тұрғанымыздай,

айырмашылық шамалы. Бұл ретте, төртінші сынып оқушыларының 20%-ына сыныпта компьютер қолжетімді, бұнда әрбір оқушыда компьютер бар, оқушылардың 36%-ына бірге қолданылатын компьютерлер қолжетімді және 44%-ына сынып кейде пайдаланатын мектеп компьютерлері қолжетімді.

Ресейде оқу сабақтарында компьютерді пайдаланатын 56% 4-сынып оқушыларының орташа нәтижесі, компьютерді пайдаланбаған оқушылармен салыстырғанда, 16 балға артық (сәйкесінше 588 және 572 балл). Оқу сабақтарында компьютерді пайдаланатын оқушылардың басым үлесі (93%) Жаңа Зеландияда. Оқу сабақтарында компьютерді пайдаланатын оқушылар мен пайдаланбайтындардың арасындағы айырмашылық 31 балды құрады (қосымша, 11-кесте).

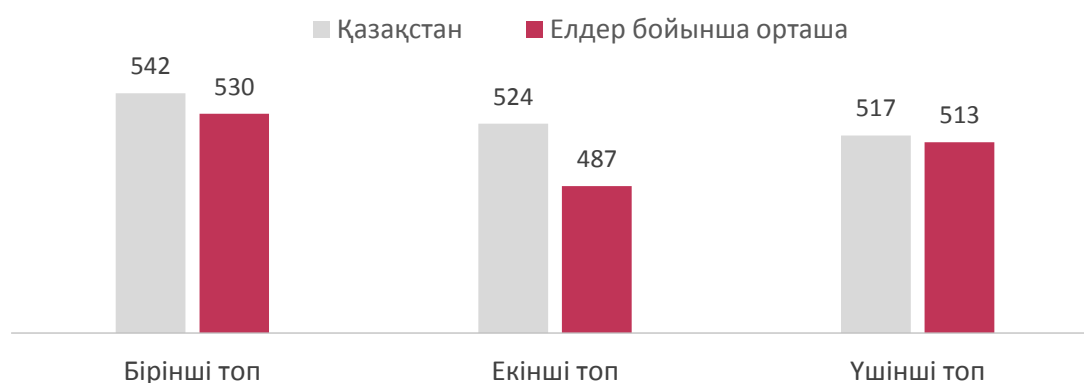
Зерттеу нәтижелерінің жалпы мектеп ресурстарының санына да белгілі бір тәуелділігі бар. Білім беру ұйымдарының директорларына *«Жалпы мектеп және оқуға үйрету ресурстарының жетпеуі немесе заманауи талаптарға сәйкес келмеуі Сіздің бастауыш мектебіңіздегі оқу процесіне қаншалықты ықпал етеді?»* деген сұрақ қойылды. Жалпы мектептік ресурстарға мектеп ғимараттары, оқу материалдары, кеңсе тауарлары және т.б. жатады. *Оқу бойынша ресурстардың* қатарына компьютерлік бағдарламалар (оқуға үйретуге арналған қолданбалы бағдарламалар), кітапхана ресурстары, оқу бойынша оқулықтар және т.б. жатады.

Қазақстандағы 27% мектептің әкімшілігі бұл ресурстар оқу процесіне ықпал етпейді деп жауап берді. Осы мектептердің төртінші сынып оқушыларының орташа көрсеткіші 548 балға тең болды. 531 балдық төмен нәтиже көрсеткен оқушылардың 51%-ы директорлары кейбір мәселелерді және олардың білім алушылардың оқу жетістіктеріне біршама ықпалын атаған мектептерде білім алады. Орташа есеппен PIRLS-2016-ға қатысушы елдер бойынша да бұндай үрдіс байқалды. Осылайша, төртінші сынып оқушыларының 31%-ы бұл ресурстардың олардың көрсеткіштеріне ықпалы болмаған мектептерге барды. Орташа көрсеткіш 521 балды құрады. Мектеп директорларының 62%-ы ресурстар бойынша жекелеген мәселелердің барын және олардың оқу процесіне біршама ықпалын атады. Бұл ұйымдардың бастауыш сынып оқушыларының көрсеткіші 507 балды құрады.

PIRLS-2016 зерттеуі төртінші сынып оқушыларының оқу жетістіктері мектептің әлеуметтік-экономикалық мәртебесіне де тәуелділігін анықтады. *«Сіздің мектебіңізде шамамен оқушылардың қанша пайызы әлеуметтік жағдайы төмен және әлеуметтік тұрғыдан ауқатты отбасылардан шыққан балаларға жатады?»* деген сұраққа мектеп директорлары жауаптарының

нәтижелері келесідей болды. Қазақстанда экономикалық тұрғыдан ауқатты отбасылардан шыққан оқушылардың 25%-дан астам үлесі және экономикалық тұрғыдан әл-ауқаты төмен отбасылардан шыққан оқушылардың 25%-дан аспайтын үлесі білім алатын мектептердегі 4-сынып оқушыларының 70%-ы 542 балдық нәтижеге ие болды. Бұл мектептер бірінші топты - экономикалық тұрғыдан ауқатты отбасылары бар мектептерді құрады. Бұған қоса, төртінші сынып оқушыларының 6%-ы экономикалық тұрғыдан әл-ауқаты төмен отбасылардан шыққан оқушылары 25%-дан асатын және экономикалық тұрғыдан ауқатты отбасылардан шыққан оқушылары 25%-дан аспайтын балалар контингенті бар мектептерде білім алады. Мектептердің осы екінші тобы экономикалық тұрғыдан әл-ауқаты төмен отбасылары бар мектептерге жатқызылды. Бұл ретте, бұл оқушылардың көрсеткіші бірінші топ оқушыларының нәтижелерінен 18 балға төмен. Оқушылардың қалған 24%-ы жоғарыда аталған топтардың аралығында орын алатын және үшінші топты құрайтын мектептерде білім алады (4.2.2-сурет).

4.2.2-сурет. Мектептің экономикалық дәрежесіне байланысты оқу нәтижелері

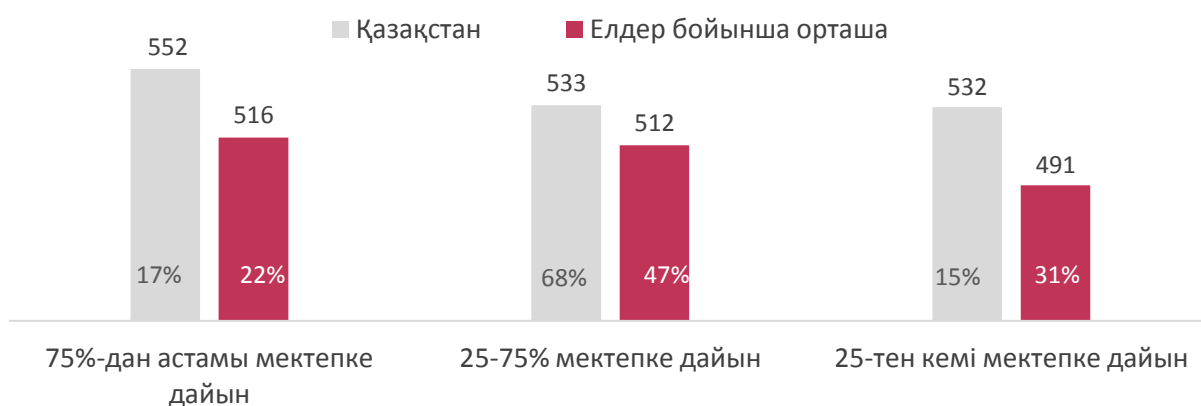

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сауалнама кезінде мектеп директорлары бастауыш мектеп оқушыларының білім беру ұйымына қабылдану кезіндегі мектепке дейінгі даярлық сапасына қатысты сұраққа да жауап берді. Мектеп әкімшілігіне әліпби әріптерінің басым бөлігін айыра алған, кейбір сөздерді, сөйлемдерді, әңгімелерді оқи алған және әліпби әріптерін немесе жеке сөздерді жаза алған оқушылардың пайызын белгілеу керек болды. Қазақстандық мектеп директорларының жауаптары 4-сынып оқушыларының тек 17%-ы ғана бірінші сынып оқушыларының 75%-дан астам үлесі оқуға дайын болып келетін мектептерде білім алатынын көрсетті. Оқушылардың басым бөлігі (68%) бірінші сынып оқушыларының 25-75 пайызының жоғары деңгейлі дайындығы бар мектептерде. Бұл ретте, көрсеткіштерде едәуір айырмашылық бар (4.2.3-сурет). Осыған орай Қазақстанда

2020 жылдан бастап нөлінші сынып енгізу және «Әліппе» (Букварь) кітабы бойынша әріптерді үйрету балалардың оқуға дайындығын қалыпқа келтірудің маңызды талабы болып табылады.

4.2.3-сурет. Мектепалды даярлық сапасына қатысты балдардың айырмашылығы

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Қатысушы елдердің арасында мектептердің санатына байланысты зерттеуге қатысушылардың пайызында едәуір айырмашылықтар бар екенін атап өткен жөн. Мысалы, Ирландияда орташа көрсеткіші 570 балл 4-сынып оқушыларының 96%-ы бірінші сынып оқушыларының 75%-дан астамының жоғары деңгейлі дайындығы бар мектептерде білім алады. Словак Республикасы, Словения, Чех Республикасы және Германия сияқты елдерде бұл көрсеткіш 0 пайыз. Және керісінше, 4-сынып оқушыларының 70%-ы және одан да көп үлесі бірінші сынып оқушыларының 25%-дан азы мектепке (оқуға үйренуге анағұрлым) дайын болып келетін мектептерде білім алады (қосымша, 13-кесте).

Оқу процесінде оқу – бастауыш мектеп оқушысының негізін қалаушы қызмет түрі. Оқушының ары қарай жақсы оқып кетуі оның осы жаста оқуға қаншалықты үйренетініне байланысты. Бұнда бастауыш мектеп мұғалімі ерекше рөл атқарады. 4-сынып мұғалімдеріне арналған сауалнамада оларға «Сіздің оқушыларыңыз оқуға үйренгенде және/немесе оқу сабағында қысқа әңгімелер, бірнеше тараулы көркем әдебиет немесе пьесалар сияқты мәтіндерді қаншалықты жиі оқиды?» деген сұрақ қойылды.

Мұғалімдердің жауаптарына сәйкес олар оқытатын білім алушылар екі топқа бөлінді. *Бірінші топ* – аптасына бір немесе одан да көп рет оқитын оқушылар. *Екінші топқа* аптасына бір реттен кем (айына 1-2 рет) оқитын оқушылар кірді. Қазақстандық оқушылар нәтижелерінің оқу жиілігіне қатысты едәуір тәуелділігі анықталмады (4.2.1-кесте).

4.2.1-кесте. Оқу және оқуға үйрету жиілігі бойынша нәтижелердің байланысы

Мемлекет	Қысқа әңгімелер				Тараулармен көркем әдебиет				Пьесалар			
	аптасына 1-2 рет		айына 1-2 рет		аптасына 1-2 рет		айына 1-2 рет		аптасына 1-2 рет		айына 1-2 рет	
	оқушылар %-ы	орташа балл	оқушылар %-ы	орташа балл	оқушылар %-ы	орташа балл	оқушылар %-ы	орташа балл	оқушылар %-ы	орташа балл	оқушылар %-ы	орташа балл
Қазақстан	97	536	3	535	83	536	17	539	62	527	38	551
Ресей	89	582	11	568	61	584	39	575	6	596	94	580
Әзірбайжан	86	477	14	443	29	479	71	469	13	460	87	474
PIRLS орташа мәні	77	512	23	508	41	515	59	508	8	501	92	512

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

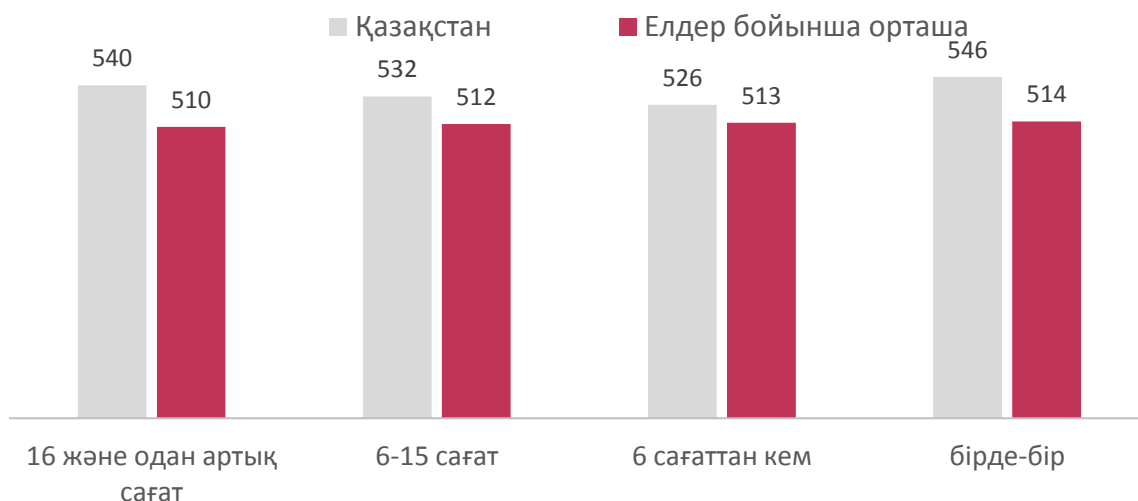
Қазақстанда бірінші топ оқушыларының ең жоғары пайызын оқуға үйреткенде қысқа әңгімелер мен пьесаларды пайдаланатын мұғалімдердің оқушылары көрсетті. Бұл ретте, нәтижелер әлі де жақсару керек. Мысалы, Швецияда оқушылардың небәрі 3%-ы оқу үшін пьесаларды аптасына 1 реттен артық пайдаланады, бірақ нәтиже - 552 балл, ал бұл Қазақстанның көрсеткіштерінен 25 балға артық.

Зерттеу нәтижелерін талдау оқушылар көрсеткіштері мұғалімдердің өз қызметіне қанағаттану деңгейіне де тәуелді екенін көрсетті. Өз қызметіне қанағаттанатын мұғалімдерден (68%) білім алатын қазақстандық оқушылардың орта балы (538 балл) өз қызметіне аз қанағаттанатын мұғалімдерден (31%) білім алатын оқушылардың көрсеткішінен (532 балл) жоғары. Нәтижелердегі айырмашылық 6 балл. Елдер бойынша орташа мән сәйкесінше 513 және 508 балды құрады (қосымша, 12-кесте).

Нақты кәсіби талаптар қойылатын жоғары білікті мұғалімдерді даярлау заманауи білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі. PIRLS-2016 зерттеуінде халықаралық сарапшылар бастауыш мектеп мұғалімдерінен «Соңғы екі жылда оқуға үйретуге қатысты кәсіби дамуға бағытталған шараларда, барлығы қанша сағат өткіздіңіз?» деген сұраққа жауап беруді сұрады. Таңдауға жауаптардың келесі нұсқалары берілді: «ешқашан», «6 сағаттан кем», «6-15 сағат», «16-35 сағат» және «35 сағаттан артық». 16 және одан да көп сағат деп белгілеген қазақстандық мұғалімдерден білім алатын оқушылардың 60%-ның нәтижесі, «6

сағаттан кем» жауабын таңдаған мұғалімдердің оқушыларымен салыстырғанда, 14 балға жоғары болды. Бұл кезекте, мұғалімдері «ешқашан» деп белгілеген оқушылардың 3%-ы мұғалімдері 16 және одан да көп жауабын белгілеген қатарластарынан жоғары балл жинады (4.2.4-сурет).

4.2.4-сурет. Мұғалімнің кәсіптік дамуына байланысты оқушылардың нәтижелері

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Жоғарыда келтірілген сұрақтармен қатар, мына сұрақ та қойылды: «Сіздің біліміңіз аясында келесі бағыттарды қаншалықты терең меңгердіңіз?». Зерттеу қатысушыларының жауаптарына сәйкес халықаралық сарапшылар мұғалімдер мамандануының үш бағытын айқындады. Мұғалімнің негізгі назары *тілді меңгеруге, педагогикаға/оқуға үйретуге және оқу теориясына* аударылды.

Қазақстанда 543 балл алған оқушылардың 60%-ына тілді меңгеруге көңіл бөлген мұғалімдер сабақ жүргізеді. Бұл ретте, мұғалімдері осы бағытты терең меңгермеген оқушылар анағұрлым төмен нәтижеге ие болды. Ұқсас жағдай басқа екі бағыт бойынша да орын алды. Бұл кезекте, елдер бойынша орташа мән PIRLS-2016 нәтижелерінің мұғалімдердің белгілі бір бағытты қаншалықты терең меңгергеніне тәуелді екенін көрсетпейді (4.2.2-кесте).

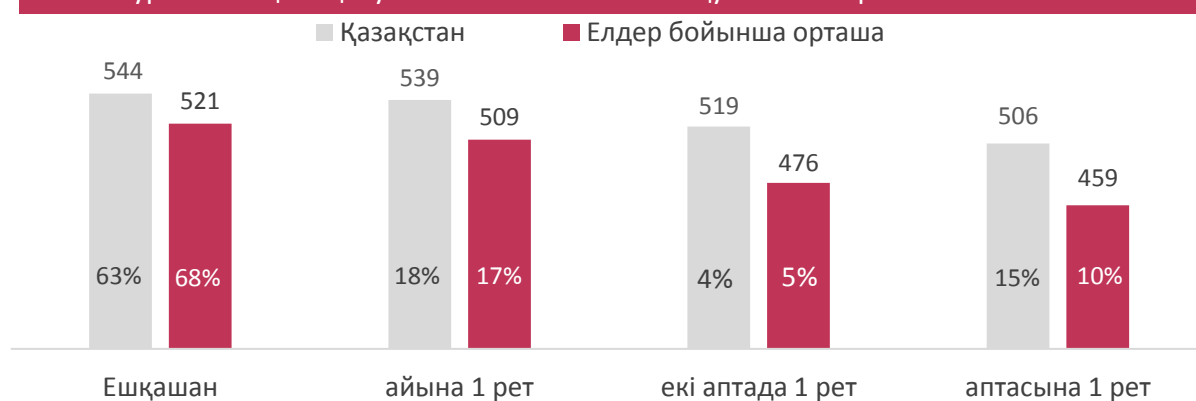
4.2.2-кесте. Мұғалімдер мамандандығының екпініне қатысты оқушылар нәтижелері

Мемлекет	Тілді меңгеру			Педагогика/ оқуға үйрету			Оқу теориясы		
	оқушылар %	меңгерді	меңгермеді	оқушылар %	меңгерді	меңгермеді	оқушылар %	меңгерді	меңгермеді
Қазақстан	60	543	528	74	539	531	56	540	533
Ресей	75	583	571	85	582	574	46	579	582
Сингапур	83	577	566	80	579	559	28	590	570
PIRLS орташа мәні	70	511	510	64	512	509	32	511	511

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Сабақтардан қалу – баланың жетістіктеріне ықпал ететін факторлардың бірі. Сабақтан қалудың себептері әртүрлі болуы мүмкін (ауру, барғысы келмеу, қорқу, жарысқа қатысу және т.б.). Оқушылардың сауалнамасы Қазақстанда төртінші сынып оқушыларының 63%-ы сабақтан *ешқашан немесе ешқашан дерлік* қалмайтынын дәлелдейді. Бұл кезекте, оқушылардың 15%-ы *аптасына бір немесе одан да көп рет* сабақтан қалатынын белгіледі. Бұл оқушылардың орташа балы, басқа оқушылардың нәтижелерімен салыстырғанда едәуір төмен. Бала сабақтан неғұрлым сирек қалса, оқу нәтижелері соғұрлым жоғары болады деген сөз (4.2.5-сурет).

4.2.5-сурет. Сабақтан қалу жиілігіне байланысты оқу нәтижелер

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Оқу уақыты оқыту сапасына және білім алушылардың оқуға дайындығына ықпал ететін басты компоненттердің бірі. Мектеп директорлары бір жылда оқитын күндер санын және бір күнде болатын оқу сағаттарының санын берді, ал мұғалімдер тілге және оқуға үйрету сағаттарының апталық санын белгіледі. Елдер

бойынша орташа есеппен, 4-сынып оқушылары үшін барлық пәндер бойынша оқытуға жылына 898 сағат бөлінген. Соның ішінде оқу уақытының 27%-ы немесе 242 сағаты тілге және оқуға бірлесіп бөлінеді және 18%-ы (157 сағат) апта бойы тек оқуға ғана беріледі. Қазақстанда 4-сыныптарда барлық пәндер бойынша жылдық жүктеме 835 сағатты құрады, соның ішінде 221 сағат тілге және оқуға үйретуге және жеке 212 сағат оқуға үйретуге бөлінеді (4.2.3-сурет).

4.2.3-кесте. Ана тілін үйретуге бөлінетін сағаттар саны

Мемлекеттер	Барлық пәндер бойынша жылына бөлінетін сағаттардың жалпы саны	Ана тілін, соның ішінде оқуға, жазуға, әдебиетке және т.б. үйрету		Оқуға, соның ішінде барлық пәндер шеңберінде оқуға үйрету	
		Жылына сағаттар саны	Сағаттардың жалпы санынан %	Жылы на сағаттар саны	Сағаттардың жалпы санынан %
ОАР	1180	240	20	122	10
Чили	1141	278	24	252	22
Нидерланды	1092	363	34	205	19
Израиль	1079	235	22	98	9
Италия	1064	290	28	148	14
АҚШ	1061	301	30	327	32
Катар	1045	327	31	182	18
Сингапур	1040	278	27	124	12
Морокко	1036	224	21	109	11
Сауд Арабиясы	1034	179	18	175	16
БАӘ	1018	234	23	139	13
Тринидад және Тобаго	1008	361	36	299	30
Дания	1006	231	23	132	13
Австралия	1001	336	34	199	19
Англия	993	273	28	125	12
Оман	989	197	20	150	16
Гонконг	987	226	24	128	13
Солт. Ирландия	958	257	27	137	14
Бельгия (фламанд.)	956	248	26	84	9
Канада	952	292	31	206	22
Мальта	942	178	19	83	9
Бельгия (франц.)	940	320	34	247	27
Бахрэйн	934	202	22	114	12
Макао	928	186	20	100	10
Жаңа Зеландия	926	340	37	215	24

Египет	924	297	34	161	18
Ирландия	915	206	23	150	16
Португалия	895	288	32	301	34
Франция	883	330	37	165	19
Кувэйт	860	178	21	139	17
Испания	853	212	25	136	16
Тайбэй	845	212	26	123	15
Германия	841	239	29	87	11
Қазақстан	835	221	27	212	26
Норвегия (5)	827	186	23	134	17
Венгрия	826	284	35	201	25
Швеция	809	185	22	101	12
Словакия	778	233	30	180	23
Чехия	769	242	31	143	19
Австрия	768	260	34	95	13
Әзірбайжан	755	226	31	141	19
Польша	754	140	19	33	4
Словение	734	193	26	84	12
Финляндия	731	186	26	122	17
Грузия	725	185	26	132	19
Болгария	692	213	33	247	39
Латвия	669	193	30	184	28
Ресей	652	263	41	171	27
Литва	627	183	29	144	23
Иран	627	143	23	124	20
PIRLS орташа мәні	898	242	27	156	18

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

PIRLS-2016 сауалнамасы оқушының шаршау және қарны ашу сезімдері оның нәтижелеріне қаншалықты әсер ететінін анықтауға мүмкіндік берді. Төртінші сынып оқушылары келесі сұраққа жауап берді: *«Сіз мектепке келгенде өзіңізді келесідей қаншалықты жиі сезінесіз? Олар «Мен өзімді шаршаған сезінемін», «Мен өзімді аш сезінемін» деген екі пайымдау үшін жауап ретінде мына нұсқалардың бірін белгілеуі керек еді: «күнде-күнде», «кейде», «ешқашан».*

«Мен өзімді шаршаған сезінемін» деген пайымдауға Қазақстандық оқушылардың 37%-ы «ешқашан», 47%-ы «кейде» және 17%-ы «күнде-күнде» жауабын таңдаған. Бұл оқушылардың нәтижелері сәйкесінше 539, 541 және 519 балл болды. *«Мен өзімді аш сезінемін»* деген екінші пайымдауға балалардың 42%-ы «ешқашан», 44%-ы «кейде» және 14%-ы «күнде-күнде» деп жауап берді. Бұл оқушылардың орташа нәтижесі сәйкесінше 543, 534 және 529 балды құрады.

Осындай жағдай басқа елдерде де бар. Барлық қатысушы елдер бойынша орташа есеппен оқушылардың 18%-ы өздерін ешқашан шаршаған сезінбейді, 50%-ы кейде шаршайды және 32%-ы күнде шаршайды. Ашығу сезіміне қатысты төртінші сынып оқушыларының 26%-ы мектепке ашығып, 41%-ы кейде ашығып және 33%-ы тоқ болып келеді (4.2.4-кесте).

4.2.4-кесте. Шаршау және ашығу сезімдеріне қатысты оқу нәтижелері												
Мемлекет	Мен өзімді шаршаған сезінемін						Мен өзімді аш сезінемін					
	ешқашан		кейде		күнде		ешқашан		кейде		күнде	
	оқушылар %-ы	орташа балл	оқушылар %-ы	орташа балл	оқушылар %-ы	орташа балл	оқушылар %-ы	орташа балл	оқушылар %-ы	орташа балл	оқушылар %-ы	орташа балл
Қазақстан	37	539	47	541	17	519	42	543	44	534	14	529
PIRLS орташа мәні	18	509	50	520	32	501	33	526	41	515	26	494

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Осылайша, мектептің білім беру ресурстары отбасы ресурстары сияқты төртінші сынып оқушыларының оқу жетістіктеріне айтарлықтай ықпал етеді. PIRLS-2016 халықаралық зерттеуі бастауыш мектеп оқушыларының нәтижелеріне тікелей немесе жанама ықпал еткен көптеген факторларды анықтауға мүмкіндік берді. Олардың арасында «мектептегі қауіпсіздік және ыңғайлылық», «мектептегі тәртіп», «оқушының мектепке тиесілі екенін сезінуі», «директорлар мен мұғалімдердің жұмыс өтілі» және тағы басқа бірқатар факторлар бар. Барлық осы факторлардың жиынтық көрінісі кейбір жағдайларда оқушылар нәтижелерінің артуын, кей жағдайларда төмендеуін көрсетті. Бұл оқу процесін ұйымдастыру және сапалы білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз ету ерекшеліктері туралы нақты қорытындылар жасауға мүмкіндік береді.

4.3. Оқушылардың оқуға деген көзқарастары

Оқудың жалпыға мәлім пайдасына қарамастан, соңғы уақытта мектептегі білім алушылардың оқуға деген қызығушылығының төмендеуі байқалады. Оқудағы енжарлық оқушылардың оқуға үйрету процесіне немқұрайлығымен, аз тартылуымен, оқушылардың оқырман тұрғысынан өзін-өзі төмен бағалауымен, кейде кітапқа деген теріс қарым-қатынасымен байланысты.

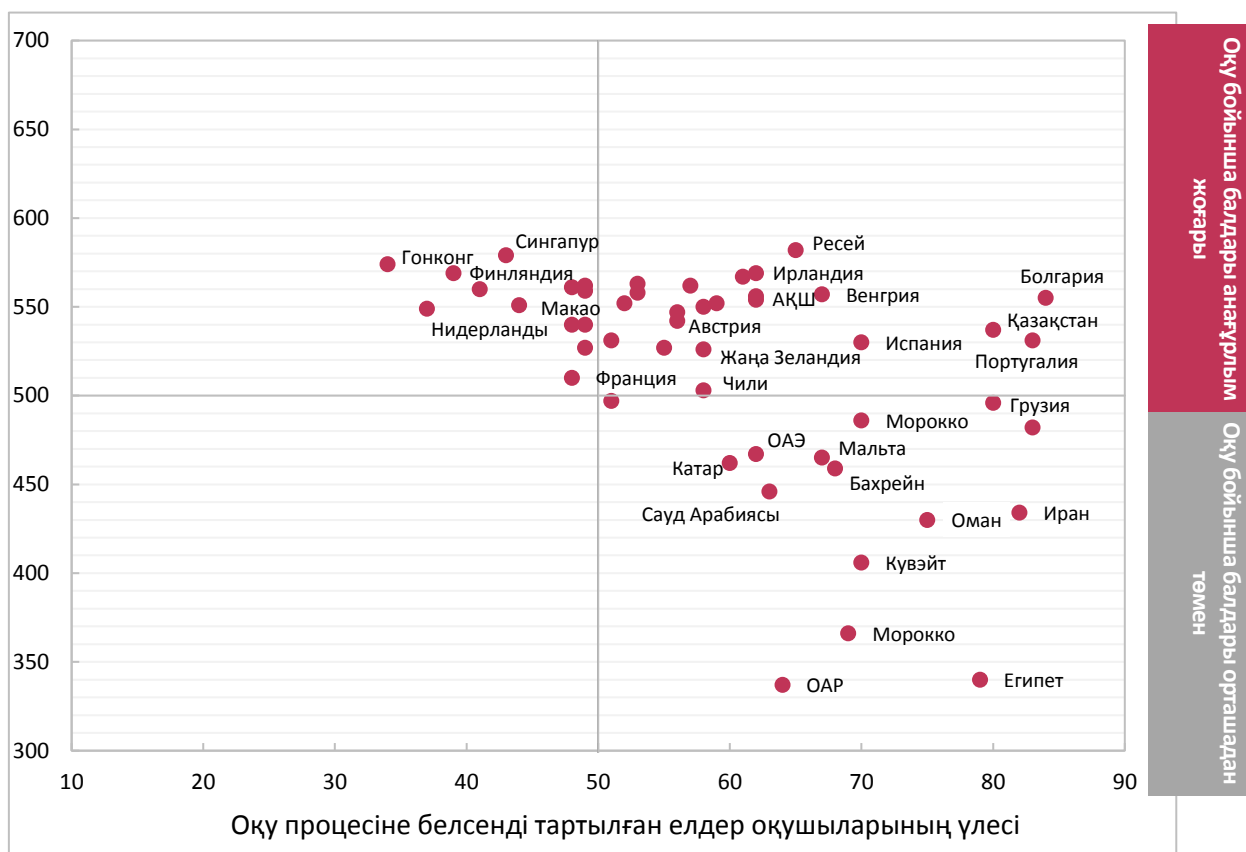
PIRLS-2016 зерттеуі төртінші сынып оқушыларының оқуға үйрету процесіне тартылу дәрежесі мен олардың оқу жетістіктерінің арасындағы өзара байланысын анықтауға мүмкіндік береді. Сауалнама барысында оқушыларға келесі пайымдаулармен келісетінін/келіспейтінін білдіру ұсынылды: (1) маған мектепте оқыған ұнайды; (2) мұғалімім маған оқуға қызықты мәтіндер береді; (3) мұғалімім мені оқығаным туралы не ойлайтынымды айтуға жігерлендіреді; (4) мен қателескенде мұғалімім маған қалай дұрыс жасау керек екенін айтады.

Берген жауаптарына сәйкес оқушылар үш топқа бөлінді: сабақта оқуға *белсенді тартылғандар*, *орташа тартылғандар* және *аз тартылғандар*. Сабақта оқуға *белсенді тартылған* қазақстандық төртінші сынып оқушылары 80%-ының нәтижесі 537 балды құрады. Сабақта оқуға орташа тартылған 18% оқушы 3 балға төмен нәтиже көрсетті. Оқуға *аз тартылған* 2% оқушының орташа балы талдауға қажетті сауалнамадағы жауаптардың болмауы себебінен көрсетілмеген.

PIRLS-2016 қатысушы елдердің орташа мәні ұқсас үрдіс көрсетті, алайда, тартылу деңгейлерінің арасындағы алшақтық анағұрлым жоғары. Осылайша, оқуға белсенді тартылған оқушылардың 65%-ы орташа тартылғандарға қарағанда 10 балл және аз дәрежеде тартылғандарға қарағанда 20 балл артық жинады.

Оқушылардың тартылу дәрежесіне қатысты балдардың оң өсіміне қарамастан, келесі сызба оқушылардың тартылу дәрежесі мен көрсеткіштері арасындағы әлсіз кері корреляцияны көрсетеді (4.3.1-сурет).

4.3.1-сурет. Оқушылардың оқуға тартылуы мен олардың нәтижелері арасындағы корреляция

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Корреляциялық талдау себеп-салдарлық байланысты анықтамайды, алайда, сызбадан елде оқу сабақтарына белсенді тартылған оқушылардың үлесі неғұрлым көп болса, олардың нәтижелері соғұрлым төмен болатыны анық көрінеді. Сызбаның жоғарғы сол жағында оқушыларының 50%-дан азы оқу сабақтарына белсенді тартылғанымен, жоғары нәтиже көрсеткен елдер орналасқан. Бұл, негізінен, PIRLS-2016 зерттеуінің көшбасшы елдері. Қарама-қарсы жоғарғы жағында оқушылары оқуға белсенді тартылған және жоғары нәтиже көрсете алатын елдер орналасқан. Алайда, бұл елдердің көрсеткіштері белсенді тартылған оқушылар үлесінің артуына қарай төмендеп бара жатқанын байқауға болады. Бұндай нәтижелер сауалнама кейбір елдер оқушыларының сұрақтарына жауап бергенде, нашар объективтілігінен деуге болады.

Әдебиеттің көлемділігі оқушылардың оқуға деген қарым-қатынасы мен оның оқу сауаттылығы деңгейінің арасында өзара байланыс бар екенін растайды. Оқуды жақсы көретін оқушылар, әдетте, жиірек оқиды, ал бұл, өз кезегінде, олардың оқырман тәжірибесін кеңейтеді және олардың түсіну қабілетін жақсартады.

Сауалнаманың сұрақтары оқуға деген қарым-қатынасты және оқу сауаттылығы бойынша балдардың құбылуын анықтауға мүмкіндік берді. «Сіз «Мен басқа адамдармен оқығаным туралы сөйлесуді ұнатамын», «Маған біреу кітап сыйласа, қуанатын едім», «Менің оқуға көбірек уақытымның болғанын қалаймын», «Мен оқу – қызық емес деп ойлаймын», «Мен оқығаннан ләззат аламын», «Мен оқудың арқасында көбірек білемін», «Мені ойландыратын нәрселер туралы оқығанды ұнатамын», «Кітап маған басқа әлемдерді елестетуге көмектесткенде ұнайды» деген пайымдаулармен қаншалықты келісесіз» деген сұрақтар арқылы оқуға деген қарым-қатынас анықталды.

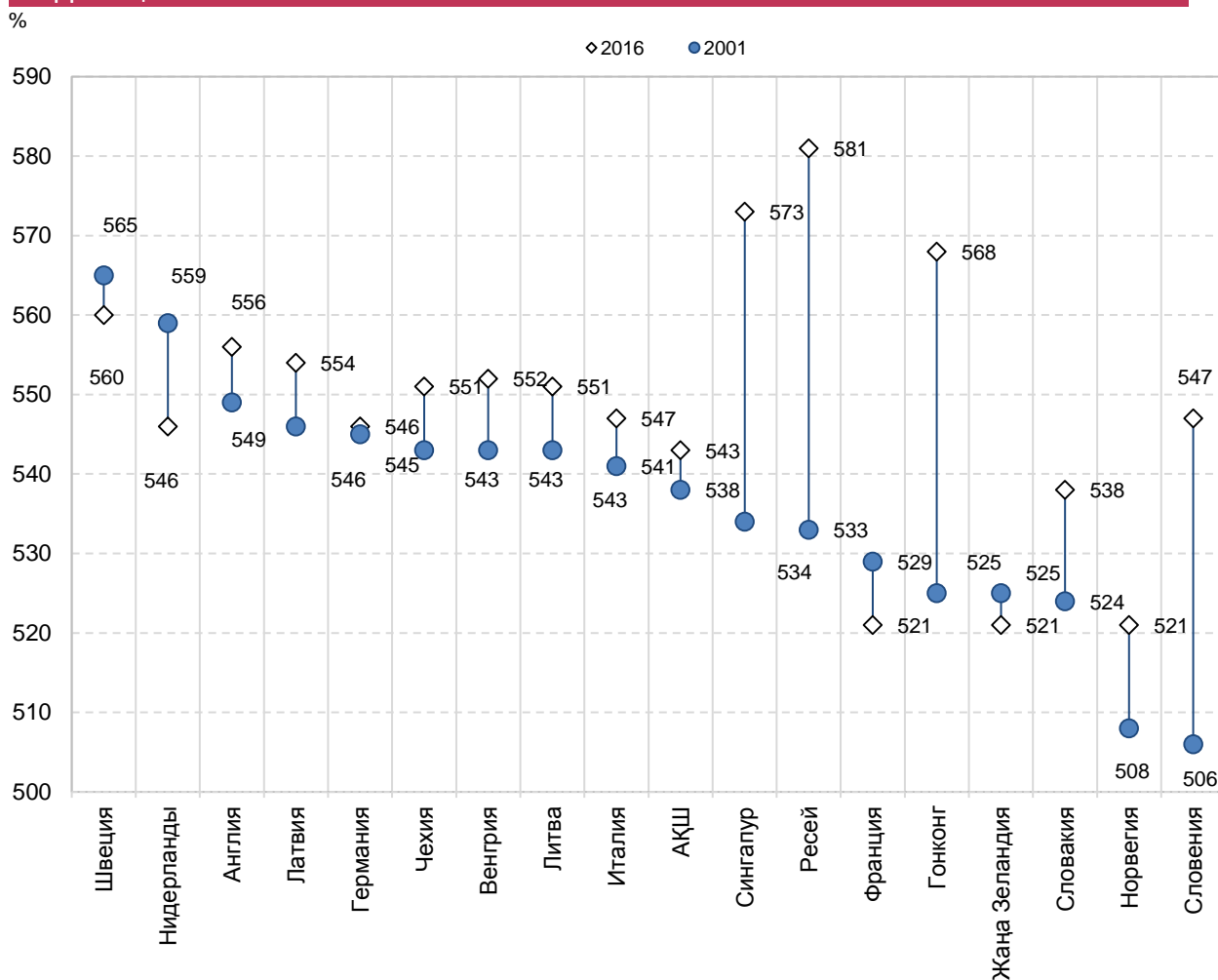
Берілген жауаптарға сәйкес оқушылар үш топқа бөлінді. Бірінші топқа оқуды *өте қатты ұнататындар*, екінші топқа - *ұнататындар* және үшінші топқа – *ұнатпайтындар* кірді.

PIRLS-2016 қатысушы елдер бойынша орташа есеппен 4-сынып оқушыларының 43%-ы оқу «қатты ұнайды», 41%-ы – «ұнайды» және 16%-ы – «ұнамайды» деп белгіледі. Барлық дерлік елдерде оқуды қатты ұнататын оқушылар, оқуды ұнататын (507) және ұнатпайтын (486) оқушыларға қарағанда, анағұрлым жоғары орташа көрсеткіштерге (523) ие болды. Оқуды қатты ұнатамын деп белгілеген оқушылардың (72%) ең жоғары пайызы Португалияда (530) екен. Екінші орынды Қазақстан алды (71%). Бұл ретте, оқушылардың 3%-ы оқуды «ұнатпаймын» деп белгілесе, 26%-ы оқуды «ұнатамын» деп белгіледі (қосымша, 15-кесте).

Оқуды «ұнатпаймын» деп жауап берген оқушылардың басым бөлігі (31%) Швецияда. Бұл көрсеткіш Ресейде 10%, Сингапурда 19% және Қазақстанда 3%-ды құрады. Бұған қарамастан, бұл елдердің орташа балы (Ресей – 572 және Сингапур – 547 балл) қазақстандық оқушылардың нәтижесінен (536 балл) едәуір артық.

Сондай-ақ, қосымша талдау оқуға тартылу жағдайындағы сияқты бірқалыпты теріс корреляцияны көрсетеді: оқуды өте қатты ұнататын балалардың үлесі 50%-дан кем болған елдерде нәтиже анағұрлым жоғары болғаны байқалды. Керісінше, оқуды өте қатты ұнататын оқушылары көп (50%-дан астам) елдер PIRLS-тың 500 балдық орташа мәнінен төмен нәтиже көрсетті. Бұл үрдістің төрт елге қатысы жоқ, соның ішінде Қазақстанда бар, бұнда төртінші сынып оқушыларының басым бөлігі оқуды «өте қатты ұнатады» деп жауап берді және сәйкесінше жоғары нәтиже көрсетті (4.3.2-сурет).

4.3.2-сурет. Оқушылардың оқуға деген қарым-қатынасы мен нәтижелері арасындағы корреляция

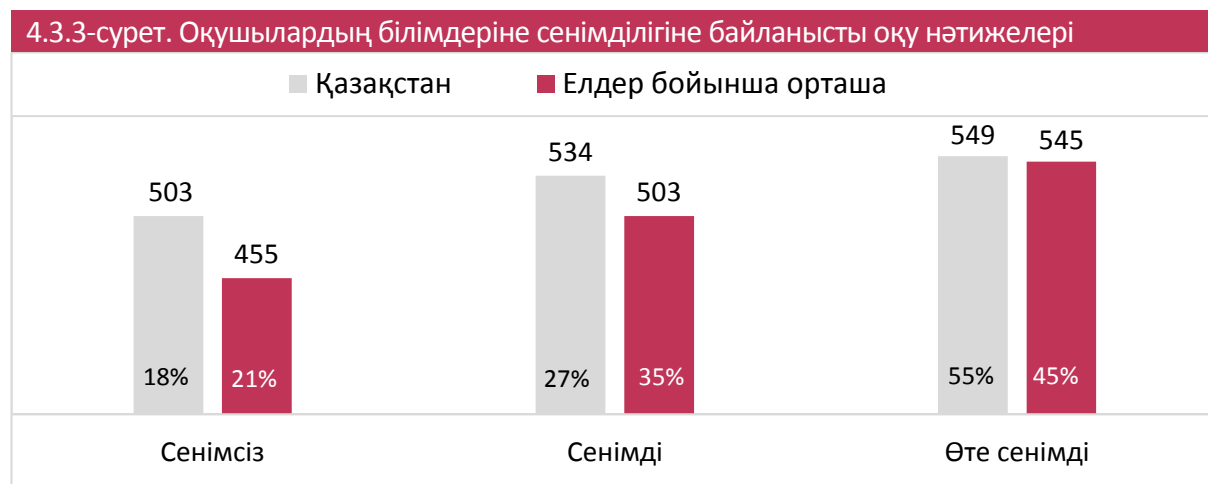
Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Бұндай нәтижелерді PISA зерттеуінен де байқауға болады, бұнда көшбасшы елдердің оқушылары оқуға деген теріс қарым-қатынас білдірді, бірақ ең жоғары нәтижелерге қол жеткізді. Көшбасшы елдер балаларды тым көп жүктейді, олар пәндерді күні-түні оқиды, нәтижесінде осы жүктеменің салдарынан олар оқитын пәндерін ұнатпайды деген эмпирикалық емес пікір бар. Бірақ, сол оқушылар жоғары нәтиже көрсетіп жатыр. Бұндай тәсілдің қаншалықты орынды екені әрі қарай эмпирикалық зерттеу жасауға лайықты ашық сұрақ болып табылады.

Бастауыш мектеп оқушыларының оқу бойынша біліміне сенімділіктері нәтижелерінің қандай болатынын анықтайды. 4-сынып оқушыларына берілген сұрақтардың бірі: «Сіз қаншалықты жақсы оқисыз?». Оқушылар «Негізі, мен жақсы оқимын», «Оқу маған оңай», «Мен қиын сөздері бар мәтіндерді оқығанда қиналамын», «Сыныптастарыма қарағанда, оқу мен үшін қиын», «Оқу басқа кез келген пәнге қарағанда мен үшін қиынырақ», «Мен оқығанда қиналамын» деген секілді пайымдаулар бойынша өз пікірін білдіруі тиіс еді.

Зерттеу қатысушыларының жауаптарына байланысты халықаралық сарапшылар оқушылардың үш санатын анықтады. Өз біліміне өте сенімді оқушылар *бірінші топ*, сенімділер – *екінші топ*, сенімсіздер – *үшінші топ*.

Қазақстандық оқушылардың нәтижелерін талдау өз біліміне өте сенімді оқушылардың көрсеткіштері, екінші және үшінші топтардағы қатарластарымен салыстырғанда, едәуір жоғары екенін көрсетті (4.3.3-сурет).

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп

Осылайша, PIRLS кітап баланың әлеміне ертерек кіріп, сол әлемді байытуы, оны қызықты қылуы, ғажайып жаңалықтарға толы етуі керек екенін көрсетеді. Бала кітапты жақсы көріп, оқуға құштар болу керек. Кітапқа деген мұндай қызығушылық балаға келешекте жақсы оқуға үйренуге көмектеседі. Егер бала кітаптың өте маңызды ақпарат көзі екенін түсінсе, ата-анасынан оған әртүрлі кітаптар сатып алып беруді өтінеді немесе мектеп кітапханасына, қоғамдық кітапханаға, кітап дүкеніне немесе көрмесіне жиірек баратын болады.

5 ТАРАУ. PIRLS-2016 КӨШБАСШЫ ЕЛДЕРІНІҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ ТӘСІЛДЕРІ

Қысқаша түйіндеме

- PIRLS-2016 көшбасшы елдерінің (Ресей Федерациясы, Сингапур, Гонконг, Ирландия және Финляндия) білім беру құрылымы сан алуан: мектептердің саны, мектептегі білім беру ұзақтығы, басқару жүйелері (орталықтандырылған жүйе дербес жүйеге қарсы). Осы айырмашылықтарға қарамастан, бұл елдердің тәжірибесі кез келген мемлекеттің жоғары нәтижелерге қол жеткізе алатынын көрсетеді.
- Елдер PIRLS-2016 зерттеуіне қатысар алдында ұлттық оқу бағдарламалары жаңартылды: 2011 жылы Ресейде, 2010 жылы Сингапурда, 2014 жылы Гонконгта; 2005 жылы Ирландияда, 2014 жылы Финляндияда. Осылайша, PIRLS-2016 зерттеуіне қатысқан төртінші сынып оқушылары жаңартылған оқу бағдарламасы бойынша білім алды, ал бұл осы елдердің жоғары нәтижелерге қол жеткізуіне көмектесті.
- Оқушылардың оқу сауаттылығын дамыту тілдік пәндердің негізінде жатыр: Ресейде – «орыс тілі және әдебиеті», Сингапурда – «ағылшын тілі», Гонконгта – «ағылшын тілі» және «қытай тілі», Финляндияда – «ана тілі және әдебиеті» (сондай-ақ, елде ана тілі бойынша жеке оқу бағдарламалары да пайдаланылады: фин тілі және ұлттық азшылықтар тілі), Ирландияда «ағылшын тілі» және «ирлан тілі».
- Барлық елдердің бастауыш білім беру жүйелерінде «оқуға үйренуден үйрену үшін оқуға» қағидасы әрекет етеді. Алғашқы оқу жылдарында оқушылар оқу мен жазудың негізгі дағдыларын меңгеріп, оқуға деген қызығушылықтарын белсенді дамытулары керек. Бастауыш мектептен кейінгі сыныптарда олардан оқу дағдыларын ары қарай білім алудың таптырмайтын құралы ретінде шебер пайдалану күтіледі.
- Ресейде бастауыш мектепте міндетті түрде пайдаланылуға тиіс оқулықтардың тізімі бекітіледі. Қалған елдерде міндетті немесе бекітілетін оқулықтардың тізімі жоқ. Алайда, кейбір елдердің (Сингапур, Гонконг, Ирландия) уәкілетті органдары ұсынылатын оқу материалдарының тізімін

шығарады немесе қолданылатын оқулықтардың ұлттық стандарттарға сәйкестігін бақылайды (Финляндия, Сингапур).

- Осы барлық тізімдерге қарамастан, бүкіл бес елдің мұғалімдері әртүрлі дереккөздерден әртүрлі тақырыптарды және мәтіндердің түрлерін қамту үшін өз талғамына, балалардың қызығушылықтарына, ата-аналардың пікіріне, жергілікті мәнмәтіннің ерекшеліктеріне сәйкес оқу материалдарын еркін тандауға құқылы.
- Барлық көшбасшы елдерде баспа ресурстар да, электронды ресурстар да қолданылады. Дәстүрлі оқулықтарға қарағанда, сандық материалдар (бейнематериалдар, мультимедиялық элементтер, интерактивті сілтемелер, дыбыстық материалдар және т.б.) жиірек қолданылады.
- Жоғары немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің (Ресей, Ирландия, Сингапур) бекітілген біліктілігін (Гонконг), сондай-ақ магистр дәрежесін (Финляндия) алу осы елдердің бастауыш мектептерінде педагогикалық қызмет жүргізу үшін міндетті талап болып табылады.
- Елдерде оқуға үйрететін нақты мамандық немесе арнайы мұғалім жоқ. Ресейде және Сингапурда оқуды үйрету тілдік пәндердің әдіснамасына енгізілген. Финляндияда қосымша маман қарастырылған, ол сынып жетекшісіне (оқуға үйретеді) қолдау көрсетеді, жеке сабақтарда оқушылармен жұмыс істейді.
- Педагогикалық тәжірибе мұғалімдерді даярлау процесінің міндетті құрамдас бөлігі болып табылады: Сингапурда – кем дегенде 10 апта, Финляндияда – пән мұғалімдері үшін 20, сынып жетекшілері үшін 20-33 кредит. Қалған елдерде де педагогикалық білім беру, ең алдымен, тәжірибеден өтуді қарастырады.
- Міндетті кәсіптік даму курстары Финляндияда (жылына үш күн) және Сингапурда (жылына 100 сағат) қарастырылған. Ресейде, Гонконгта және Ирландияда мұғалімдердің кәсіби даму курстарынан өтуі міндетті емес. Бірақ, курстардан өтуге кеңес беріледі.

5. PIRLS-2016 көшбасшы елдерінің оқу сауаттылығын дамыту тәсілдері

PIRLS-2016 зерттеуіне қатысушы көшбасшылардың, атап айтқанда, Ресей Федерациясы, Сингапур, Гонконг, Ирландия мен Финляндияның білім беру жүйелері олардың жоғары нәтижелерге қол жеткізу тәжірибесін қарастыру үшін қызықтырады. Бұл елдер әртүрлі және олар бір-бірінен қатты ерекшеленеді: олар әртүрлі континенттерде орналасқан, олардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы, менталитеті және білім беру жүйесі әртүрлі. Бірақ барлық осы ерекшеліктерге қарамастан, бұл елдер PIRLS-2016 зерттеуінде үздік көрсеткіштерге қол жеткізді. Бұл кез келген мемлекеттің географиялық тұрғыдан орналасқан жеріне және білім беру жүйесіне қарамастан, төменгі сынып оқушыларының оқу дағдыларын қалыптастыруда және дамытуда жетістікке жете алатынын дәлелдейді.

Халықаралық салыстырмалы зерттеулердің мақсаты елдерді саралау ғана емес, қатысушы елдердің озық білім беру тәжірибелері мен саясаттары туралы деректерді басқа елдердің білім беру жүйесіне енгізу және бейімдеу үшін ұсыну екенін де атап өткен жөн. Барлық елдерге лайықты мінсіз модельдің жоқ екенін де ескерткен дұрыс. Сондықтан PIRLS-2016 қатысушы-көшбасшыларының әртүрлі рөлдерде болуы әртүрлі елдердің тәжірибесін зерттеу үшін мінсіз болып табылады. Осы мақсатта «PIRLS-2016 энциклопедиясында» берілген ақпарат негізінде аталған мемлекеттердің (а) білім беру құрылымы, (б) оқу жөніндегі оқу бағдарламалары, (в) мұғалімдерді даярлау және кәсіби дамыту мәселелері зерттелді. Осы компоненттерді талқылау алдыңғы тарауларды жақсы толықтырады және төртінші сынып оқушыларының оқу дағдыларын дамытудағы озық тәжірибелерді бейімдеу үшін пайдалы сабақтар алуға мүмкіндік береді.

5.1. PIRLS-2016 көшбасшы елдерінің білім беру құрылымы

■ Ресей

2012 жылы қабылданған «Ресей Федерациясындағы білім туралы» Федералдық заңға сәйкес үкімет мемлекеттік және муниципалдық оқу орындарында азаматтардың тегін жалпы және кәсіптік білім алуына кепілдік береді.

Аталған Заңға сәйкес білім беру саясатын әзірлеу және іске асыру бойынша жауапкершілік федералдық, өңірлік және жергілікті билік органдарының арасында бөлінеді. Осылайша, федералдық билік бірыңғай білім беру саясатын әзірлеуге және іске асыруға, өңірлік билік өңірлік бағдарламаларды әзірлеуге және іске асыруға, ал жергілікті билік органдары оқу процесін федералдық білім беру стандарттарына сәйкес ұйымдастыруға жауапты болады.

Федералдық билік органы федералдық саясатты әзірлейді, оның іске асырылуын бақылайды және барлық жүйенің жұмыс істеуі үшін заңнамалық база жасайды. Сонымен қатар, осы билік федералдық және мемлекеттік білім беру стандарттарын бекітеді, солардың негізінде үлгілік оқу жоспарларын және оқу бағдарламаларын әзірлейді. Сондай-ақ федералдық билік оқулықтардың және қосымша әдебиеттің сараптамалық үрдісін де үйлестіреді.

Жалпы алғанда, РФ білім беру жүйесі *жалпы және кәсіптік білімнен* құралады. Жалпы білім беру мектепке дейінгі білімді, жалпы бастауыш білімді, жалпы негізгі білімді және жалпы орта білімді; кәсіптік білім беру орта кәсіптік, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімді қамтиды. РФ Конституциясына сәйкес жалпы білім (11 сынып) міндетті болып табылады.

Мектепке дейінгі білім беру 3-тен 6 жасқа дейінгі балаларды қамтиды және міндетті емес. Соңғы жылдарда туу көрсеткіштерінің едәуір артуына және муниципалдық балабақшалардың жеткіліксіздігіне байланысты ұйымдардың жаңа типтері, соның ішінде отбасылық балабақшалар құрылды.

Жалпы бастауыш білім 1-4 сыныптарды қамтиды және бастауыш, негізгі мектеп, сондай-ақ жалпы білімнің барлық үш деңгейін қамтитын орта оқу орындарында беріледі.

Жалпы негізгі білім беру 5-9 сыныптарды, орта білім беру 10 және 11 сыныптарды қамтиды. Жалпы білімнің 11 жылы міндетті болып табылатындықтан, негізгі мектепті (9 сыныпты) аяқтаған және кәсіптік училищеге оқуға түсуге ниет білдірген

білім алушылар жалпы білімнің пәндерін де (10 және 11 сыныптарға эквивалентті), кәсіптік деңгейдің пәндерін де оқиды.

Ресейдегі барлық бастауыш, негізгі және орта мектептердің шамамен 98%-ы мемлекеттік-муниципалдық болып табылады. Муниципалдық бюджет мектептердің негізгі қаржыландыру көзі, сондықтан шешімдердің көбі өңірлік деңгейде қабылданады.

■ Сингапур

Білім беру жүйесін дамыту – Сингапурдың ішкі саясатының негізгі бағыттарының бірі. Адамдарын дамыту арқылы болашақ ұлтты қалыптастыру – Білім министрлігінің миссиясы. Сондықтан, шамамен барлық сингапурлық балалар мемлекеттік мектептерге барады.

1960 жылдан 1980 жылға дейін сингапурлық білім беру жүйесі анағұрлым орталықтандырылған еді, оның мақсаты халықтың сауаттылық көрсеткіштерін жеделдетіп арттыру болды. Білім министрлігінің 1997 жылы жарияланған жаңа *көрінісі* – «Ойланушы мектеп, үйренуші ұлт» (Thinking Schools, Learning Nation) – жүйені икемділігімен, әртүрлілігімен және дербестігімен ерекшеленетін қазіргі қалпына қайта құруда маңызды бетбұрыс кезеңі болды.

2016 жылғы жағдай бойынша сингапурлық білім беру жүйесі небәрі 336 мектепті ғана қамтитынына байланысты Білім министрлігі мектептермен білім беруді басқарудың ешқандай делдалдық деңгейлерінсіз тікелей жұмыс істейді.

Білім министрлігі маңызды білім беру ресурстарын біркелкі үлестіре отырып, білім беру жүйесінің нақты функцияларына жауап береді. Мекеме мектеп мұғалімдерінің Ұлттық білім беру институтындағы оқуын қаржыландырып, мектептердегі жұмыс орындарымен қамтамасыз етіп, оларды даярлауға жауапты. Бұл мұғалімдерді қабылдағанда, бірыңғай жоғары стандарттардың кезең-кезеңмен қолданылуына және олардың ел мектептеріне әділ үлестірілуіне кепілдік береді. Бұдан әрі мектеп өз бетімен мұғалімге белгілі бір сыныпты береді.

Мектепке дейінгі білім беру міндетті болмаса да, 3 жасқа толмаған балаларға арналған білім беруді дамыту бағдарламалары, 3 жастағы және одан асқан балаларға арналған мектепке дейінгі білім беру бағдарламалары бар.

Жалпы алғанда, соңғы бес жылда үкімет мектепке дейінгі білім беретін оқытушыларға арналған ұлттық оқу бағдарламаларының өлшемдерін енгізіп,

балабақшаларда білім сапасын қамтамасыз ету жөнінде жаңа сызбаларды қосып және жаңа балабақшалар ашып мектепке дейінгі білімнің сапасын арттыруда өте белсенді рөл атқарды.

Мектептерге келетін болсақ, олар едәуір дербестікке ие, кәсіби және басқару мәселелерін шешуге жауапты. Білім алушылардың оқу мұқтаждықтарын қанағаттандыру үшін мектептердің ұлттық саясатты және ұлттық оқу бағдарламаларын бейімдеуі жоғары бағаланады.

Білім министрлігі мектептермен өзара тікелей әрекеттеседі. Көбінесе, мекеме мектептік кластерлер жүйесі арқылы әртүрлі консультациялар ұйымдастырады. Әрбір кластер географиялық тұрғыдан жақын орналасқан 12-14 мектепті қамтиды, осылайша, мектептердің кәсіби дамуына, қарым-қатынас жасауына, өзара әрекеттесуіне арналған негізгі платформа болып табылады. Мектептер мен Министрліктің арасындағы тығыз жұмыс қарым-қатынастары мұғалімдерді үлестіретін орталықтандырылған саясат арқасында одан әрі күшейеді, бұл кезекте, қызметкерлерді, әсіресе, жоғары көшбасшылық дағдылары бар қызметкерлерді жүйелі алмастыру іске асырылады.

Сингапурда бастауыш білім міндетті. Барлық бастауыш сыныптар ұлттық оқу бағдарламасына сәйкес оқиды. Сауаттылықтың берік іргетасын қалау үшін алғашқы оқу жылдарында ағылшын тілін, математиканы және ана тілін оқытуға ерекше назар аударылады.

Орта білім міндетті емес, бірақ оны барлық дерлік білім алушылар аяқтайды. Осы деңгейде оқушылар экспресс (Express), қалыпты-техникалық (Normal-Technical) немесе қалыпты-академиялық (Normal-Academic) оқу курстарына қабылданады. Осы бағдарламалардың ұзақтығы, әдетте, 4-5 жыл. Бұндай сараланған оқу жоспары оқушылардың қабілеттеріне және қызығушылықтарына сәйкес келу үшін әзірленген.

Егер бастауыш білім беру өзінің кең ауқымды оқу бағдарламаларымен білім алушыларға оқудағы мықты тұстарын және қызығушылықтарын ашуға көмектессе, орта білім беру деңгейінде мамандық таңдау мүмкіндігі беріледі. Бір пәннен ерекше дарынды оқушылар осы қабілеттерді дамытуға арналған жеке оқу жоспарларын ұсынатын мамандандырылған тәуелсіз мектептерді таңдай алады. Кейбір мектептер Интеграцияланған бағдарламаларды (Integrated Program) ұсынады, олар орта және жоғары оқу орнына дейінгі білім беруді біріктіреді.

■ Гонконг

Гонконгта білім берудің барлық деңгейлерінде саясатты, бағдарламаларды және заңнаманы әзірлеу, дамыту мен талдауға Білім бюросы жауапты. Сондай-ақ, Бюро білім беру бағдарламаларының іске асырылуын, мектептерге өкілеттіліктердің табысталуын және мектеп бағдарламаларының әзірленуін ынталандыруды бақылайды. Бұндай жағдай әртүрлі қоғам өкілдерінің белсенді қолдауын және қатысуын талап етеді.

Мектепке дейінгі білім беру екі деңгейлі: 2-ден 3 жасқа дейінгі балаларға күтім жасау және 3-тен 6 жасқа дейінгі балаларға арналған балабақшалар. 2017-2018 оқу жылынан бастап, Бюро «Балабақшада тегін білім беру» (Free Quality Kindergarten Education policy) саясатын іске асыра бастады. Бұл саясаттың аясында жергілікті коммерциялық емес балабақшалар толымсыз жұмыс күніне үш жылдық қызметтер көрсетуге арналған жәрдемақы алады. Сондай-ақ, жәрдемақы толық және ұзартылған күн шарттарымен қызмет көрсететін балабақшаларға да беріледі, ал ата-аналар қаржы шығындарының шамалы бөлігін ғана өтейді.

575 мектеп 6-дан 11 жасқа дейінгі балаларға тегін білім береді. Үкімет те тегін орта білім беруді қамтамасыз етеді. 2009 жылғы қыркүйекте енгізілген жаңа академиялық құрылымға сәйкес барлық оқушылардың орта білім берудің 6-деңгейіне дейін білім алу мүмкіндігі бар.

Сондай-ақ, жүйеде тікелей субсидияланатын мектептер (Direct Subsidy Scheme schools) бар, 2015 жылы олардың саны 73 болды. Сонымен қатар, жүйеде 51 халықаралық мектеп жұмыс істейді, олардың қатарында ағылшын қорының (English Schools Foundation in Hong Kong) 15 Гонконгтық мектебі бар. Бұл мекемелер әртүрлі жергілікті емес оқу бағдарламаларын ұсынады, атап айтқанда: америкалық, австралиялық, британдық, канадалық, француз, неміс-швейцариялық, жапондық, кәріс және сингапурлық. Осы мектептердің басым бөлігінде «A-level» емтихандарымен аяқталатын оқу жоспарлары бар. Кейбір мектептер халықаралық бакалавриат бағдарламаларын (International Baccalaureate programs) ұсынады.

■ Ирландия

Ирландияның білім беру жүйесі орталықтандырылған сипатқа ие. Білім және дағдылар министрлігі секторға жалпы жауапты. Барлық дерлік мектептер мемлекет есебінен қаржыландырылады. Демек, олар қызметін 1998 жылғы Білім

беру актіне (Education Act) және Оқу жоспарының өлшеміне сәйкес іске асыруы тиіс.

Мектепке дейінгі білім беру қызметтерін жеке меншік ұйымдар көрсететініне қарамастан, олардың басым бөлігі мемлекет тарапынан қаржыландырылады, сондықтан олар Оқу жоспарының бірыңғай өлшемін ұстануы тиіс. 2016 жылғы жағдай бойынша азаматтардың 3-тен 5,5 жасқа дейінгі балалары үшін немесе бала бастауыш мектепке барғанша тегін мектепке дейінгі тәрбие мен білім алуға құқығы бар.

Мектептегі білім беру жүйесі бастауыш, орта, жоғары және қосымша білім беруден тұрады. Бастауыш мектепте сегіз жылдық бағдарлама әрекет етеді, ол екі алдыңғы жылдан және 1-6 сыныптан тұрады. Бастауыш білім секторына мемлекет қаржыландыратын бастауыш мектептер, мамандандырылған мектептер және бірнеше жекеменшік мектеп кіреді.

Мемлекет қаржыландыру көзі болғанымен, мектептер қамқоршылық органдарына тиесілі, олар мектептің сипаттамасын анықтайды және мектепті орталықтандырылған рәсімдерге сәйкес басқару үшін Байқау кеңесін тағайындайды.

Бүкіл бастауыштан кейінгі мектептерге арналған оқу бағдарламасы (кәсіптік, қауымдық, кешендік, жеке меншік) барлық дерлік жерде бірдей. Бастауыштан кейінгі білім бастауыш кезеңнің үш жылдық бағдарламасынан және жоғары кезеңнің екі жылдық бағдарламасынан тұрады. Оқушылардың шамамен үштен екі бөлігі екі жылдық жоғары кезеңді үш жылға дейін ұзартуға ниет білдіреді, ал бұл білім алушылардың жеке, кәсіби және академиялық жетістіктерін арттыруға мүмкіндік береді.

■ Финляндия

Финляндия білім беру саясатының негізгі мақсаты барша азаматтарға жасына, ұлтына, тұрғылықты орнына, қаржылық жағдайына немесе ана тіліне қарамастан, білім алудың тең мүмкіндіктерін ұсыну.

Финляндия үкіметі білім берудің негізгі міндеттерін және пәндер бойынша оқу жүктемесін анықтайды. Ұлттық білім беру агенттігі – Білім және мәдениет министрлігіне бағынышты құрылым, ол пәндердің міндеттерін және мазмұнын анықтайды, оларды ұлттық оқу бағдарламасына біріктіреді. Әрбір муниципалитет ұлттық оқу бағдарламасының негізінде бағдарламаның жеке нұсқасын дайындайды.

Оқушылардың басым бөлігі мемлекеттік мектептерге барады. Муниципалитеттер немесе муниципалитеттердің бірлестіктері орта білім беретін мекемелердің басым бөлігін жан-жақты қолдайды. Жеке меншік мектептер мемлекеттік мектептерге ұқсас қаржыландыруды алады. Мектептер мен мұғалімдер ұлттық және муниципалитеттік оқу бағдарламалары шеңберінде педагогикалық тәжірибелерді және білім алушыларды бағалау тәсілдерін анықтауда едәуір дербестікке ие.

Міндетті білім беру басталғанша бала бір жылдық мектеп алды білімді алуы тиіс, бұны муниципалитет ұсынуға міндетті. Бұдан кейін тоғыз жылды қамтитын негізгі білім беру бағдарламасы басталады. Негізгі білім тегін және оқулықтарға, күнделікті тамақтануға, мектептегі медициналық қызметке және басқа да әлеуметтік қамтамасыз ету қызметтеріне жұмсалатын шығындарды қамтиды.

Орта білімнің жоғары кезеңі жалпы және кәсіптік білімнен құралады. Негізінен, бұл кезең тегін, алайда, оқушылар оқу материалдарына жұмсалатын шығындарды өтеуі тиіс. Орта білімнің жоғары кезеңі жоғары білім алу құқығын анықтайтын емтиханмен аяқталады.

5.2. Оқу жөніндегі оқу бағдарламалары

■ Ресей

Оқуға үйрететін заманауи тәсілді әдебиеттік оқу сияқты сипаттауға болады. Бұл тәсіл математика, орыс тілі және тарих сияқты басты пәндер бойынша әртүрлі мәтіндердің пайдаланылуын арттырудың арқасында мүмкін болды. Әдебиеттік оқу 1-сыныптан 11-сыныпқа дейін үздіксіз әдеби білім берудің бөлігі болып табылады және мәтіндерді саналы түрде оқу және түсіну дағдыларын, сондай-ақ, жазбаша және ауыз-екі сөйлеу дағдыларын дамытуға бағытталады.

Қазіргі уақытта кеңінен қолданылатын оқуға үйрететін тәсілді 1960-шы жылдары танымал психолог Даниил Эльконин ойлап тапты. Тәсіл орыс әліпбиінің әріптерін танымас бұрын дайындық жұмысын қажет етеді, бұнда балалар орыс тілінің фонетикалық жүйесінде бағдарлануды үйренеді. Олар сөздегі дыбыстардың кезектілігін анықтауды және әрбір дыбысты, мысалы, дауысты/дауыссыз немесе дауыссыздың қатаң/ұяң/үнді екенін сипаттауды үйренеді. Ерте кезеңде фонетикалық жүйе туралы білім алу арқылы, балалар оқу дағдыларын жақсырақ меңгереді.

PIRLS-2016 зерттеуіне қатысқан оқушылар әдебиеттік оқуды 2009 жылы шығып, 2011 жылы тәжірибеге енгізілген Федералдық мемлекеттік білім беру

стандартына (ФМБС) сәйкес оқыды. Жаңа стандарт «ақпарат алу үшін оқу» қағидасына көбірек назар аударады.

Сондай-ақ, Ресейде PIRLS-ке ұқсас жазбаша тесттер өңірлік және федералдық деңгейде белсенді қолданыла бастады. Ақпараттық мәтіндерді оқығандағы мәселелерді шешу үшін «Әдебиеттік оқу» бағдарламасындағы бөлім күшейтілді. Одан бөлек, 2009 жылдың жаңа ФМБС-да «Оқу. Мәтінмен жұмыс» деген пәнаралық бағдарлама әзірленді.

Оқу материалдары

Білім және ғылым министрлігі Оқулықтардың, соның ішінде бастауыш мектепте пайдалануға ұсынылған оқулықтардың федералдық тізімін жыл сайын бекітеді. Осылайша, мекеме мұғалімдерге оқыту бағдарламасын және ілеспе оқу материалдарын таңдауға көмектеседі. Оқулықтар мен оқу материалдары Ресей Федерациясы субъектілерінің өңірлік және этностық мәдени ерекшеліктерін ескереді. Мұғалімдер аталған тізімнен өздерінің кәсіби талғамына, өңірлік биліктің ұсыныстарына, балалардың қызығушылықтарына және ата-аналардың пікіріне сәйкес оқу материалдарын таңдайды. 2016 жылы тізім ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға арналған арнайы кітаптармен кеңейтілді.

Сонымен қатар, Министрлік бастауыш сыныптардың сабақтарында қолдану үшін бағдарламалар мен оқу материалдарының жиынтықтарын әзірледі. Материалдар мектептегі барлық пәндерді меңгеруде қажет болатын негізгі оқу дағдыларын дамытуға арналған. Әрбір жиынтық тест жинақтарынан, мұғалімге арналған қосымша оқулықтан, оқушының ауызша және жазбаша сұрақтарға жауаптарды жазуға арналған жұмыс дәптерінен, мәтіндерге талдау жасауға арналған нұсқаулықтар жиынтығынан, үйде оқуға арналған кітаптардан және мұғалімдерге арналған нұсқаулықтан тұрады. Әдебиеттік оқудың барлық оқу материалдары классикалық орыс әдебиетін, шетелдік балалар классикасын, Ресейдің әртүрлі этникалық топтарының балалар әдебиетін және заманауи балалар әдебиетін қамтиды. Оқулықтар баспа және электронды түрде қолжетімді, олар оқулықтың мазмұнын толықтыратын электронды форматқа бейімделген көрнекі материалдарды, мультимедиялық элементтерді және интерактивті сілтемелерді қамтиды.

■ Сингапур

Оқушылардың сауаттылығын дамыту тілдік пән – ағылшынды оқыту бағдарламасының негізінде жатыр. Пән оқушыларға ағылшын тілін аудиторияға, мақсатқа және қолдану мәнмәтініне қатысты әртүрлі жағдайларда тиімді

пайдалануға мүмкіндік беретін тілдік құзыреттілік деңгейіне қол жеткізуге көмектесу міндетін қояды.

Жүйелі шолулардың қорытындылары бойынша 2010 жылғы ағылшын тілінің оқу бағдарламасы (ELS2010) 2001 жылғы бағдарламаны алмастырды. Жаңа бағдарламаның мақсаты – оқушыларға өз бетімен оқу, шығармашылық тұрғыдан ойлау, сондай-ақ кешенді тапсырмаларды шешу қабілеттерін іске асыруға көмектесу. Бағдарлама 2010 жылы 1-сыныптан бастап, 2015 жылы 6-сыныпқа дейін кезең-кезеңімен енгізілді. Осылайша, PIRLS-2016 зерттеуіне қатысқан төртінші сынып оқушыларының басым бөлігі ағылшын тілінің түбегейлі жаңа бағдарламасын оқып шықты, ал бұл олардың PIRLS-2016 зерттеуіндегі нәтижелеріне оң әсер етті.

Оқу бағдарламасына сәйкес бастауыш білімнің алғашқы жылдарында оқушылар оқуды үйренеді. Бастауыш мектептің соңғы сыныптарында олар оқудың озық деңгейіне өтеді, бұл басқа пәндерді меңгеруге көмектеседі. Жалпы алғанда, бастауыш мектепті аяқтағанда, барлық оқушылар ағылшын тілінде сөйлеп оқып және жаза білуі тиіс.

Сондай-ақ, «Ағылшын тілін меңгеру және ағылшын тілінде оқу стратегиясы» (Strategies for English Language Learning and Reading) бағдарламасы да бар, ол оқушылардың ағылшын тілінен терең білімдерін және оқуға деген сүйіспеншіліктерін дамытуға бағытталған. Бағдарлама сабақтарды және оқу материалдарын құрастыруға арналған педагогикалық өлшемдерді ұсыну арқылы мектептерге қолдау көрсетеді. Ағылшын тілі сабақтарында газеттік мақалалар, жарнамалық хабарландырулар және суреттер сияқты баспа ресурстар, сондай-ақ веб-мәтіндер, бейнероликтер және дыбыстық материалдар сияқты сандық ресурстар қолданылады.

Бастауыш мектептің барлық кезеңдерінде ләззат алу үшін оқуды насихаттауға көп назар аударылады. Оқушыларды оқуға, оқыған материалды талдауға және бағалауды үйренуге ынталандырады. Сондай-ақ, ELS2010 бағдарламасында фонетикалық тәсілдерді қолданумен қайта кодтау, зейін қойып оқу, сын тұрғысынан оқу, қарқынды оқу, бағалау және шолу сияқты әртүрлі оқу стратегияларын пайдалануға кеңес беріледі.

Оқу материалдары

Бастауыш сыныптардың бағдарламасында оқуға арналған міндетті материалдардың нақты тізімі жоқ. Дегенмен, Білім министрлігі мектептерге оқу материалдарының ұсыныс тізімін береді. Тізімге қосымша кітаптар, жұмыс

дәптерлер және мультимедиялық оқу материалдары кіреді. Баспа компаниялар осы материалдарды жариялағанда, ELS2010 бағдарламасының стандарттарын ұстануға міндетті. Басып шығармас бұрын Білім министрлігі материалдарды міндетті түрде жан-жақты шолып шығады және тиісті тексеріс жүргізеді.

Мектептерге оқуға арналған мәтіндер, оқу жөніндегі нұсқаулықтар сияқты оқу материалдары, сондай-ақ мұғалімдердің оқытуда қолдануына арналған электронды материалдар қолжетімді. Оқу материалдарын ELS2010 бағдарламасының міндеттеріне және нәтижелеріне қол жеткізу үшін Білім министрлігінің мамандары әзірлейді.

Сонымен бірге, мектептер жеке оқу бағдарламаларының мазмұнын кеңейту үшін кітаптарды, журналдарды немесе материалдардың басқа түрлерін өз бетінше таңдай алады. Жоғары сапалы материалдарға қолжетімділікті арттыру үшін мектептер балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып кітаптарды, мектеп кітапханаларында пайдалануға арналған мультимедиялық материалдарды сатып алу үшін Білім министрлігінен жыл сайын қосымша қаражат алады.

■ Гонконг

Оқуды дамыту жөніндегі саясаттың негізгі мақсаты – балалардың білім алуға, ақпарат алуға және оқудан ләззат алуға мүмкіндік беретін деңгейде оқи алуы. Сондықтан соңғы жылдардағы білім беру реформаларының міндеті екі ресми тілде – қытай және ағылшын тілдерінде өз бетімен оқу дағдыларын дамытуға бағытталды.

2014 жылы Оқу бағдарламаларын әзірлеу жөніндегі кеңес оқу бағдарламасына өзгерістер енгізді. Жаңартылған нұсқада «Білім алу үшін оқу» міндеті қойылды, ол білім алушыларға өмір бойы оқуға және тұлғаны дамытуға жетелейтін жалпы оқу әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді. Гонконг Сингапур секілді, оқу бағдарламасына өзгерістерді PIRLS-2016 зерттеуіне қатыспай тұрып енгізгенін атап өткен жөн, ал бұл балалардың оқу жетістіктерінде көрініс тапты.

«Білім алу үшін оқу» міндетін алға бастыру үшін Білім бюросы мектептерге әртүрлі стратегияларды енгізуге ұсыныс жасады, солардың ішінде «Барлық оқу пәндері бойынша оқуды дамыту» қағидасын ерекше атап өтуге болады. Қағида оқушыларға қытай және ағылшан тілдері, жаратылыстану, математика, жеке тұлғалық, әлеуметтік және гуманитарлық білім, технологиялық білім, өнертану және дене тәрбиесі сияқты сегіз пәнде оқу дағдыларын бірден дамытуға мүмкіндік береді.

Алғашқы оқу жылдарында оқушылар негізгі оқу және жазу дағдыларын меңгеруі тиіс, оқуға деген қызығушылықты және оқу әдетін белсенді дамыту керек. Бастауыш мектептің соңғы сыныптарында олардан оқу дағдыларын тәуелсіз оқу құралы ретінде епті қолдану күтіледі.

Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін семинарлар, арнайы оқу курстары және мұғалімдерге арналған әдебиет тізімі сияқты әртүрлі ресурстардың қолжетімділігіне де ерекше назар аударылады. Бұл ресурстар мұғалімдердің кәсіби пәндік білім деңгейін және педагогикалық шеберлігін арттырады, сондай-ақ оқушыларға мәтіндердің әртүрлі типтерін игеруге көмектесетін стратегияларды әзірлеуге көмектеседі. Курстар мен семинарлардан басқа, мектептерге әртүрлі сабақтарда (мысалы, драма сабағында) оқу дағдыларын арттыруға арналған арнайы бағдарламаларды әзірлеу, балалардың жасына қарай оқырмандар клубтарын ұйымдастыру, үйде және әлеуметтік ортада оқу әдетін ілгерілету үшін ата-аналармен қарым-қатынаста болу ұсынылады.

Мектептерге оқу жылының бағдарламасын және кестесін өзгертуге рұқсат берілгенімен, Білім бюросы барша мектептерге ортақ нұсқаулықты ұсынады. Осы нұсқаулыққа сәйкес оқу барлық оқушыларға 6 жастан үйретіледі. Алайда, көптеген балалар балабақшада-ақ оқуды үйрене бастайды және дағдылар деңгейі әртүрлі болса да, бірінші сыныпқа қарай олардың көбісі оқи алады.

2010 жылы Оқу бағдарламасын әзірлеу жөніндегі кеңес оқу процесінің әрбір қатысушысы үшін оқуды дамыту бойынша бірқатар міндеттерді белгіледі. Осылайша, бүкіл мектеп персоналы мен жергілікті қауымдастық оқуды насихаттауға және оқу мәдениетін арттыруға қолдау көрсетуге тиіс болды. Тілдік пәндер мұғалімдері оқу дағдыларын үйретуге, ал қалған мұғалімдер өзінің пәні шеңберінде оқу дағдыларын кеңейтуге және нығайтуға ерекше назар аударуы тиіс. Мектеп кітапханашылары да оқу дағдыларын дамытуда ерекше рөл атқарады, олар оқушының дербес оқырман дағдысын қалыптастыруы тиіс.

Оқу материалдары

2000 жылы Білім беруді реформалау туралы заң (Education Reform Act) қабылданғанға дейін оқуға үйретуде ұйғарылған мәтіндерді кезең-кезеңімен өтуге басты назар аударылды, бұл кезекте, қытай тілі мұғалімдерінің көпшілігі мектептерге ұсынылған оқулықтарды пайдаланды. Қытай тілі сабақтарында мұғалімдер өз уақытының көп бөлігін мәтіндерді түсіндіруге, авторлар туралы анықтамалық ақпаратты беруге, сөздік қорды қайталауға және параграфтарды талқылауға бөлді. 2000 жылы заң қабылданғаннан кейін Оқу бағдарламаларын

әзірлеу жөніндегі кеңес веб және дыбыстық көрнекі материалдарды қосу арқылы мұғалімнің материалдарын кеңейтуді ұсынды. Ұсынылған материалдарға қоса мектептерге оқушылардың нені оқығысы келетінін таңдауға және әртүрлі дереккөздерден алынған мәтіндердің әртүрлі тақырыптарын және түрлерін қамтитын материалдарды қосуға рұқсат берілді.

■ Ирландия

Сауаттылық стандарттарын арттыру мақсатында Білім және дағдылар министрлігі 2011 жылы «Сауаттылық және есеп оқу және өмір сүру үшін» ұлттық стратегиясын іске қосты. Стратегияда оқу бағдарламасының реформасын, педагогикалық білімге өзгерістер енгізуді, мектепке дейінгі білім беруді дамытуды және бағалау тәсілдерін қолдануды қамтитын үйлестірілген тәсіл арқылы 2020 жылға қарай сауаттылықты арттыру бойынша нысаналы міндеттер белгіленген. 2014 жылғы ұлттық бағалау нәтижелері бастауыш білім беру деңгейінде оқудан және математикадан стратегияның барлық негізгі міндеттеріне қол жеткізілгенін көрсетті. Сондықтан Ирландия 2017 жылы жариялануға тиіс болған жаңа стратегияны әзірлеуді бастады.

Ағылшын тілінде оқытатын мектептерде оқу ағылшын тілінің оқу бағдарламасына сәйкес оқытылады. Осы бағдарламаға сәйкес оқу тілі мен дағдылары кезең-кезеңімен дамиды. Ең алдымен фонематикалық және фонологиялық хабардарлық дамиды, содан соң дыбыстық-әріптік қатынастарға кіріспе оқытылып, соңында әртүрлі баспа мәтіндерді оқу және талқылау арқылы жоғары ойлау деңгейінің дағдылары дамиды.

Бастауыш мектептің 1999 жылы қабылданған ағымдық оқу бағдарламасы барлық пәндер мен сыныптарды қамтиды. 2005 жылы ағылшын тілінің оқу бағдарламасы жаңартылды және соңынан екі төменгі сыныпқа арналған ағылшын және ирлан тілдерін қамтитын жаңа тілдік оқу бағдарламасы енгізілді. 3-6 сыныптарға арналған жаңа оқу бағдарламасы әлі де әзірленіп жатқанына қарамастан, төртінші сынып оқушыларын оқу дағдыларына үйрету бұрынғыдай 1999 жылғы бағдарламаға негізделеді. Бұл бағдарлама мұғалімдер тілді үйретуде пайдалана алатын әртүрлі тәсілдерді және әдістемелерді қамтиды. Оқу бағдарламасы оқушылар меңгеруі тиіс дағдыларды анықтайды, алайда, оқушылардың осы дағдыларға ие болуына көмектесетін нақты ресурстарды немесе стратегияларды анықтамайды.

Бағдарламаның мазмұны төрт деңгейге топтастырылған, олардың әрқайсысы екі жылдық топты қамтиды. Әрбір деңгейде оқу модульдер мен модульдердің элементтері айналасында құрылымдалған. Ауыз-екі сөйлеу, оқу және жазу сияқты

модульдер жалпы тақырыптарды қамтиды, сабақтарды жоспарлау сол тақырыптарға негізделеді. Әрбір модуль төрт элементке бөлінеді: тілді қабылдау, тілді пайдаланудағы құзыреттілік және өз-өзіне сенімділік, тіл арқылы когнитивтік қабілеттерді дамыту, сондай-ақ тілді оқыту арқылы эмоциялық даму және қиялды дамыту. Соңғы екі элемент білім алушылар дамуының анағұрлым ортақ аспектілеріне бағытталған болса, алғашқы екеуі тілді меңгеруге бағытталған.

Ағылшын тілі бағдарламасы бойынша мұғалімдерге арналған нұсқаулықта оқуға үйрету әдістемесі тілдік құзыреттілік формалды оқудың алдында болуы тиіс деген қағидаға негізделеді деп белгіленген. Сондықтан мұғалімдер ең алдымен балалардың тілдік дағдыларының негізін қалап, содан кейін ғана оқумен таныстыру керек.

Оқу материалдары

Ағылшын тілінің оқу бағдарламасы және оған қоса берілетін нұсқаулық қағидалар бастауыш мектептегі оқуды қолдауға арналған оқу материалдарының типтерін анықтайды. Оларға оқу сызбалары, романдар, оқуға арналған әртүрлі материалдар және мәтіндердің типтері жатады (мысалы, түсіндірмелі, сипаттамалы, диаграммалық, репрезентативтік). Алайда, оқуға міндетті, ұсынылған немесе бекітілген материалдар жоқ. Әрбір мектеп ағылшын тілінен оқу жоспарын енгізу үшін қандай материалдар мен ресурстарды қолданатынын өзі шешеді. Ирлан тілінде оқытатын мектептер оқу материалдарын тандағанда ұқсас тәсілді қолданады.

■ Финляндия

Ұлттық оқу бағдарламасында негізгі білім берілетін барлық 9 сыныпқа арналған оқуға үйрету жөнінде нұсқаулықтар қарастырылған. Оқу бағдарламасы әрбір пән бойынша оқыту міндеттерін анықтайды және жалпы деңгейде мазмұнды сипаттайды. Сонымен қатар, «Ана тілі және әдебиеті» пәнінің оқу бағдарламасында жылдың қорытындылары бойынша 2-ші және 5-ші сынып оқушыларының білімін бағалайтын критерийлер қамтылған. Бірыңғай ұлттық оқу бағдарламасы негізінде муниципалитеттер мектептермен бірге толық оқу жоспарын құрады.

Ұлттық оқу бағдарламасында әрбір пән бойынша оқытудың минималды уақыты да қарастырылған. Қажеттілік болған жағдайда, муниципалитеттер минималды уақытты арттыру туралы шешім қабылдай алады.

Сондай-ақ, елде оқушының ана тіліне арналған жекелеген оқу бағдарламалары да қолданылады. Бұндай бағдарламалар фин тілі және швед, саам, фин-сыған,

финдік ым-ишара тілі сияқты тілдік азшылықтар үшін әзірленген. Бұған қарамастан, оқуға үйрету жөніндегі нұсқаулықтар негізінен фин, швед және саам тілдері үшін бірдей.

Фин тілінің оқу бағдарламасын ел оқушыларының басым бөлігі оқиды. Оқушыларды белсенді және жауапты оқырман ету – «Ана тілі және әдебиеті» пәнінің ұлттық оқу бағдарламасының негізгі міндеті. Оқыту оқушылардың тілдік және мәдени дағдыларына, тәжірибесіне негізделу керек. Сабақта қолданылатын мәтіндер ауызша немесе жазбаша, ойдан алынған немесе дәлелді, ауыз-екі, көркем, кескінді немесе барлық аталғанның жиынтығы бола алады.

1-2 сыныптарда ұлттық оқу бағдарламасы оқушылардың күнделікті өмірінде ауызша және жазбаша қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытуға назар аударады. Оқу бағдарламасы оқушыларды өздері оқығысы келетін және тиісті күрделілік деңгейіндегі материалдарды таңдауға ынталандыру арқылы оқуға деген қызығушылықтың маңыздылығын атап өтеді. Оқу бағдарламасы әртараптандырылған күнделікті оқуды да (*diversified daily reading*), мәтіндерді түсіну стратегияларын үйретуді де қамтиды.

3-5 сыныптарда ұлттық оқу бағдарламасы еркін оқу және жазу тәсілдерін үйретуге, оқып түсінуін тереңдетуге және ақпарат алу дағдыларын дамытуға бағытталады. Сонымен қатар, оқу бағдарламасы оқушылардың оқуға деген құлшынысын сақтау үшін сан алуан әдебиеттің жеткілікті санын оқытуға және қызықты әрі лайықты материалдарды таңдауға назар аударады. Оқу бағдарламасында әртүрлі оқу тәсілдері (мысалы, көріп оқу (*skimming*), дәлме-дәл оқу, инференттік оқу (*inferential reading*), оқығанды түсіну стратегиялары (мысалы, суреттер мен тақырыптар негізінде мәтіндердің мазмұнын және құрылымын болжау, негізін қосалқыдан айыру, түйіндеу, сұрақ қою) және мәтіндерді бағалау да белгіленген.

Негізгі білім беруге арналған ұлттық оқу бағдарламасы 2014 жылы, ал жалпы және кәсіптік орта білім беруге арналған ұлттық оқу бағдарламасы 2015 жылы жаңартылды. Өзгерістер 2016 жылғы күзге дейін ресми түрде күшіне енбесе де, көптеген бастауыш мектептерде жаңа нұсқаулықтар мұғалімдердің сабақ беруіне және сәйкесінше оқушылардың нәтижелеріне оң ықпал ете алды.

Оқу материалдары

Ана тілінде жарияланған оқулықтар оқуға үйрететін негізгі материалдар болып табылады. Бұл материалдар ресми түрде бекітілмейді, бірақ олар ұлттық оқу жоспарына сәйкес болуы тиіс. 3-6 сыныптарда қолданылатын оқулықтардың

басым бөлігі мұғалімге арналған әртүрлі материалдарды (мысалы, нұсқаулықтарды, бағалау материалдарын, саралап оқытуға арналған дәптерлерді) қамтиды. Кейбір топтамалар оқудың қосымша материалдарын, екінші тілде оқитын оқушыларға арналған материалдарды немесе оқуда немесе жазуда қиналатын оқушыларға арналған қосымша оқу материалдарын да қамтиды. Сонымен қатар, барлық жаңа топтамаларда сандық материалдар және жаттығулар қарастырылған. Мұғалімдер мазмұны және бағасы тұрғысынан лайықты деп санайтын кез келген оқу топтамасын таңдай алады. Әдетте, бір мектептің мұғалімдері бір кітапты пайдаланады.

5.3. Мұғалімдерді даярлау және кәсіби дамыту

■ Ресей

РФ Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі 2013 жылы бекіткен мұғалімдердің кәсіптік стандартына сәйкес бастауыш мектеп мұғалімдерінің жоғары білімі болуы тиіс.

Сәйкесінше бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау педагогикалық колледждерде де, жоғары оқу орындарында да іске асырылады. Орта мектеп түлектеріне педагогикалық колледждер екі жылдық бағдарламаны, ал негізгі мектеп түлектеріне төрт жылдық бағдарламаны ұсынады.

Соңғы жылдары бастауыш сынып мұғалімдерінің арасында жоғары білім дипломының танымал бола бастағаны байқалады. Тіпті, бастапқыда колледжде білім алғандар, әдетте, ЖОО-да оқуды жалғастырады. Бакалавриатта оқудың ұзақтығы төрт жыл. Мұғалімдер оқуын магистратурада да жалғастыра алады.

Бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау жөніндегі оқу бағдарламасы федералдық мемлекеттік білім беру стандарттары негізінде әзірленеді. Бағдарлама барлық пәндер мен курстарға арналған оқу жоспарынан, оқу бағдарламасынан, сондай-ақ мектепте тәжірибеден өту бағдарламасынан тұрады. Жалпы алғанда, оқу бағдарламасында үш компонент бар: федералдық, өңірлік немесе институционалдық және оқушылық. Федералдық компонент оқу уақытының 70 пайызын қамтиды және осылайша барлық ЖОО-лардың бір мамандықта оқитын студенттері үшін бірдей білім деңгейіне кепілдік береді. Оқу орны қалған уақытты институционалдық және оқушылық компоненттер арасында өз бетінше үлестіреді.

Оқудың төрт кезеңнен құрылуы РФ-та мұғалімдерді даярлау жүйесінің тағы бір ерекшелігі болып табылады. Бірінші кезең жалпы гуманитарлық және әлеуметтік-

экономикалық тақырыптарды қамтиды. Осы кезеңге шет тілі, дене тәрбиесі, тарих, философия, мәдениет, саясат, құқықтану, орыс тілі және сөйлеу мәдениеті, әлеуметтану, философия және экономика сияқты пәндер кіреді. Екінші кезең жалпы математиканы және жалпы ғылым пәндерін қамтиды. Үшінші кезең бастауыш білім беруге қажетті жалпы кәсіптік пәндерден тұрады және психология, педагогика, жас ерекшелігі анатомиясы, физиология және гигиена, сондай-ақ, медицина негіздері сияқты пәндерді қамтиды. Соңында, кәсіби, төртінші кезең уақыттың ең үлкен бөлігін қамтиды және орыс тілі, балалар әдебиеті, әдебиет тарихына кіріспе, орыс тілі мен әдебиетін оқыту әдістемесі, математика, техника, бейнелеу өнері мен музыканы қамтиды.

Оқуға үйрететін мұғалімнің рөлі

Оқуға үйрету бойынша нақты мамандық немесе мұғалім жоқ. Оқуға үйрету «Орыс тілі» және «Әдебиет» пәндерінің әдістемесіне енгізілген. Бастауыш сынып мұғалімі, әдетте, музыкадан басқа, барлық пәндерден сабақ береді.

Мұғалімдерді кәсіби дамыту

Оқуға үйрету дағдыларын үнемі кәсіби дамыту керек деген ерекше талаптар да жоқ.

Әдетте, мұғалімдер әрбір үш жыл сайын жұмысынан қол үзбей, біліктілікті арттыру курстарынан өтеді, бірақ олар міндетті емес және бүгінгі таңда білім берудің жаңа трендтеріне сай келу үшін өзгеру процесінің үстінде тұр. Мұғалімдердің біліктілікті арттыру курстары өңірлік деңгейде өткізіледі. Бұл курстарда мұғалімдер оқу процесін ұйымдастырудың белсенді формаларын, ақпаратты алу, сақтау мен өңдеудің әртүрлі тәсілдерін және құралдарын зерттейді.

Курстардың екпіні пәндік мазмұннан оқушыларды дамыту тәсілдерін зерттеуге ауысқанын атап өткен жөн. Мұғалімдер баланы белсенді оқыту және дамыту стратегиялары туралы көбірек ақпарат ала бастады. Сондықтан мемлекеттік білім беру саясатына сәйкес мұғалімдердің жұмысы білім деңгейі бойынша емес, олардың оқушыларды дамытуының негізгі көрсеткіштері бойынша бағаланатын болды. Сәйкесінше, біліктілікті арттыратын кейбір курстар оқушыларды дамыту және үлгерімін бағалайтын жаңа тәсілдерге назар аудара бастады.

■ Сингапур

Сингапурдың Білім министрлігі мемлекеттік мектептерге мұғалімдерді бір орталықтан қабылдайды және олардың Ұлттық білім беру институтындағы (ҰБИ) оқуын қаржыландырады. Тәжірибелі мектеп директорларынан тұратын Іріктеу

комиссиясы үміткерлермен сұхбат өткізеді және лайықты кандидаттарды мұқият таңдайды. Өтініш білдірушілер, әдетте, әрбір топтың озық түлектерінің 30 пайызынан іріктеледі. Үміткерлердің көпшілігі – ЖОО түлектері, қалғандары – политехникумдардың түлектері.

Бәсекеге қабілетті жұмыс шарттары да (еңбек нарығындағы басқа мамандықтармен салыстыра отырып, мұғалімдердің еңбекақысына жүйелі шолу жасау қорытындылары бойынша белгіленетін) еңбек нарығының басқа салаларынан үлкен практикалық тәжірибесімен ерекшеленетін мамандарды тартады.

ЖОО-дағы оқу бағдарламасына сәйкес болашақ мұғалімдер кем дегенде 10 апталық педагогикалық тәжірибеден өтуге міндетті, осы уақытта олар тәжірибелі мұғалімнің жетекшілігімен теориялық білімді тәжірибе жүзінде қолдануды үйренеді. Тәжірибеден өту қорытындысы бойынша студенттер сабақты дербес жүргізу бойынша құзыреттердің минималды деңгейін көрсету керек. Оқуды аяқтағаннан кейін және мектепке жұмысқа орналасқаннан кейін бастаушы мұғалім менторлық көмекті және жеңілдетілген педагогикалық жүктемені (кәдімгі мұғалімге қарағанда, 20 пайызға кем сағат санын) алады, бұл оларға бейімделу кезеңінен қиналмай өтуге көмектеседі.

Оқуға үйрететін мұғалімнің рөлі

ҰБИ бағдарламалары ағылшын тілінің барлық оқытушыларын оқуға және жазуға үйрету дағдыларына және стратегияларына оқытуға бағытталған. Бағдарламалар бастауыш (1-6 сыныптар) және орта (7-9 сыныптар) деңгейлерде оқуға үйрету үшін әзірленген. Бастауыш деңгей бағдарламасының студенттері тілді үйде және мектепте дамыту құбылысын, сондай-ақ бастауыш мектептің бастауыш және жоғары сыныптарында ауыз-екі сөйлеу тілін, оқуды, жазуды үйрету және біріктіру жолдарын зерттейді.

Мұғалімдерді кәсіби дамыту

Педагогикалық шеберлікті кәсіби дамыту және рефлексиялық тәжірибе арқылы үнемі жаттықтыру Сингапур мұғалімінің басты постулаты болып табылады. ҰБИ-дағы оқу тек бастапқы нүкте ғана болып табылады, өйткені Білім министрлігі мұғалімнің XXI-ғасырдың дағдылары мен білімін оқыту үрдісінде болуына мүдделі. Осыған байланысты барлық сингапурлық мұғалімдерге жылына бір рет 100 сағаттық кәсіби даму курсынан өту құқығы беріледі.

Білім министрлігі біліктілікті арттыру курстарын және анағұрлым ілгерілетілген бағдарламаларды, соның ішінде магистрлік және докторлық бағдарламаларды

ұсыну үшін ҰБИ-мен тығыз жұмыс істейді. Сонымен қатар, мекеме мұғалімдерге пәндік мазмұнға, педагогикалық инновацияларға және жаңа бағалау тәсілдеріне қатысты соңғы жаңалықтардан хабардар болуға көмектесу үшін мамандандырылған пәндік курстарды да ұсынады.

Білім министрлігі мұғалімдердің педагогикалық шеберлікті дамыту жөніндегі бастамаларын жақсы ынталандырады. Сингапур мұғалімдерінің академиясын 2010 жылы құру осы бағыттағы маңызды қадам болды және бұл педагогикалық тәжірибенің стандарттарын арттырды. Академия ниеттестердің қауымдастығын құрып, мұғалімдердің тәжірибе алмасуы үшін ұйымдастырылған болатын.

■ Гонконг

Мансаптың әртүрлі деңгейлерінде мұғалімдерді кәсіби дамытумен байланысты саясаттар және шаралар туралы мәселелерді Білім бюросы үйлестіреді. 2015 жылы Бюро мектеп мұғалімдеріне арналған кәсіби дамудың әртүрлі 810 бағдарламасын ұсынатыны туралы жариялады.

Жалпы алғанда, оқытушылық қызмет мұғалімдерді міндетті тіркеу арқылы қолжетімді болады. Мұғалімдердің расталған педагогикалық біліктілігі және оқыту тәжірибесі болуы шарт.

Мұғалімдерді даярлайтын бағдарламалардың негізгі екі түрі бар: бес жылдық бакалавриат - бакалавр және бір жылдық оқу (толық жұмыс күні немесе екі жыл, қысқартылған жұмыс күні), жоғары оқу орны түлектерінің қатарынан білім беру бағдарламалары саласындағы магистр дипломы.

Гонконгта педагогикалық білімді бес мекеме береді. Бұл мекемелер математикалық және жаратылыстану-ғылыми білім саласында педагогикалық білім берудің мамандандырылған бағдарламаларын ұсынады.

Даярлау және біліктілікті арттыру бағдарламаларын Университеттік гранттар комитеті тарапынан қаржыландырылатын ЖОО-лар ұсынады. Үкіметтің оқушылардың тілдік құзыреттілік деңгейін арттыру жөніндегі кешенді стратегиясы аясында біліктілік деңгейлері анықталды және ағылшын, путунхуа тілдерінің мұғалімдері үшін талаптардың бенчмаркы белгіленді. 2004 жылдан бастап ағылшын және/немесе путунхуа тілдерінен сабақ беруге ниет білдірген мұғалімдерге мектепте сабақ беру үшін тілді меңгеру деңгейін көрсету керек.

Мұғалімдерді кәсіби дамыту

Біліктілікті арттыру курстарын Білім бюросы, ЖОО-лар және басқа кәсіптік ұйымдар өткізеді. Гонконгтың халықаралық салыстырмалы зерттеулерге

(мысалы, PIRLS) қатысу қорытындылары бойынша біліктілікті арттыру мәселелеріне қатысты мұғалімдерді кәсіптік даярлау бағдарламалары өзгертілді және түзетілді.

Мұғалімдердің кәсіптік даму бағдарламаларына қатысуы ерікті және міндетті емес. Мұғалімдердің кәсіптік даму бағдарламаларына немесе шараларына қатысуына қойылатын ешқандай ресми талаптар жоқ. Бұған қоса, мұғалімдерге олардың қажеттіліктеріне сәйкес үш жылда 150 сағат мөлшерінде курстардан өтуге кеңес беріледі.

■ Ирландия

2012 жылдан бастап бастауыш сынып мұғалімінің педагогикалық білімін бакалавр дәрежесі бойынша төрт жылдық бағдарламаны немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің екі жылдық бағдарламасын аяқтағаннан кейін алуға болады. Мемлекеттік мектептердің барлық мұғалімдері мұғалімдерге арналған кәсіптік стандарттарды әзірлейтін және бекітетін Мұғалімдер кеңесінде (Teaching Council) міндетті түрде тіркелу керек. Осы стандарттарға кем дегенде 20 сағаттан құралатын «Мамандыққа кіріспе» ұлттық бағдарламасын аяқтау кіреді. Бағдарламада бұдан әрі сынақ мерзімі қарастырылады, ол кем дегенде 100 оқу күнін қамтиды және оны Білім және ғылым департаментінің инспекторы бағалайды. Бастауыш сыныптардың барлық білікті мұғалімдері бүкіл оқу жоспарын ағылшын және ирланд тілдерінде оқыта алуы керек.

Оқуға үйрететін мұғалімнің рөлі

Бастауыш білім деңгейінде оқуды барлық мұғалімдер үйретеді. Сондықтан оқуға үйрету болашақ мұғалімдерді оқыту бағдарламаларының басты элементі болып табылады. Көптеген мұғалімдердің ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдау бойынша жоғары оқу орнынан кейінгі сертификаттар немесе дипломдар түріндегі арнайы білімі болады. Әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан қолайсыз мектептердегі бастауыш мектеп мұғалімдері «Оқу», «Қалпына келтіру» және «Алғашқы қадамдар» секілді бағдарламалар арқылы біліктілікті арттырудың нысаналы курстарын ала алады.

Мұғалімдерді кәсіби дамыту

Мұғалімдердің біліктілігін арттыратын курстар міндетті емес, бірақ, мұғалімдерге олардан өтуге кеңес беріледі. 2015-2018 жылдарда бастауыш мектеп деңгейінде жаңа тілдік оқу бағдарламасын қолдау үшін кәсіптік дамудың ұлттық бағдарламасын іске асыру қарастырылды. Осы мерзім ішінде бастауыш

мектептердің барлық мұғалімдері кәсіптік дамудың үш күндік курстарына қатысады.

■ Финляндия

Финляндияда магистр дәрежесі мектепте оқытушылық қызметті жүргізудің міндетті шарты болып табылады. Педагогикалық білім беру бағдарламасының жалпы мазмұнын және құрылымын, сондай-ақ магистр дәрежесінің бағдарламасына қойылатын талаптарды үкімет реттейді.

Сынып жетекшілерін және пән мұғалімдерін сегіз университет даярлайды. Олардың барлығы білім беру бағдарламаларының мазмұнын анықтауда дербестікке ие. «Ана тілі және әдебиеті» пәнінің мұғалімдері фин тілін немесе әдебиетін негізгі мамандық ретінде, ал педагогикалық білім беруді қосымша мамандық ретінде таңдайды. Педагогикалық білім беру аясында сынып жетекшілері де, пән мұғалімдері де мектепте педагогикалық тәжірибеден өтуі тиіс. Пән мұғалімдері тәжірибесінің жүктемесі 20 кредитті құрайды, бұл кезекте, сынып жетекшілерінің жүктемесі 20 және 30 кредиттің аралығында болуы мүмкін.

Оқуға үйрететін мұғалімнің рөлі

Бастауыш мектептерде арнайы білім мұғалімдері (special education teachers) жұмыс істейді, олар оқу жөніндегі мамандар болып табылады. Оқудан негізінен сынып жетекшілері сабақ берсе, арнайы білім мұғалімдері олармен ынтымақтастықта скрининг, тестілеу өткізеді және оқушыларға оқуда қиындықтарға тап болғанда қолдау көрсетеді. Бұл мамандар жекелеген сабақтарда жеке немесе шағын топтар форматында арнайы оқытуды ұсынады.

Мұғалімдерді кәсіби дамыту

Ел мұғалімдерінің ұжымдық келісіміне сәйкес әр оқу жылында мұғалімдер үш күндік міндетті кәсіптік даму курстарынан өтеді. Муниципалитеттер осы курстарды ұйымдастыруға және қаржыландыруға жауапты. Мұғалімдерді дамыту бағдарламаларының мазмұны мен назары муниципалитетке байланысты ерекшеленуі мүмкін.

Муниципалитеттер әдетте, ұлттық білім беру саясаты және жаңа оқу жоспарлары мәселелеріне назар аударатын даму бағдарламаларын өткізу үшін Білім және мәдениет министрлігіне және Білім беру жөніндегі фин ұлттық агенттігіне қаржыландыруға жыл сайын өтініш беру құқығы бар. Соңғы жылдары мұғалімдердің курстарға қатысу деңгейі қысқарды, бұл кезекте, ЖОО-ны жақында бітірген мұғалімдерге арналған кіріспе бағдарламаларға көбірек назар аударыла бастады.

Қорытынды

PIRLS-2016-ның маңыздылығы туралы жалпы ақпарат

- PIRLS – 2001 жылдан бастап бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын анықтайтын ең беделді ғаламдық зерттеу.
- PIRLS оқу дағдыларының (әдеби және ақпараттық) қалыптасу деңгейі туралы ақпаратты халықаралық және өңірлік тұрғыдан салыстырып береді, бұл – бастауыш мектепте оқу сауаттылығын дамытудың орталық және жергілікті шараларын қолдану бойынша дәлелдемелер базасы қызметін атқарады.
- PIRLS-2016-ға қатысу ҚР мұғалімдеріне халықаралық деңгейдегі сарапшылар әзірлеген және соңғы 15 бойы жетілдіріліп отырған оқу сауаттылығының тапсырмалар жинағы мен бағалау критерийлерін қолдануға мүмкіндік берді.
- PIRLS халықаралық зерттеуі қатысушы елдердің үздік білім беру тәжірибелері мен саясаттары туралы ақпаратты ары қарай басқа білім беру жүйелеріне енгізу және бейімдеу үшін береді.
- PIRLS деректері әлемдегі оқу сауаттылығының даму трендтері туралы құнды тұжырымдар жасауға мүмкіндік берді.

Қазақстанның PIRLS-2016-ға қатысуының негізгі нәтижелері

- Қазақстан PIRLS-2016-ға бірінші рет қатыса отырып, халықаралық орташа көрсеткіштен жоғары нәтиже көрсетті (27-орын, 536 балл).
- Қазақстан тестілеуді екі және одан да көп тілде өткізген 30% қатысушы елдер қатарында (50 елдің 15-і).
- Халықаралық салыстырулар қазақстандық бастауыш мектептердің оқуға үйрету бойынша сапалы білімге тең мүмкіндікті қамтамасыз етіп отырғанын растайды. Сондықтан, республикада әртүрлі ресурсты (жоғары, орта, төмен) жанұялардың балалары арасында айтарлықтай айырмашылық жоқ. ҚР қарағанда қатысушы елдердің бұл көрсеткіші орташа есеппен 3 есе көп.
- Оқушылар нәтижелерінің саралануы көбінесе өңірлік және тілдік аспектілерде байқалады, ал қала/ауыл бөлінісі мен әлеуметтік-экономикалық статус бойынша азырақ.
- PIRLS TIMSS пен PISA сияқты қазақ және орыс тілінде оқытатын мектептердің нәтижесінде үлкен айырмашылық барын анықтады.

- Бұл – тез арада қажетті шараларды қолдану үшін егжей-тегжейлі зерттеуді қажет ететін мәселе.

ҚР 4-сынып оқушыларының әдеби және ақпараттық мәтіндерді оқу дағдыларын салыстыру

- Көшбасшы елдерде әдеби және ақпараттық мәтіндерді оқу дағдыларының айырмашылығы аз ғана. Қазақстанда ақпараттық мәтін бойынша 17 балл жоғары. Бұл айырмашылық Қазақстанның 8 өңіріндегі өзекті мәселе болып отыр.
- Қатысушы елдердің жартысында әдеби оқу деңгейі Қазақстаннан қарағанда әлдеқайда жоғары.
- Қазақстандық оқушылардың әдеби оқу дағдыларының төмендігі тіл мен әдебиетті оқыту сапасына, әсіресе, балалардың сөздік қорын көбейтуге, олардың шығарма сюжетін түсініп, тұжырымдар жасай алуына көңіл аудару керектігін көрсетті.

Қазақстандық 4-сынып оқушылардың мектепте оқуға дайындығы және оқу дағдыларының деңгейі

- PIRLS-2016 деректері бойынша Қазақстан балалардың көбі бірінші сыныпқа жоғары деңгейлі дайындықпен келетін елдердің қатарында. Бұған себеп қазақстандық ата-аналардың балаларын оқуға ерте үйретуге жоғары қызығушылық танытулары. Мұндай ата-аналардың үлесі бойынша Қазақстан 50 елдің ішінде екінші орында тұр.
- Алматы қаласы, Солтүстік Қазақстан, Қостанай, Қызылорда, Шығыс Қазақстан және Батыс Қазақстан облыстары жоғары деңгейлі тапсырмаларды дұрыс орындаған оқушылардың үлесі бойынша көш бастап тұр. Басқаша айтар болсақ, бұл өңірлердегі оқушылардың жартысынан көбі қиын мәтіндерді оқи алады, автор идеясы мен кейіпкерлердің сезімдерін терең түсінеді, хабарламаның визуалды және вербальді элементтерін дұрыс пайдаланады.

Сауалнама нәтижесінде белгілі болған кейбір мәселелер

- Ересектермен бірге балалардың да оқуға деген қызығушылықтарының төмендеуі – бүкіләлемдік тренд. Бұл ретте, Қазақстандағы оқуды ұнататын ата-аналардың үлесі (26%) халықаралық орташа мәннен (32%) төмен екендігі көңілге алаң туғызады.
- Келесі маңызды мәселе – мектеп кітапханасы қорының көлемі оқушылардың оқу дағдыларына еш әсер етпейтіндігі. Бұл дерек, бірінші жағынан, мәселені егжей-тегжейлі зерттеу керектігін, екінші жағынан,

мектеп кітапханалары қызметінің тиімділігін арттыру бойынша және жалпы халықтың оқу мәдениетін дамыту бойынша нақты шаралар қолдану керектігін көрсетіп отыр.

- Қазақстандық балалардың тамақтану мәселесінде жағдайлары жақсы болса да, сауалнама оқушылардың жартысы мектепке аштық сезініп келетіндерін көрсетті («кейде» - 47%, «күнде» - 17%). Мұндай жағдай балалардың оқу үлгерімдеріне кері әсерін тигізеді. Бұдан шығатыны, балаларды таңғы аспен қамтамасыз ету бойынша ата-аналармен мақсатты түрде жұмыс істеу қажет және мектеп асханалары мен буфеттерінің қызметіндегі мәселелерді арнайы қарастыру керек.

PIRLS нәтижелерін қолдану

- Осы ұлттық есеп Қазақстанның бірінші рет PIRLS-ке қатысу қорытындыларын шығара отырып, оқушылардың оқу сауаттылығы мәселелері мен мүмкіндіктерін жан-жақты сипаттауға және түсінуге жасалған маңызды талпыныс болып табылады. Мұнда IEA зерттеуінің әдіснамасы негізінде ЭЫДҰ мен Дүниежүзілік Банк сарапшыларының деректері бойынша отандық білім берудің осал тұсы болып табылатын Қазақстандағы оқу дағдыларын жақсартуға арналған маңызды ақпараттар бар. Ұлттық есеп – халықаралық есеппен, тапсырмалар жинағымен және PIRLS-2016 энциклопедиясымен қатар бұдан әрі еліміздің бастауыш білім беру мазмұнын жетілдіруге қолданылатын білім базасы болып табылады.

Библиография

Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., & Hooper, M. (2017). PIRLS 2016 International Results in Reading. Retrieved from Boston College.

Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Goh, S., & Prendergast, C. (Eds.). (2017). PIRLS 2016 Encyclopedia: Education Policy and Curriculum in Reading. Encyclopedia: Education Policy and Curriculum in. Retrieved from Boston College.

TIMSS және PIRLS ресми сайты <http://timssandpirls.bc.edu>.

IEA ресми сайты <http://www.iea.nl>.

[1] Kalb, G., & Van Ours, J. C. (2014). Reading to young children: A head-start in life? Economics of Education Review, 40, 1-24. <https://goo.gl/UrbztH>

[2] UNESCO (2015). Education for all 2000-2015: achievements and challenges. <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002322/232205e.pdf>.

[3] ЮНЕСКО (2017). Подотчетность в образовании: выполнение обязательств.

[4] Стратегия 2050 (2018). Более 1 млн 370 тысяч родителей приняли участие в общенациональном собрании. <https://strategy2050.kz/ru/news/45018>

[5] Dachkova, L., Garbe, C., Georgieva, N., Lafontaine, D., Shiel, G., Tzvetkova, M. & Géron, S. (2016). Literacy in Bulgaria. Country Report. Children and adolescents. Elinet. <https://goo.gl/tBkAsR>

[6] Tengrinews (2018). Введение нулевых классов откладывается из-за перехода на латиницу – Сагадиев. https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/vvedenie-nulevyih-klassov-otkladyivaetsya-iz-za-perehoda-338668/

Қосымша

1-кесте. PIRLS-2016 мемлекеттері мен аймақтық қатысушылар нәтижелері

№	Мемлекет/аймақ	Орташа балл		Оқу жетістіктерін үлестіру					
				5 Процентиль	25 Процентиль	95% сенімді интервал		75 Процентиль	95 Процентиль
1.	Ресей	581	▲	465	540	576	585	626	684
2.	Сингапур	576	▲	432	528	570	582	633	695
3.	Гонконг	569	▲	457	531	563	574	612	663
4.	Ирландия	567	▲	435	522	562	572	617	678
5.	Финляндия	566	▲	449	526	562	570	612	667
6.	Польша	565	▲	436	521	560	569	615	675
7.	Солтүстік Ирландия	565	▲	420	516	560	569	619	687
8.	Норвегия (5)	559	▲	446	518	555	563	603	661
9.	Тайбэй	559	▲	445	521	555	563	603	657
10.	Англия	559	▲	421	508	555	562	613	680
11.	Латвия	558	▲	451	518	554	561	601	656
12.	Швеция	555	▲	434	515	550	560	601	656
13.	Венгрия	554	▲	421	506	548	560	606	668
14.	Болгария	552	▲	398	501	543	560	611	678
15.	АҚШ	549	▲	410	501	543	556	604	666
16.	Литва	548	▲	424	506	543	553	595	654
17.	Италия	548	▲	432	508	544	552	592	647
18.	Дания	547	▲	425	507	543	552	594	650
19.	Макао	546	▲	429	506	544	548	590	646
20.	Нидерланды	545	▲	441	508	542	548	586	639
21.	Австралия	544	▲	394	494	539	549	603	668
22.	Чехия	543	▲	424	503	539	548	590	645
23.	Канада	543	▲	407	497	539	547	596	657

24.	Словения	542	▲	413	498	539	546	592	651
25.	Австрия	541	▲	427	500	536	546	586	640
26.	Германия	537	▲	395	493	531	544	591	652
27.	Қазақстан	536	▲	429	496	531	541	578	635
28.	Словакия	535	▲	381	493	529	541	589	647
29.	Израиль	530	▲	365	475	525	535	593	660
30.	Португалия	528	▲	417	485	523	532	572	633
31.	Испания	528	▲	413	486	524	531	573	628
32.	Бельгия (фламанд.)	525	▲	420	486	521	529	567	620
33.	Жаңа Зеландия	523	▲	356	469	518	527	586	656
34.	Франция	511	▲	389	468	507	516	559	617
PIRLS шкаласының орташа Балл		500							
35.	Бельгия (франц.)	497		378	454	492	503	544	606
36.	Чили	494	▼	356	442	489	499	550	614
37.	Грузия	488	▼	347	440	483	494	543	606
38.	Тринидад және Тобаго	479	▼	310	420	473	486	547	619
39.	Әзірбайжан	472	▼	312	422	464	480	533	594
40.	Мальта	452	▼	289	394	448	456	517	583
41.	БАӘ	450	▼	260	373	444	457	533	622
42.	Бахрейн	446	▼	274	381	441	451	515	596
43.	Катар	442	▼	249	367	439	446	523	608
44.	Сауд Аравиясы	430	▼	263	363	422	439	500	582
45.	Иран	428	▼	226	361	420	436	505	581
46.	Оман	418	▼	234	348	412	425	494	580
47.	Кувейт	393	▼	207	326	385	402	466	556
48.	Марокко	358	▼	180	282	350	366	436	529
49.	Египет	330	▼	112	246	319	342	420	520
50.	Оңтүстік Африка	320	▼	147	246	311	328	390	498
Аймақтық қатысушылар									
1.	Мәскеу, РФ	612	▲	507	573	608	616	654	709
2.	Мадрид, Испания	549	▲	446	510	545	553	590	642
3.	Квебек, Канада	547	▲	437	506	542	553	591	650
4.	Онтарио, Канада	544	▲	406	495	537	550	598	660
5.	Андалузия, Испания	525	▲	413	482	520	529	569	624

6.	Норвегия (4)	517	▲	393	472	513	521	566	623
7.	Дубай, БАӘ	515	▲	332	456	511	519	584	656
8.	Дания	501		347	450	496	506	558	630
9.	Буэнос Айрес, Аргентина	480	▼	335	425	474	486	539	605
10.	Абу Даби, БАӘ	414	▼	233	333	405	424	495	591
11.	ОАР (5)	406	▼	240	333	394	418	478	578

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

- ▲ Ел бойынша орташа көрсеткіш PIRLS шкаласының орталық нүктесінен едәуір жоғары
- ▼ Ел бойынша орташа көрсеткіш PIRLS шкаласының орталық нүктесінен едәуір төмен

2-кесте. PIRLS өткізілген жылдарда халықаралық күрделілік деңгейіне жеткен оқушылардың үлесі

№	Мемлекет/аймақ	Ілгері деңгей (625)				Жоғары деңгей (550)				Орташа деңгей (475)				Төменгі деңгей (400)			
		оқушылар %				оқушылар %				оқушылар %				оқушылар %			
		2016	2011	2006	2001	2016	2011	2006	2001	2016	2011	2006	2001	2016	2011	2006	2001
1.	Сингапур	29	24	19	12	66	62	58	45	89	87	86	76	97	97	97	90
2.	Ресей	26	19	19	5	70	63	61	39	94	92	90	80	99	99	98	96
3.	Солтүстік Ирландия	22	19			61	58			87	87			97	97		
4.	Ирландия	21	16			62	53			89	85			98	97		
5.	Англия	20	18	15	20	57	54	48	54	86	83	78	82	97	95	93	94
6.	Болгария	19	11	16	17	55	45	52	54	83	77	82	83	95	93	95	95
7.	Гонгконг	18	18	15	5	65	67	62	39	93	93	92	81	99	99	99	97
8.	Финляндия	18	18			62	63			91	92			98	99		
9.	Венгрия	17	12	14	10	56	48	53	49	85	81	86	85	97	95	97	98
10.	АҚШ	16	17	12	15	53	56	47	50	83	86	82	80	96	98	96	94
11.	Австралия	16	10			51	42			81	76			94	93		
12.	Тайбэй	14	13	7		59	55	43		90	87	84		98	98	97	
13.	Швеция	14	9	11	15	57	47	53	59	88	85	88	90	98	98	98	98
14.	Латвия	14		8	9	57		46	49	90		86	87	99		98	99
15.	Литва	13	6	5	9	53	39	43	48	87	80	86	85	97	97	99	98
16.	Израиль	13	15			46	49			75	80			91	93		
17.	Канада	13	13			50	51			83	86			96	98		
18.	Словения	11	8	6	3	49	42	37	25	83	79	76	67	96	95	94	91
19.	Дания	11	12	11		52	55	52		86	88	85		97	99	97	
20.	Жаңа Зеландия	11	14	13	14	41	45	45	45	73	75	76	74	90	92	92	90
21.	Германия	11	10	11	9	47	46	52	47	81	85	87	83	95	98	97	97
22.	Италия	11	10	14	11	52	46	52	48	87	85	87	83	98	98	98	97
23.	Словакия	10	8	8	5	47	44	43	34	81	82	80	76	93	96	94	94
24.	Чехия	10	8		7	49	50		45	85	87		83	97	98		97
25.	Австрия	8	5	8		47	39	45		84	80	84		98	97	98	
26.	Нидерланды	8	7	6	10	48	48	49	54	88	90	91	92	99	100	99	99
27.	Португалия	7	9			38	47			79	84			97	98		
28.	Испания	6	4	5		39	31	31		80	72	72		97	94	94	
29.	Норвегия	5	2	2	4	34	25	22	28	74	71	67	65	94	95	92	88

30.	БАӘ	5	3			20	14			43	38			68	64		
31.	Тринидад және Тобаго	4	3	2		24	19	13		55	50	38		80	78	64	
32.	Бельгия (фламанд.)	4		7		35		49		80		90		97		99	
33.	Франция	4	5	5	7	30	35	35	37	72	75	76	77	94	95	96	95
34.	Катар	3	2			17	12			42	34			66	60		
35.	Бельгия (франц.)	3	2	3		22	25	23		65	70	66		92	94	92	
36.	Грузия	2	2	1		22	21	15		60	60	50		86	86	82	
37.	Оман	2	0			10	5			32	21			59	47		
38.	Әзірбайжан	1	0			17	9			53	45			80	82		
39.	Иран	1	1	1	0	11	13	8	7	37	45	30	28	65	76	60	56
40.	Сауд Аравиясы	1	1			11	8			35	34			63	65		
41.	Мальта	1	1			13	14			45	45			73	74		
42.	Марокко	0	0			3	1			14	7			36	21		
43.	Оңтүстік Африка	0	0			2	3			8	10			22	24		
Аймақтық қатысушылар																	
1.	Онтарио, Канада	14	15	16	15	50	54	54	50	82	85	87	84	96	97	98	96
2.	Квебек, Канада	11	7	6	8	50	43	41	43	87	85	83	84	98	98	97	98
3.	Дубай, БАӘ	11	6			40	26			69	54			87	75		
4.	Андалузия, Испания	5	4			37	31			78	73			97	95		
5.	Абу Даби, БАӘ	2	2			11	10			31	32			55	60		
6.	ОАР (5)	2		3		9		11		26		23		51		36	

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

Бос ұяшық мемлекеттің сол жылғы бағалауға қатыспағанын немесе салыстырмалы деректері болмағанын білдіреді

Әзірбайжанның трендік нәтижелеріне орыс тілінде оқитын оқушылар қосылмаған. Литваның нәтижелеріне поляк немесе орыс тілінде оқитын оқушылар қосылмаған.

3-кесте. Елдің жалпы орташа балымен салыстырғандағы әдеби және ақпараттық мәтін балдарындағы айырмашылық

№	Мемлекет/аймақ	Жалпы орташа балл	Әдеби мәтін			Ақпараттық мәтін		
			Орташа балл	Орташа балл айырмашылығы		Орташа балл	Орташа балл айырмашылығы	
1.	Ресей	581	579	-2		584	4	▲
2.	Сингапур	576	575	-2		579	2	▲
3.	Гонконг	569	562	-6	▼	576	8	▲
4.	Ирландия	567	571	5	▲	565	-2	
5.	Финляндия	566	565	-1		569	3	▲
6.	Польша	565	567	2		564	0	
7.	Солтүстік Ирландия	565	570	6	▲	561	-4	▼
8.	Норвегия (5)	559	560	1		559	0	
9.	Тайбэй	559	548	-11	▼	569	10	▲
10.	Англия	559	563	4	▲	556	-2	▼
11.	Латвия	558	555	-3		561	4	▲
12.	Швеция	555	556	1		555	0	
13.	Венгрия	554	558	3	▲	551	-4	▼
14.	Болгария	552	551	0		554	2	▲
15.	АҚШ	549	557	8	▲	543	-6	▼
16.	Литва	548	547	-1		551	2	
17.	Италия	548	549	1		549	1	
18.	Дания	547	551	4	▲	543	-4	▼
19.	Макао	546	536	-10	▼	556	10	▲
20.	Нидерланды	545	546	1		545	0	
21.	Австралия	544	547	3	▲	543	-2	
22.	Чехия	543	545	2		541	-2	
23.	Канада	543	547	4	▲	540	-3	▼
24.	Словения	542	541	-1		544	2	▲
25.	Австрия	541	544	4	▲	539	-2	▼
26.	Германия	537	542	5	▲	533	-4	▼
27.	Қазақстан	536	527	-9	▼	544	8	▲
28.	Словакия	535	539	4	▲	531	-4	▼
29.	Израиль	530	532	2		529	-2	
30.	Португалия	528	528	0		528	1	
31.	Испания	528	530	2	▲	527	-1	

32.	Бельгия (фламанд.)	525	524	-1		526	1	
33.	Жаңа Зеландия	523	525	3	▲	520	-2	▼
34.	Франция	511	513	1		510	-1	
35.	Бельгия (франц.)	497	504	6	▲	490	-7	▼
36.	Чили	494	500	7	▲	485	-9	▼
37.	Грузия	488	490	2		486	-2	▼
38.	Тринидад және Тобаго	479	478	-1		480	1	
39.	Әзірбайжан	472	466	-6	▼	477	5	▲
40.	Мальта	452	452	0		451	-1	
41.	БАӘ	450	440	-10	▼	460	10	▲
42.	Бахрейн	446	437	-9	▼	453	7	▲
43.	Катар	442	434	-8	▼	450	7	▲
44.	Сауд Аравиясы	430	430	0		429	-1	
45.	Иран	428	430	2		425	-3	▼
46.	Оман	418	411	-8	▼	425	7	▲
47.	Кувейт	393	388	-6	▼	398	5	▲
48.	Марокко	358	353	-5	▼	359	1	
49.	Египет	330	328	-2		332	1	
50.	Оңтүстік Африка	320	323	3	▲	314	-6	▼
Аймақтық қатысушылар								
1.	Мәскеу, РФ	612	613	1		613	1	
2.	Мадрид, Испания	549	551	1		549	0	
3.	Квебек, Канада	547	550	2		547	-1	
4.	Онтарио, Канада	544	549	5	▲	539	-4	▼
5.	Андалузия, Испания	525	526	1		524	-1	
6.	Норвегия(4)	517	520	4	▲	514	-3	▼
7.	Дубай, БАӘ	515	508	-7	▼	523	8	▲
8.	Дания (3)	501	505	4	▲	498	-3	
9.	Буэнос Айрес, Аргентина	480	484	4	▲	475	-5	▼
10.	Абу Даби, БАӘ	414	406	-9	▼	422	8	▲
11.	ОАР (5)	406	402	-4	▼	407	1	

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

- ▲ PIRLS шкаласының орталық нүктесінен едәуір жоғары көрсеткіш
- ▼ PIRLS шкаласының орталық нүктесінен едәуір төмен көрсеткіш

4-кесте. Зерттеудің төрт кезеңіндегі мәтін түрлері бойынша балдардың айырмашылығы

Мемлекет/аймақ	Мәтін түрі	Балл							
		2001		2006		2011		2016	
Австралия	Әдеби					527		547	▲
	Ақпараттық					528		543	
Австрия	Әдеби			540	▲	533	▲	544	▲
	Ақпараттық			536		526		539	
Әзірбайжан	Әдеби					461		464	
	Ақпараттық					460		475	▲
Бельгия (фламанд.)	Әдеби			546				524	
	Ақпараттық			549	▲			526	▲
Бельгия (франц.)	Әдеби			500	▲	508	▲	504	▲
	Ақпараттық			497		504		490	
Болгария	Әдеби	551		544		532		551	
	Ақпараттық	551		551	▲	533		554	
Канада	Әдеби					553	▲	547	▲
	Ақпараттық					545		540	
Тайбэй	Әдеби			532		542		548	
	Ақпараттық			539	▲	565	▲	569	▲
Чехия	Әдеби	538	▲			545		545	▲
	Ақпараттық	536				545		541	
Дания	Әдеби			549	▲	555		551	▲
	Ақпараттық			543		553		543	
Англия	Әдеби	561	▲	540	▲	553	▲	563	▲
	Ақпараттық	548		538		549		556	
Финляндия	Әдеби					568		565	
	Ақпараттық					568		569	▲
Франция	Әдеби	519		517		521	▲	513	▲
	Ақпараттық	532	▲	526	▲	519		510	
Грузия	Әдеби			477	▲	491	▲	490	▲
	Ақпараттық			462		482		486	
Германия	Әдеби	539		551	▲	545	▲	542	▲

	Ақпараттық	539		546		538		533	
Гонконг	Әдеби	520		559		565		562	
	Ақпараттық	537	▲	570	▲	578	▲	576	▲
Венгрия	Әдеби	551	▲	559	▲	542	▲	558	▲
	Ақпараттық	537		542		536		551	
Иран	Әдеби	420	▲	425	▲	459	▲	430	▲
	Ақпараттық	403		415		455		425	
Ирландия	Әдеби					557	▲	571	▲
	Ақпараттық					549		565	
Израиль	Әдеби					542		532	▲
	Ақпараттық					541		529	
Италия	Әдеби	546	▲	554		539		549	
	Ақпараттық	537		550		545	▲	549	
Латвия	Әдеби	540		542				555	
	Ақпараттық	548	▲	540				561	▲
Литва	Әдеби	548	▲	543	▲	529	▲	549	
	Ақпараттық	539		530		527		553	
Мальта	Әдеби					458		452	
	Ақпараттық					455		451	
Марокко	Әдеби					299		353	
	Ақпараттық					321	▲	359	▲
Нидерланды	Әдеби	555		546		545		546	
	Ақпараттық	554		549		547	▲	545	
Жаңа Зеландия	Әдеби	535	▲	529		533	▲	525	▲
	Ақпараттық	526		534	▲	530		520	
Солтүстік Ирландия	Әдеби					564	▲	570	▲
	Ақпараттық					555		561	
Норвегия (4)	Әдеби	507	▲	502	▲	508	▲	520	▲
	Ақпараттық	491		493		505		514	
Оман	Әдеби					379		411	
	Ақпараттық					404	▲	425	▲
Португалия	Әдеби					538		528	

	Ақпараттық					544	▲	528	
Катар	Әдеби					415		434	
	Ақпараттық					436	▲	450	▲
Ресей	Әдеби	526		563		567		579	
	Ақпараттық	530	▲	566		570	▲	584	▲
Сауд Аравиясы	Әдеби					422		430	
	Ақпараттық					440	▲	429	
Сингапур	Әдеби	531	▲	554		567		575	
	Ақпараттық	528		565	▲	569	▲	579	▲
Словакия	Әдеби	514		535	▲	540	▲	539	▲
	Ақпараттық	522	▲	527		530		531	
Словения	Әдеби	501		521		532	▲	541	
	Ақпараттық	502		523		528		544	▲
Оңтүстік Африка	Әдеби					325	▲	323	▲
	Ақпараттық					319		314	
Испания	Әдеби			517	▲	516	▲	530	▲
	Ақпараттық			507		512		527	
Швеция	Әдеби	562	▲	548		547	▲	556	
	Ақпараттық	560		550		537		555	
Тринидад және Тобаго	Әдеби			433		467		478	
	Ақпараттық			436	▲	474	▲	480	
БАӘ	Әдеби					427		440	
	Ақпараттық					452	▲	460	▲
АҚШ	Әдеби	552	▲	542	▲	563	▲	557	▲
	Ақпараттық	534		538		553		543	
Аймақтық қатысушылар									
Онтарио, Канада	Әдеби	554	▲	558	▲	558	▲	549	▲
	Ақпараттық	544		554		549		539	
Квебек, Канада	Әдеби	536		531		539	▲	550	
	Ақпараттық	542	▲	534		536		547	
ОАР (5)	Әдеби			342				402	
	Ақпараттық			357	▲			407	▲

Андалүзия, Испания	Әдеби					518	▲	526	
	Ақпараттық					512		524	
Абу Даби, БАӘ	Әдеби					414		406	
	Ақпараттық					437	▲	422	▲
Дубай, БАӘ	Әдеби					466		508	
	Ақпараттық					488	▲	523	▲

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

▲ Басқа мәтін түрінен едәуір жоғары көрсеткіш

Бос ұяшық мемлекеттің сол жылғы бағалауға қатыспағанын немесе салыстырмалы деректері болмағанын білдіреді
 Әзірбайжанның трендтік нәтижелеріне орыс тілінде оқитын оқушылар қосылмаған. Литваның нәтижелеріне поляк немесе орыс тілінде оқитын оқушылар қосылмаған.

5-кесте. Мәтін түрі және мәтінді түсіну процестері бойынша гендерлік бөліністегі балдардың айырмашылығы

№	Мемлекет/аймақ	Мәтін түрі						Мәтінді түсіну					
		Әдеби			Ақпараттық			Ақпаратты табу және қорытынды жасау			Талдау, жалпылау және бағалау		
		Қыздар	Ұлдар		Қыздар	Ұлдар		Қыздар	Ұлдар		Қыздар	Ұлдар	
1.	Австралия	561	▲	533	552	▲	533	552	▲	530	561	▲	538
2.	Австрия	550	▲	539	540		538	552		549	539	▲	530
3.	Әзірбайжан	472	▲	460	485	▲	471	484	▲	471	472	▲	458
4.	Бахрейн	462	▲	413	472	▲	434	464	▲	425	469	▲	422
5.	Бельгия (фламанд.)	530	▲	517	529	▲	522	529	▲	522	529	▲	519
6.	Бельгия (франц.)	512	▲	496	494	▲	486	506	▲	496	500	▲	488
7.	Болгария	561	▲	542	561	▲	547	557	▲	544	560	▲	545
8.	Канада	556	▲	538	543	▲	537	546	▲	537	552	▲	539
9.	Чили	511	▲	491	490	▲	481	502	▲	490	500	▲	483
10.	Тайбэй	555	▲	543	570		568	565	▲	555	562	▲	555
11.	Чехия	554	▲	536	544		538	556	▲	546	544	▲	532
12.	Дания	560	▲	542	548	▲	539	556	▲	544	552	▲	539
13.	Египет	348	▲	308	350	▲	314	347	▲	311	359	▲	321
14.	Англия	572	▲	553	562	▲	551	563	▲	549	569	▲	554
15.	Финляндия	576	▲	554	579	▲	559	582	▲	562	573	▲	552
16.	Франция	518	▲	507	513		508	524	▲	517	506	▲	496
17.	Грузия	501	▲	479	495	▲	478	495	▲	477	501	▲	479
18.	Германия	551	▲	534	536		530	550	▲	541	537	▲	524
19.	Гонконг	569	▲	557	580		573	571	▲	565	574	▲	563
20.	Венгрия	566	▲	549	555	▲	547	558	▲	545	563	▲	550
21.	Иран	457	▲	407	446	▲	406	454	▲	408	450	▲	403
22.	Ирландия	580	▲	563	569	▲	561	571	▲	561	576	▲	562
23.	Израиль	541	▲	523	533		525	536	▲	523	537	▲	523
24.	Италия	554	▲	543	551		547	550	▲	544	554	▲	545
25.	Қазақстан	535	▲	520	547	▲	540	534	▲	525	548	▲	537
26.	Кувейт	405	▲	370	415	▲	381	410	▲	377	406	▲	369
27.	Латвия	565	▲	545	569	▲	553	562	▲	546	571	▲	553
28.	Литва	558	▲	536	561	▲	541	560	▲	539	558	▲	537
29.	Макао	538		534	555		556	548		550	544		542

30.	Мальта	466	▲	439	461	▲	443	463	▲	441	462	▲	441
31.	Марокко	369	▲	338	372	▲	346	378	▲	350	352	▲	321
32.	Нидерланды	553	▲	539	549	▲	540	551	▲	542	550	▲	538
33.	Жаңа Зеландия	539	▲	512	528	▲	512	530	▲	512	536	▲	513
34.	Солтүстік Ирландия	582	▲	559	569	▲	552	570	▲	553	577	▲	558
35.	Норвегия (5)	571	▲	550	568	▲	549	570	▲	553	568	▲	548
36.	Оман	434	▲	387	448	▲	403	442	▲	397	439	▲	391
37.	Польша	577	▲	556	573	▲	556	568	▲	551	580	▲	559
38.	Португалия	529		527	527		529	527		528	528		525
39.	Катар	453	▲	415	466	▲	433	460	▲	424	458	▲	423
40.	Ресей	587	▲	572	591	▲	578	588	▲	575	589	▲	575
41.	Сауд Аравиясы	461	▲	401	465	▲	395	458	▲	395	472	▲	408
42.	Сингапур	586	▲	563	586	▲	571	580	▲	566	589	▲	568
43.	Словакия	545	▲	533	535	▲	528	542	▲	533	538	▲	525
44.	Словения	552	▲	531	552	▲	536	554	▲	539	550	▲	529
45.	Оңтүстік Африка	352	▲	296	340	▲	290	348	▲	297	338	▲	281
46.	Испания	536	▲	524	529		525	530	▲	523	534	▲	525
47.	Швеция	564	▲	548	562	▲	548	566	▲	555	562	▲	544
48.	Тринидад және Тобаго	489	▲	466	490	▲	469	495	▲	471	482	▲	461
49.	БАӘ	456	▲	425	474	▲	446	463	▲	434	468	▲	438
50.	АҚШ	563	▲	552	546		540	547	▲	539	559	▲	551
	Халықаралық орташа балл	522	▲	499	519	▲	503	520	▲	503	520	▲	500
Аймақтық қатысушылар													
1.	Буэнос Айрес, Аргентина	491	▲	477	477		473	487	▲	479	478	▲	468
2.	Онтарио, Канада	558	▲	540	543		536	544	▲	534	555	▲	542
3.	Квебек, Канада	558	▲	540	549		544	555	▲	546	551	▲	538
4.	Дания (3)	516	▲	494	506	▲	490	511	▲	489	510	▲	497
5.	Норвегия (4)	531	▲	510	520	▲	508	530	▲	513	521	▲	504
6.	Мәскеу, Ресей	624	▲	603	620	▲	606	620	▲	603	622	▲	606
7.	ОАР (5)	418	▲	386	421	▲	393	421	▲	393	417	▲	383
8.	Андалузия, Испания	529	▲	522	523		524	523		521	529		525
9.	Мадрид, Испания	556	▲	545	550		548	549		544	554	▲	546

10.	Абу Даби, БАӘ	428	▲	386	443	▲	404	433	▲	395	438	▲	398
11.	Дубай, БАӘ	516	▲	501	529	▲	518	518	▲	506	526	▲	512

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

▲ Басқа мәтін түрінен едәуір жоғары көрсеткіш

6-кесте. Зерттеудің төрт кезеңіндегі мәтін түрлері бойынша балдардың айырмашылығы									
Мемлекет/аймақ	Мәтінді түсіну	Балл							
		2001		2006		2011		2016	
Австралия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					527		541	
	Талдау, жалпылау және бағалау					529	▲	549	▲
Австрия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау			548	▲	539	▲	550	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау			528		521		534	
Әзірбайжан	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					469	▲	476	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау					449		463	
Бельгия (фламанд.)	Ақпаратты табу және қорытынды жасау			549				526	
	Талдау, жалпылау және бағалау			547				524	
Бельгия (франц.)	Ақпаратты табу және қорытынды жасау			504	▲	512	▲	501	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау			493		499		494	
Болгария	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	552		541		532		550	
	Талдау, жалпылау және бағалау	550		552	▲	532		552	▲
Канада	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					543		541	
	Талдау, жалпылау және бағалау					554	▲	545	▲
Тайбэй	Ақпаратты табу және қорытынды жасау			545	▲	551		560	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау			527		555	▲	558	
Чехия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	543	▲			548	▲	551	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау	532				544		538	
Дания	Ақпаратты табу және қорытынды жасау			554	▲	556	▲	550	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау			541		553		546	
Англия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	549		537		546		556	
	Талдау, жалпылау және бағалау	556	▲	542	▲	555	▲	561	▲
Финляндия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					569	▲	572	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау					567		562	
Франция	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	529	▲	527	▲	528	▲	521	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау	523		515		512		501	
Грузия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау			480	▲	484		486	
	Талдау, жалпылау және бағалау			456		491	▲	490	▲
Германия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	545	▲	558	▲	548	▲	546	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау	535		540		536		530	
Гонконг	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	525		561		562		568	
	Талдау, жалпылау және бағалау	530	▲	566	▲	578	▲	568	

Венгрия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	543		547		537		552	
	Талдау, жалпылау және бағалау	544		554	▲	542	▲	557	▲
Иран	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	423	▲	429	▲	458		429	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау	399		409		456		425	
Ирландия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					552		566	
	Талдау, жалпылау және бағалау					553		569	▲
Израиль	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					538		530	
	Талдау, жалпылау және бағалау					543	▲	530	
Италия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	541		547		539		547	
	Талдау, жалпылау және бағалау	540		556	▲	544	▲	550	▲
Латвия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	546		537				554	
	Талдау, жалпылау және бағалау	544		545	▲			562	▲
Литва	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	543		536		530	▲	551	
	Талдау, жалпылау және бағалау	544		539	▲	527		549	
Мальта	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					461	▲	452	
	Талдау, жалпылау және бағалау					451		451	
Марокко	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					325	▲	364	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау					288		336	
Нидерланды	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	559	▲	554	▲	549	▲	546	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау	552		542		543		544	
Жаңа Зеландия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	525		527		527		521	
	Талдау, жалпылау және бағалау	534	▲	537	▲	535	▲	525	▲
Солтүстік Ирландия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					555		562	
	Талдау, жалпылау және бағалау					562	▲	567	▲
Норвегия (4)	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	508	▲	506	▲	511	▲	521	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау	492		490		502		513	
Оман	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					395	▲	419	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау					382		415	
Португалия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					539		528	
	Талдау, жалпылау және бағалау					542		526	
Катар	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					424		442	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау					425		441	
Ресей	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	533	▲	565		565		581	
	Талдау, жалпылау және бағалау	524		564		571	▲	582	
Сауд Аравиясы	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					433	▲	425	

	Талдау, жалпылау және бағалау					424		439	▲
Сингапур	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	534	▲	563	▲	565		573	
	Талдау, жалпылау және бағалау	526		557		570	▲	579	▲
Словакия	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	524	▲	533	▲	534		538	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау	512		530		536		531	
Словения	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	506	▲	522		533	▲	547	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау	497		522		530		539	
Оңтүстік Африка	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					323		321	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау					322		308	
Испания	Ақпаратты табу және қорытынды жасау			511		516	▲	526	
	Талдау, жалпылау және бағалау			513		510		529	▲
Швеция	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	565	▲	554	▲	543	▲	560	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау	559		546		540		553	
Тринидад және Тобаго	Ақпаратты табу және қорытынды жасау			440	▲	474	▲	483	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау			429		464		472	
БАӘ	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					439		448	
	Талдау, жалпылау және бағалау					438		453	▲
АҚШ	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	538		535		549		543	
	Талдау, жалпылау және бағалау	547	▲	545	▲	563	▲	555	▲
Аймақтық қатысушылар									
Онтарио, Канада	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	541		547		545		539	
	Талдау, жалпылау және бағалау	553	▲	563	▲	559	▲	548	▲
Квебек, Канада	Ақпаратты табу және қорытынды жасау	537		536	▲	538		551	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау	540	▲	530		538		545	
ОАР (5)	Ақпаратты табу және қорытынды жасау			355	▲			407	▲
	Талдау, жалпылау және бағалау			343				400	
Андалузия, Испания	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					518	▲	522	
	Талдау, жалпылау және бағалау					510		527	▲
Абу Даби, БАӘ	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					424		413	
	Талдау, жалпылау және бағалау					425		417	▲
Дубай, БАӘ	Ақпаратты табу және қорытынды жасау					478		512	
	Талдау, жалпылау және бағалау					474		519	▲

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

▲ Мәтінді түсінудің басқа процесінен едәуір жоғары көрсеткіш

7-кесте. Отбасының білім беру ресурстары деңгейі бойынша оқушылардың нәтижелері

№	Мемлекет/аймақ	Ресурстар деңгейі						Шкаланың орташа көрсеткіші	2011 жылмен салыстырғандағы орташа балл айырмашылығы		
		Жоғары		Орташа		Төмен					
		оқушылар %	Орташа балл	оқушылар %	Орташа балл	оқушылар %	Орташа балл				
1.	Норвегия (5)	45	581	54	544	1	~	11,4		-	
2.	Швеция	43	586	56	542	1	~	11,4	r	0,0	
3.	Дания	41	575	58	535	1	~	11,3		0,0	
4.	Финляндия	37	594	63	555	0	~	11,2		0,0	
5.	Канада	35	579	65	536	1	~	11,2	r	-0,2	▼
6.	Ирландия	33	607	66	555	1	~	11,0		0,2	
7.	Нидерланды	33	577	67	541	0	~	11,0	s	0,2	
8.	Бельгия (франц.)	30	540	67	486	4	439	10,7		0,0	
9.	Сингапур	29	624	69	562	2	~	10,9		0,2	▲
10.	Венгрия	28	603	65	543	6	467	10,6		0,5	▲
11.	Бельгия (фламанд.)	27	560	71	519	2	~	10,8		-	
12.	Германия	25	591	74	539	1	~	10,8	s	0,1	
13.	Франция	24	552	73	505	2	~	10,6		0,0	
14.	Мальта	23	486	76	455	1	~	10,7	r	0,6	▲
15.	Израиль	22	588	76	523	1	~	10,9	r	0,1	
16.	Австрия	22	584	77	533	2	~	10,6		0,2	
17.	Словения	22	587	77	534	1	~	10,6		0,2	▲
18.	Чехия	21	587	77	536	2	~	10,5		0,0	
19.	Польша	21	605	76	556	3	509	10,4		-	
20.	Тайбей	21	593	74	553	5	513	10,3		0,1	
21.	Гонконг	21	579	74	568	5	553	10,3		0,5	▲
22.	Латвия	21	589	77	552	2	~	10,6		-	
23.	Испания	19	565	77	526	4	476	10,3		0,0	
24.	Португалия	18	568	76	523	6	487	10,1		0,2	▲

25.	Литва	16	594	81	543	3	466	10,2		0,4	▲
26.	Словакия	16	592	77	539	8	397	10,1		0,1	
27.	Болгария	15	610	71	558	14	466	9,8		0,4	
28.	Ресей	14	618	84	576	2	~	10,3		-0,1	
29.	БАӘ	12	539	85	450	3	369	10,2		0,2	▲
30.	Грузия	12	529	82	488	6	439	10,0		0,1	
31.	Катар	11	519	86	449	3	363	10,2	r	0,0	
32.	Макао	11	581	81	542	7	530	9,8		-	
33.	Тринидад және Тобаго	10	554	86	480	4	430	10,0	r	0,2	▲
34.	Италия	8	595	86	550	6	507	9,7		0,0	
35.	Бахрэйн	8	519	87	447	5	388	9,8		-	
36.	Қазақстан	8	573	88	534	4	516	9,9		-	
37.	Чили	6	557	85	497	10	461	9,3		-	
38.	Оман	5	505	81	427	14	368	9,3		0,6	▲
39.	Иран	4	525	67	449	29	373	8,5		0,4	▲
40.	Кувейт	3	479	92	401	5	365	9,6		-	
41.	Сауд Аравиясы	2	~	85	436	13	418	9,1		0,1	
42.	Әзірбайжан	2	~	75	486	24	440	8,7		0,2	
43.	Марокко	1	~	38	401	61	342	6,9	s	-0,2	
44.	Египет	0	~	61	366	38	277	7,9		-	
45.	Англия	-	-	-	-	-	-	-		-	
46.	АҚШ	-	-	-	-	-	-	-		-	
47.	Австралия	46	592	53	541	1	~	11,6	x	0,0	
48.	Солтүстік Ирландия	42	615	57	569	1	~	11,4	x	0,5	▲
49.	Жаңа Зеландия	39	581	60	522	2	~	11,2	x	0,0	
50.	Оңтүстік Африка	1	~	70	354	29	295	8,3	x	-0,1	
Халықаралық орташа балл		20	572	73	509	7	432				
Аймақтық қатысушылар											
1.	Норвегия (4)	44	543	56	501	1	~	11,4		-0,1	
2.	Дания (3)	41	527	58	488	1	~	11,3		-	
3.	Мәскеу, Ресей	37	633	62	600	0	~	11,3		-	

4.	Онтарио, Канада	36	580	63	535	0	~	11,2	r	-0,1	
5.	Квебек, Канада	31	577	68	540	1	~	11,1		0,0	
6.	Мадрид, Испания	30	576	67	543	2	~	10,8		-	
7.	Дубай, БАӘ	21	579	77	509	2	~	10,7		0,1	
8.	Андалузия, Испания	15	563	79	526	6	477	10,0		0,2	
9.	Буэнос Айрес, Аргентина	14	544	79	486	8	432	10,0		-	
10.	Абу Даби, БАӘ	10	505	87	420	3	330	10,0	r	0,2	▲
11.	ОАР (5)	3	564	75	439	22	370	8,7		-	

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

- ▲ 2011 жылғы көрсеткіштен едәуір жоғары
- ▼ 2011 жылғы көрсеткіштен едәуір төмен

(-) символы салыстырмалы деректердің жоқтығын білдіреді. Тильда (~) балдарды есептеуге деректердің жеткіліксіз екенін білдіреді.

«r» деректер оқушылардың 70%-дан көбіне, бірақ 80%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді. «s» деректер оқушылардың 50%-дан көбіне, бірақ 70%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді

8-кесте. Ата-аналардың оқуға деген қарым-қатынасына байланысты оқушылардың нәтижелері

№	Мемлекет	Қатты ұнайды		Ұнайды		Ұнамайды		Орташа балл	2011-мен айырмашылығы	
		оқушылар %	Балл	оқушылар %	Балл	оқушылар %	Балл			
1.	Ирландия	47	588	40	560	13	544	10,3	-0,4	▼
2.	Нидерланды	46	566	39	548	16	525	10,0	-0,4	▼
3.	Мальта	45	471	42	451	13	439	10,2	-0,4	▼
4.	Дания	44	564	38	542	17	530	10,1	-0,6	▼
5.	Швеция	44	576	42	551	13	529	10,1	-0,8	▼
6.	Әзірбайжан	44	481	46	470	10	453	10,4	0,7	▲
7.	Норвегия (5)	42	574	44	556	15	532	10,1	-	
8.	Тринидад және Тобаго	41	499	49	478	10	468	10,2	-0,5	▼
9.	Финляндия	41	585	43	563	16	542	10,0	-0,5	▼
10.	Испания	41	545	43	524	16	512	10,0	0,0	
11.	Израиль	40	554	47	522	13	519	10,0	-0,5	▼
12.	Австрия	40	564	42	534	18	516	9,9	-0,4	▼
13.	Канада	40	566	46	540	15	531	10,0	-0,5	▼
14.	Болгария	39	587	43	548	19	493	9,8	-0,2	
15.	Венгрия	38	583	45	547	17	516	9,8	-0,1	
16.	Чехия	37	565	45	540	18	514	9,8	-0,2	▼
17.	Италия	37	566	47	546	16	530	9,9	0,1	
18.	Германия	36	578	44	540	20	509	9,7	-0,4	▼
19.	Польша	35	581	50	561	14	540	9,9	-	
20.	Словакия	35	566	46	532	19	489	9,6	-0,3	▼
21.	Португалия	35	546	50	522	15	510	9,8	0,2	▲
22.	Грузия	32	512	60	482	8	460	9,9	-0,2	▼
23.	Бельгия (франц.)	29	526	48	495	23	473	9,4	-0,4	▼
24.	Бельгия (фламанд.)	28	546	48	527	24	509	9,3	-	
25.	Литва	27	572	48	546	25	530	9,3	-0,3	▼
26.	Словения	27	571	58	539	16	517	9,5	-0,3	▼
27.	Бахрейн	26	471	60	444	14	417	9,6	-	

28.	Қазақстан	26	545	67	533	7	531	9,9	-	
29.	Латвия	26	579	52	557	22	541	9,4	-	
30.	Кувейт	25	425	57	395	18	378	9,5	-	
31.	Ресей	25	602	56	578	20	560	9,4	-0,2	▼
32.	Сингапур	25	603	57	572	18	561	9,4	-0,3	▼
33.	Иран	25	459	62	429	14	374	9,5	-0,3	▼
34.	Оңтүстік Африка	24	359	63	322	13	307	9,7	-0,2	▼
35.	Катар	24	489	62	441	14	428	9,5	-0,2	▼
36.	Франция	22	539	56	513	21	491	9,3	-0,2	▼
37.	БАӘ	22	496	65	445	13	436	9,5	-0,1	▼
38.	Марокко	22	397	47	365	31	330	9,0	-0,3	▼
39.	Чили	21	529	52	491	27	480	9,2	-	
40.	Оман	21	450	67	418	12	380	9,5	0,0	
41.	Сауд Аравиясы	21	454	62	428	17	414	9,4	-0,2	▼
42.	Тайбэй	19	584	61	556	20	548	9,2	-0,2	▼
43.	Гонконг	17	580	61	569	22	562	9,1	-0,2	▼
44.	Макао	17	563	62	544	22	538	9,1	-	
45.	Египет	13	385	54	345	33	286	8,7	-	
46.	Англия	-	-	-	-	-	-	-	-	
47.	АҚШ	-	-	-	-	-	-	-	-	
48.	Солтүстік Ирландия	49	602	36	577	15	568	10,3	-0,4	▼
49.	Австралия	48	582	40	551	12	535	10,3	-0,4	▼
50.	Жаңа Зеландия	47	567	40	524	13	511	10,3	-0,6	▼
Халықаралық орташа балл		32	535	51	508	17	488			
Аймақтық қатысушылар										
1.	Мадрид, Испания	48	562	41	544	12	534	10,4	-	
2.	Онтарио, Канада	42	567	45	540	13	533	10,1	-0,5	▼
3.	Дания (3)	42	518	41	497	17	480	10,0	-	
4.	Андалузия, Испания	41	543	42	524	17	504	10,0	0,2	
5.	Норвегия (4)	40	536	45	513	15	489	9,9	-0,6	▼
6.	Мәскеу, Ресей	38	626	51	606	10	586	10,0	-	

7.	Буэнос Айрес, Аргентина	34	515	51	475	15	474	9,9	-	
8.	Квебек, Канада	31	564	51	547	17	536	9,6	-0,3	▼
9.	ОАР (5)	30	446	58	406	12	401	9,8	-	
10.	Дубай, БАӘ	28	552	59	508	12	497	9,7	-0,2	▼
11.	Абу Даби, БАӘ	21	461	66	414	13	400	9,4	-0,1	▼

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

- ▲ 2011 жылғы көрсеткіштен едәуір жоғары
- ▼ 2011 жылғы көрсеткіштен едәуір төмен

(-) символы салыстырмалы деректердің жоқтығын білдіреді. Тильда (~) балдарды есептеуге деректердің жеткіліксіз екенін білдіреді.

«г» деректер оқушылардың 70%-дан көбіне, бірақ 80%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді. «s» деректер оқушылардың 50%-дан көбіне, бірақ 70%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді

9-кесте. Мектепке дейінгі ұйымдарға баруына байланысты оқушылардың нәтижелері

№	Мемлекет/аймақ	Мектепке дейінгі мекемелерге бару							
		3 жыл немесе одан көп		2 жыл		1 жыл немесе одан аз		Бармады	
		оқушылар %	Балл	оқушылар %	Балл	оқушылар %	Балл	оқушылар %	Балл
1.	Дания	96	552	3	521	1	~	1	~
2.	Венгрия	93	558	4	535	2	~	1	~
3.	Бельгия (франц.)	93	502	5	480	2	~	0	~
4.	Швеция	91	563	3	542	3	528	2	~
5.	Бельгия (фламанд.)	89	532	5	506	3	508	3	488
6.	Италия	87	555	8	528	3	531	3	530
7.	Нидерланды	84	555	11	538	3	538	2	~
8.	Гонконг	84	570	3	574	7	568	5	566
9.	Израиль	83	549	10	477	4	477	3	456
10.	Латвия	83	562	10	540	5	541	1	~
11.	Норвегия (5)	82	565	5	530	10	549	3	537
12.	Словения	81	549	9	524	5	525	5	512
13.	Сингапур	81	586	12	549	4	541	4	521
14.	Франция	80	519	6	509	6	490	8	494
15.	Чехия	80	549	13	542	5	523	3	481
16.	Австрия	79	548	14	533	5	524	2	~
17.	Болгария	79	564	8	527	10	511	3	489
18.	Макао	77	547	7	547	12	541	5	533
19.	Словакия	76	550	11	517	9	507	5	415
20.	Ресей	75	586	7	581	5	573	13	553
21.	Португалия	73	532	15	527	6	525	5	503
22.	Литва	69	558	7	546	16	520	9	534
23.	Финляндия	68	569	12	565	18	571	1	~
24.	Польша	65	572	19	556	16	546	0	~
25.	Германия	64	555	9	542	17	541	10	520
26.	Испания	60	538	17	528	13	519	10	513
27.	Грузия	56	496	20	492	9	488	16	468

28.	Чили	53	499	28	495	12	486	6	493
29.	Тайбэй	53	564	35	561	8	549	4	523
30.	Оңтүстік Африка	47	337	16	337	22	319	15	311
31.	Канада	43	558	25	550	15	542	16	534
32.	Қазақстан	38	550	14	533	22	533	26	522
33.	Бахрейн	32	455	32	451	17	451	20	431
34.	Ирландия	31	578	40	573	24	565	4	543
35.	Египет	31	359	26	355	10	312	33	290
36.	Мальта	28	464	59	462	9	445	5	442
37.	Тринидад және Тобаго	27	479	55	494	11	482	6	466
38.	Марокко	27	397	22	385	16	352	35	324
39.	Катар	25	461	33	464	22	459	20	413
40.	Кувейт	20	409	39	396	18	412	22	390
41.	Әзірбайжан	20	490	10	493	16	480	55	462
42.	БАӘ	18	483	42	450	21	463	19	434
43.	Оман	14	443	31	442	28	420	28	385
44.	Иран	12	469	16	454	49	429	22	387
45.	Сауд Аравиясы	6	453	15	454	35	434	45	422
46.	Англия	-	-	-	-	-	-	-	-
47.	Солтүстік Ирландия	-	-	-	-	-	-	-	-
48.	АҚШ	-	-	-	-	-	-	-	-
49.	Жаңа Зеландия	60	549	31	544	6	525	3	507
50.	Австралия	41	565	33	568	22	565	5	525
Халықаралық орташа балл		59	520	18	507	12	498	11	472
Аймақтық қатысушылар									
1.	Дания (3)	96	504	2	~	1	~	1	~
2.	Норвегия (4)	82	522	4	499	11	511	3	497
3.	Мәскеу, Ресей	78	613	9	610	6	608	8	609
4.	Буэнос Айрес, Аргентина	78	499	12	467	8	449	2	~
5.	Мадрид, Испания	67	557	14	550	10	539	9	528
6.	Квебек, Канада	58	557	14	545	11	551	17	534

7.	Андалузия, Испания	56	537	19	528	16	514	9	504
8.	ОАР (5)	47	436	18	423	22	393	13	378
9.	Онтарио, Канада	39	560	28	553	13	543	20	535
10.	Дубай, БАӘ	23	539	38	519	22	523	17	490
11.	Абу Даби, БАӘ	17	457	43	415	21	422	19	406

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

(-) символы салыстырмалы деректердің жоқтығын білдіреді. Тильда (~) балдарды есептеуге деректердің жеткіліксіз екенін білдіреді.

«г» деректер оқушылардың 70%-дан көбіне, бірақ 80%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді. «s» деректер оқушылардың 50%-дан көбіне, бірақ 70%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді

10-кесте. Бастауыш мектепке барғанға дейін ата-аналардың балаларымен үйде дайындалуларына байланысты оқушылардың нәтижелері

№	Мемлекет/аймақ	Жиі		Кейде		Ешқашан		Орташа балл	2011 жылмен айырмашылығы	
		оқушылар %	Балл	оқушылар %	Балл	оқушылар %	Балл			
1.	Ресей	65	587	34	569	1	~	11,3	0,2	▲
2.	Қазақстан	65	539	35	531	0	~	11,2	-	
3.	Грузия	56	496	42	482	2	~	10,8	0,1	
4.	Ирландия	55	586	45	554	1	~	10,9	0,1	
5.	Тринидад және Тобаго	53	504	46	467	1	~	10,8	0,2	▲
6.	Словакия	51	548	48	529	1	~	10,6	0,1	
7.	Польша	51	572	49	558	0	~	10,7	-	
8.	Мальта	51	473	48	445	1	~	10,7	0,3	▲
9.	Израиль	50	546	49	525	1	~	10,7	0,0	
10.	Испания	50	542	49	519	1	~	10,6	0,3	▲
11.	Канада	50	561	49	539	1	~	10,7	0,0	
12.	Латвия	50	566	50	552	0	~	10,7	-	
13.	Италия	49	558	50	544	1	~	10,6	0,1	
14.	Словения	48	557	51	532	1	~	10,6	0,0	
15.	Чехия	46	552	54	539	1	~	10,5	0,2	▲
16.	Чили	45	513	54	483	1	~	10,4	-	
17.	Болгария	43	580	49	545	8	453	10,0	0,3	
18.	Венгрия	42	562	57	553	2	~	10,3	0,0	
19.	Нидерланды	41	560	58	547	1	~	10,3	0,1	
20.	Литва	41	560	58	544	1	~	10,3	0,2	▲
21.	Германия	39	561	60	539	1	~	10,2	0,0	
22.	Норвегия (5)	38	573	61	552	1	~	10,1	-	
23.	Австрия	38	557	61	534	1	~	10,1	0,1	▲
24.	Франция	38	523	61	510	2	~	10,1	0,1	
25.	Португалия	38	542	61	521	1	~	10,1	0,2	▲
26.	Дания	36	564	63	542	1	~	10,0	0,1	
27.	Швеция	35	575	63	552	2	~	10,0	0,0	

28.	Оңтүстік Африка	34	341	62	327	4	269	9,9	0,1	
29.	Финляндия	32	583	67	562	1	~	9,9	0,2	▲
30.	БАӘ	31	488	67	442	2	~	9,8	0,2	▲
31.	Бахрейн	31	476	68	436	1	~	9,9	-	
32.	Сингапур	30	601	66	569	4	542	9,7	0,2	▲
33.	Бельгия (франц.)	29	515	69	493	2	~	9,7	0,0	
34.	Катар	29	483	68	439	3	410	9,7	0,1	
35.	Әзірбайжан	28	490	67	468	5	447	9,5	0,0	
36.	Кувейт	27	424	70	391	3	357	9,6	-	
37.	Бельгия (фламанд.)	25	543	72	524	3	499	9,5	-	
38.	Сауд Аравиясы	24	454	73	426	3	396	9,5	-0,1	
39.	Оман	23	453	74	413	3	341	9,5	0,3	▲
40.	Египет	21	384	63	331	16	260	8,7	-	
41.	Иран	20	451	73	430	7	348	9,1	0,3	▲
42.	Тайбэй	17	586	75	556	7	536	9,0	0,3	▲
43.	Гонконг	13	580	81	568	6	568	8,9	0,2	▲
44.	Марокко	12	385	60	371	29	327	7,7	-0,7	▼
45.	Макао	10	560	82	545	9	535	8,5	-	
46.	Англия	-	-	-	-	-	-	-	-	
47.	АҚШ	-	-	-	-	-	-	-	-	
48.	Солтүстік Ирландия	65	597	34	571	0	~	11,5	0,3	▲
49.	Жаңа Зеландия	57	560	42	521	1	~	11,1	0,1	
50.	Австралия	57	572	43	553	1	~	11,0	0,2	
Халықаралық орташа балл		39	529	58	505	3	419			
Аймақтық қатысушылар										
1.	Мәскеу, РФ	71	617	28	600	0	~	11,6	-	
2.	Мадрид, Испания	57	559	43	541	0	~	10,9	-	
3.	Онтарио, Канада	55	561	44	538	1	~	10,9	0,0	
4.	Андалузия, Испания	52	539	47	517	1	~	10,7	0,4	▲
5.	Буэнос Айрес, Аргентина	50	506	49	471	1	~	10,7	-	

6.	Квебек, Канада	41	563	58	543	1	~	10,2	0,0	
7.	Дубай, БАӘ	36	548	62	504	1	~	10,1	0,1	▲
8.	Норвегия (4)	36	535	63	509	1	~	10,1	0,1	
9.	Дания (3)	35	518	64	495	1	~	10,0	-	
10.	ОАР (5)	34	440	63	407	3	405	9,9	-	
11.	Абу Даби, БАӘ	29	452	69	411	2	~	9,7	0,2	▲

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

- ▲ 2011 жылғы көрсеткіштен едәуір жоғары
- ▼ 2011 жылғы көрсеткіштен едәуір төмен

(-) символы салыстырмалы деректердің жоқтығын білдіреді. Тильда (~) балдарды есептеуге деректердің жеткіліксіз екенін білдіреді.
«r» деректер оқушылардың 70%-дан көбіне, бірақ 80%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді. «s» деректер оқушылардың 50%-дан көбіне, бірақ 70%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді

11-кесте. Мектепте компьютердің бар-жоқтығына байланысты оқушылардың нәтижелері

№	Мемлекет/аймақ	Бір компьютерге 1–2 оқушы		Бір компьютерге 3–5 оқушы		Бір компьютерге 6 оқушы		Компьютерлер жоқ	
		оқушылар %	Балл	оқушылар %	Балл	оқушылар %	Балл	оқушылар %	Балл
1.	Австралия	84	545	13	544	3	539	0	~
2.	Австрия	18	541	22	550	58	536	1	~
3.	Әзірбайжан	22	461	35	469	31	496	12	422
4.	Бахрейн	42	451	34	431	24	460	0	~
5.	Бельгия (фламанд.)	51	529	36	527	12	506	0	~
6.	Бельгия (франц.)	34	496	36	500	16	506	15	489
7.	Болгария	39	529	37	568	21	551	4	574
8.	Канада	85	543	13	548	2	~	0	~
9.	Чили	74	489	20	508	5	494	1	~
10.	Тайбэй	38	554	39	560	21	565	1	~
11.	Чехия	84	541	12	550	3	566	1	~
12.	Дания	90	548	8	554	2	~	1	~
13.	Египет	3	294	6	421	85	322	7	355
14.	Англия	86	559	10	561	4	564	0	~
15.	Финляндия	75	566	17	565	8	567	0	~
16.	Франция	40	514	41	512	13	502	6	508
17.	Грузия	83	488	11	483	5	521	1	~
18.	Германия	35	535	38	541	26	537	1	~
19.	Гонконг	77	569	20	571	2	~	1	~
20.	Венгрия	46	535	26	572	17	569	11	561
21.	Иран	1	~	3	385	44	445	52	416
22.	Ирландия	57	569	19	561	24	565	0	~
23.	Израиль	40	535	41	536	14	515	6	506
24.	Италия	20	554	37	548	39	545	4	554
25.	Қазақстан	39	537	19	530	33	540	9	518
26.	Кувейт	34	386	35	382	26	397	6	434

27.	Латвия	49	546	29	569	20	566	3	573
28.	Литва	47	540	25	548	26	560	2	~
29.	Макао	82	547	14	526	0	~	4	582
30.	Мальта	18	452	67	451	14	455	1	~
31.	Марокко	5	458	6	422	22	374	67	339
32.	Нидерланды	65	547	17	544	17	543	1	~
33.	Жаңа Зеландия	78	524	20	531	2	~	0	~
34.	Солтүстік Ирландия	82	562	10	574	8	582	0	~
35.	Норвегия (5)	79	558	16	565	4	555	1	~
36.	Оман	25	422	20	420	50	425	5	399
37.	Польша	68	563	26	571	6	581	0	~
38.	Португалия	11	532	31	532	55	523	3	552
39.	Катар	52	431	24	445	23	479	0	~
40.	Ресей	48	582	31	586	19	571	2	~
41.	Сауд Аравиясы	12	435	10	430	45	423	33	448
42.	Сингапур	87	578	11	558	2	~	0	~
43.	Словакия	88	535	10	539	2	~	0	~
44.	Словения	63	541	29	546	7	537	1	~
45.	Оңтүстік Африка	11	365	19	375	13	306	57	305
46.	Испания	59	525	26	532	11	525	4	528
47.	Швеция	84	555	13	554	3	544	0	~
48.	Тринидад және Тобаго	10	491	25	491	20	507	46	470
49.	БАӘ	38	452	35	436	27	471	1	~
50.	АҚШ	89	551	9	538	2	~	0	~
Халықаралық орташа балл		51	514	23	515	19	508	7	477
Аймақтық қатысушылар									
1.	Буэнос Айрес, Аргентина	59	474	27	490	14	496	0	~
2.	Онтарио, Канада	89	546	9	543	2	~	0	~
3.	Квебек, Канада	67	549	27	548	6	538	0	~
4.	Дания (3)	86	501	11	504	3	501	1	~
5.	Норвегия (4)	74	517	20	520	6	515	1	~

6.	Мәскеу, Ресей	78	611	19	613	3	607	0	~
7.	ОАР (5)	11	451	32	437	14	363	43	400
8.	Андалузия, Испания	55	522	20	531	14	526	10	524
9.	Мадрид, Испания	37	550	48	550	15	544	1	~
10.	Абу Даби, БАӘ	47	417	36	409	16	419	2	~
11.	Дубай, БАӘ	44	515	26	503	30	533	0	~

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

(-) символы салыстырмалы деректердің жоқтығын білдіреді. Тильда (~) балдарды есептеуге деректердің жеткіліксіз екенін білдіреді.

«r» деректер оқушылардың 70%-дан көбіне, бірақ 80%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді. «s» деректер оқушылардың 50%-дан көбіне, бірақ 70%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді

12-кесте. Мектеп мұғалімдерінің қанағаттануына байланысты оқушылардың нәтижелері

№	Мемлекет/аймақ	Қатты қанағаттанды		Қанағаттанды		Аз қанағаттанды		Орташа балл
		Оқушылар пайызы	Балл	Оқушылар пайызы	Балл	Оқушылар пайызы	Балл	
1.	Иран	88	428	10	427	2	~	11,2
2.	Сауд Аравиясы	87	436	11	391	2	~	11,3
3.	Оман	86	419	14	415	0	~	11,3
4.	Чили	84	497	16	497	0	~	11,3
5.	Кувейт	82	390	16	408	2	~	11,1
6.	Катар	82	440	17	453	1	~	11,1
7.	Египет	81	329	18	335	0	~	11,1
8.	БАӘ	79	450	19	464	2	~	11,0
9.	Әзірбайжан	79	475	21	464	0	~	10,9
10.	Бахрейн	75	448	24	442	1	~	10,9
11.	Испания	73	529	25	524	2	~	10,7
12.	Марокко	73	367	24	333	3	339	10,7
13.	Израиль	72	527	25	543	3	496	10,7
14.	Грузия	72	492	28	484	0	~	10,8
15.	Қазақстан	68	538	31	532	1	~	10,7
16.	Оңтүстік Африка	65	325	28	297	7	376	10,2
17.	Мальта	64	458	31	441	5	453	10,3
18.	Солтүстік Ирландия	62	564	31	567	7	548	10,2
19.	Ирландия	60	570	36	561	4	561	10,1
20.	Австрия	59	542	40	540	1	~	10,3
21.	Австралия	58	546	39	545	2	~	10,3
22.	Италия	58	549	38	547	3	559	10,2
23.	АҚШ	57	554	37	547	6	522	10,1
24.	Жаңа Зеландия	57	531	40	521	4	527	10,1
25.	Канада	56	542	40	545	4	542	10,2

26.	Бельгия (фламанд.)	53	526	44	524	3	532	10,0
27.	Тринидад және Тобаго	52	485	37	472	11	481	9,7
28.	Англия	51	558	42	559	7	563	9,8
29.	Бельгия (франц.)	51	503	40	494	9	484	9,6
30.	Португалия	49	531	41	526	10	523	9,4
31.	Венгрия	48	556	49	553	3	537	9,6
32.	Тайбэй	47	558	40	558	12	563	9,4
33.	Ресей	47	582	52	579	2	~	9,7
34.	Макао	45	553	46	537	9	551	9,4
35.	Словакия	45	534	45	536	11	531	9,4
36.	Нидерланды	44	542	53	549	3	528	9,7
37.	Латвия	44	564	54	554	2	~	9,7
38.	Польша	43	563	44	566	12	564	9,4
39.	Дания	43	548	45	546	11	551	9,3
40.	Норвегия (5)	42	560	53	560	4	544	9,6
41.	Литва	42	555	51	546	7	527	9,7
42.	Швеция	41	554	52	557	6	549	9,5
43.	Финляндия	41	565	49	567	11	568	9,4
44.	Болгария	40	557	52	548	8	543	9,3
45.	Сингапур	40	576	46	573	14	587	9,3
46.	Словения	38	544	53	539	9	550	9,4
47.	Германия	38	544	53	533	10	524	9,2
48.	Гонконг	34	568	47	572	19	561	8,8
49.	Чехия	33	545	53	543	13	540	8,9
50.	Франция	26	513	62	511	12	506	8,7
Халықаралық орташа балл		57	513	37	508	6	525	
Аймақтық қатысушылар								
1.	Буэнос Айрес, Аргентина	82	480	17	478	1	~	11,1
2.	Мадрид, Испания	81	551	17	542	2	~	11,0
3.	Андалузия, Испания	75	525	23	525	2	~	10,9

4.	Дубай, БАӘ	75	516	22	519	2	~	10,9
5.	Абу Даби, БАӘ	75	411	22	430	3	438	10,8
6.	Норвегия (4)	56	518	41	517	3	492	10,1
7.	ОАР (5)	56	401	41	433	4	436	10,1
8.	Мәскеу, Ресей	55	611	43	613	2	~	10,1
9.	Онтарио, Канада	54	546	42	542	5	545	10,1
10.	Квебек, Канада	52	544	45	551	3	540	10,1
11.	Дания (3)	43	500	51	504	6	490	9,5

Дереккөз: PIRLS-2016 оқу жөніндегі халықаралық есеп <http://pirls2016.org/download-center/>

Тильда (~) балдарды есептеуге деректердің жеткіліксіз екенін білдіреді.

«г» деректер оқушылардың 70%-дан көбіне, бірақ 85%-дан азына қолжетімді екенін білдіреді.